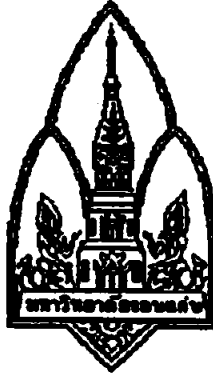

ได้รับอนุมัติจาก ม.ก.ช.

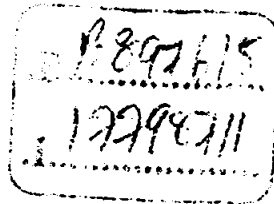
๒๕

รายงานการวิจัย
เรื่อง

การศึกษาศักยภาพเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรม
กลุ่มชาติพันธุ์ไทโซ่ (โซ) บ้านพังแดง ตำบลพังแดง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

A Study on Potential for Tai-So Ethnic Tourism development at
Ban Phang-Daeng, Phang-Daeng District, Amphur Dong Houang, Mukdahan Province.

โดย

อาจารย์ ดร.วิรงรอง มงคลธรรม และคณะ
ศูนย์วิจัยท่องเที่ยวภูมิภาคลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย ประเภทอุดหนุนทั่วไป ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 (เพิ่มเติม)

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ (โซ) บ้าน
หังแดง ตำบลหังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ภายใต้ชุดโครงการวิจัย การศึกษาศักยภาพเพื่อ
พัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสาน-ลุ่มน้ำโขง ได้รับทุนอุดหนุนจากโครงการวิจัยประเภท
อุดหนุนทั่วไป ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 (เพิ่มเติม) จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น สำเร็จลุล่วงลงได้
ด้วยดี ด้วยความร่วมมือจากชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ อันได้แก่ องค์การบริหาร
ส่วนตำบลหังแดง ที่ให้ความร่วมมือและช่วยประสานงานการจัดประชุม พร้อมทั้งให้ความอนุเคราะห์
สถานที่ในการจัดประชุม และท้ายที่สุดขอขอบคุณชาวบ้าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้เสียสละ
เวลาเข้าร่วมประชุมพร้อมทั้งให้สัมภาษณ์ และให้ข้อเสนอแนะแก่คณะทำงานทุกครั้งที่ได้ลงพื้นที่ ซึ่งทำให้
การทำงานครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

วิจารณ์ มงคลธรรม. 2552. การศึกษาศักยภาพเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์
ไทใต้ (โซ) บ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร. รายงานการ วิจัย
ทุนอุดหนุนทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปี 2552 (เพิ่มเติม).

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) ศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่ม
ชาติพันธุ์ไทใต้ (โซ) บ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร 2) เพื่อรวบรวมข้อมูลวิถี
ชีวิตบริบทชุมชนวัฒนธรรมไทใต้ บ้านหังแดง และ 3) เพื่อหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมไทใต้
บ้านหังแดง ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้ศึกษาโดยการลงพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูลพร้อมทั้งจัด
ประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และระดมความคิดเห็นจากชาวบ้านต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมในพื้นที่
ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้ บ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร เป็น
กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความโดดเด่นในเรื่องความเชื่อและการนับถือผี วิญญาณเป็นอย่างมาก ความเชื่อ
ดังกล่าวมีการสืบทอดและถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องจากรุ่นสู่รุ่น หากแต่การแสดงออกทางวัฒนธรรม
ประเพณีของชาวไทใต้ บ้านหังแดงในรูปแบบกิจกรรมทางวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น วัฒนธรรมการกิน การประกอบ
อาชีพ หรือภาษาพูด นั้น กลับถูกละเลยจากคนรุ่นใหม่ ซึ่งหากยังไม่ได้รับการฟื้นฟูหรืออนุรักษ์อย่างถูกต้อง
และเร่งด่วนแล้ว อาจทำให้กิจกรรมทางวัฒนธรรมเหล่านี้เลือนหายไปจากสังคม ส่วนแนวทางพัฒนาการ
ท่องเที่ยววัฒนธรรมไทใต้ บ้านหังแดง ให้เหมาะสมและเกิดความยั่งยืน สามารถทำได้โดย 1) สร้างความ
เข้าใจให้กับชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 2) สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวและอนุรักษ์วัฒนธรรม
ดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างจริงจัง 3) ประชาสัมพันธ์ประเพณีและกิจกรรมทางการท่องเที่ยววัฒนธรรม
ของชุมชนออกสู่ภายนอก และ 4) โรงเรียนในชุมชน ควรเปิดให้มีการเรียนการสอนในรายวิชาหลักสูตร
ท้องถิ่นให้แก่เด็กรุ่นใหม่ เพื่อเรียนรู้ ซึมซับ และเข้าใจวัฒนธรรมของไทใต้ ส่งผลให้เกิดความรู้สึกรักและ
หวงแหนในวัฒนธรรมและท้องถิ่นของตน

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
- ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
- วัตถุประสงค์หลักของงานวิจัย	3
- ขอบเขตการวิจัย	3
- ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
- หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์	3
- กรอบแนวคิด และวิธีดำเนินการวิจัย	4
- วิธีการดำเนินงานวิจัย	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
- แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	6
- แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม	8
- แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน	10
- แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	11
- ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	13
บทที่ 3 ข้อมูลทั่วไปจังหวัดมุกดาหาร	
- ประวัติความเป็นมา	15
- ข้อมูลพื้นฐานอำเภอคงหลว	33
- ประชากรไทใต้ (โซ)	36
- ข้อมูลพื้นฐานตำบลหังแดง	40
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
- วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบไทใต้	49
- แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง	66
- แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมไทใต้	73
บทที่ 5 สรุปผลและข้อเสนอแนะ	76

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

บทที่ 1
บทนำ

1. ความสำคัญ และที่มาของปัญหา

ประเทศไทยเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายของวัฒนธรรมชนเผ่า จนมีชื่อเสียงไปทั่วโลกในด้านทรัพยากรธรรมชาติและการท่องเที่ยว นโยบายการวิจัยที่สำคัญประการหนึ่งของประเทศคือการสร้างมูลค่าเพิ่มและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้เข้าสู่ประเทศ ดังนั้นการพัฒนากการท่องเที่ยวโดยค้นหาพื้นที่ที่มีศักยภาพและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยกระจายนักท่องเที่ยวไปยังภูมิภาค ส่งเสริมสินค้าชุมชน กระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่นเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาภูมิภาค

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสาน เป็นภูมิภาคที่มีความโดดเด่น มีความหลากหลายทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และด้วยขนาดของภูมิภาคที่ครอบคลุมพื้นที่กว่า 1 ใน 3 ของประเทศ จึงทำให้ภูมิภาคแห่งนี้มีจำนวนประชากรมากที่สุดในประเทศ และมีความหลากหลายของประชากรอย่างเห็นได้ชัด กลุ่มชาติพันธุ์ประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดของภูมิภาคคือ ชาวไทยอีสาน ซึ่งก็คือประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในภาคอีสานและใช้ภาษาไทยอีสานเป็นภาษาพูดหลัก นอกจากนี้ก็จะมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆอีกมากมาย เช่น ชาวไทได้ (ไต) กะเลิง แสก กูลา ฉวน (คือ ชาวเวียดนามที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยสงครามเวียดนาม) ฯลฯ กลุ่มคนเหล่านี้จะมีภาษาพูด วัฒนธรรมวิถีชีวิตเป็นของตนเอง และในบางกลุ่มบางชุมชนที่ยังคงสามารถดำรงอัตลักษณ์ของตนเอง และสืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเอาไว้ได้อย่างเข้มแข็ง

อ่างอารยธรรมในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีใหญ่ๆ อยู่ด้วยกันสองแห่ง คือ อ่างโคราชซึ่งเป็นศูนย์กลางอารยธรรมแห่งอีสานตอนใต้ และอีกแห่งที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางขนาดใหญ่ของอีสานเหนือ คืออ่างสกลนคร ซึ่งในปัจจุบันมีพื้นที่ครอบคลุม 5 จังหวัด คือ เลย จุฬาราชันย์ สกลนคร นครพนม และมุกดาหาร

เมืองมุกดาหาร เป็นเมืองเก่าที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน เมื่อพิจารณาจากหลักฐานโบราณคดีและประวัติศาสตร์กล่าวได้ว่า เป็นเมืองที่มีผู้คนเข้ามาอาศัยตั้งหลักแหล่งทำมาหากินมิได้ขาดสาย นับตั้งแต่ยุควัฒนธรรมบ้านเชียง สมัยลพบุรี สมัยล้านช้าง และสมัยรัตนโกสินทร์ การปรับตัวของคนกลุ่มต่างๆ ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทำให้เกิดวัฒนธรรมและเหลือหลักฐานไว้เป็นมรดกตกทอด ทั้งในด้านโบราณสถาน โบราณวัตถุรวมทั้งประเพณี ความเชื่อมากมาย สืบทอดมาจนทุกวันนี้ มุกดาหารจึงเป็นที่มรดกทางวัฒนธรรมโดดเด่น การเคลื่อนย้ายของกลุ่มคนจากอาณาจักรล้านช้างเข้ามาอยู่ในชุมชนหมู่บ้านเพื่อหลีกเลี่ยงปรากฏขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 23-24 เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงภายในราชสำนักเวียงจันทน์ สมัยสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ. 2181-2238) และพระเจ้าสิริบุญสาร (พ.ศ. 2203-2031) ทำให้

เกิดคนหลายกลุ่มที่ไม่พอใจเกิดความขัดแย้งภายในราชสำนักอพยพเข้าสู่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง เป็นที่สังเกตว่า กลุ่มผู้คนที่อพยพมาจากเมืองต่างๆ นี้จะมีภาษาพูดแตกต่างกันออกไปมิใช่เป็นกลุ่มชาวลาว กลุ่มคนเหล่านี้จึงมีชื่อเรียกพวกของตน เช่น ผู้ไท ไล่ (ไซ) โย้ย ญ้อ และกะเลิง ประชาชนจังหวัดมุกดาหาร ยึดมั่นและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอย่างเหนียวแน่นและต่อเนื่อง คนมุกดาหารเป็นคนใจดี กิริยามารยาท อ่อนน้อมต่อมตน และเอื้อเฟื้อ ซึ่งกันและกัน จากหลักฐานที่ได้รวบรวมไว้มีปรากฏถึง 8 ชนเผ่า ดังคำขวัญของมุกดาหาร ตอนหนึ่งว่า "แปดเผ่าชนพื้นเมือง" อันได้แก่ เผ่าชาวไทยอีสาน ชาวผู้ไท ชาวไทยข่า (บรู) ชาวไทยกระโซ่ ชาวไทกะเลิง ชาวไทแสก ชาวไทย้อ และชาวไทกุลา

กลุ่มชาวไล่ (ไซ) ที่อพยพเข้าสู่จังหวัดมุกดาหาร เชื่อว่าน่าจะมียุทธินฐานดั้งเดิมอยู่ที่เมืองมหาชัยในแขวงคำม่วน และแขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ปัจจุบัน คำว่าไล่ (ไซ) หรือกระโซ่ เป็นคำที่เรียกชื่อชนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในภาคอีสาน ชาวไล่จะมีลักษณะชาติพันธุ์ของมนุษย์ในกลุ่มมองโกลอยด์ ตระกูลออสโตร - เอเชียติก ส่วนชาวมอญ - เขมร เป็นกลุ่มเดียวกับพวกแสก และกะเลิง จากบันทึกกรมพระยาคำรงราชานุภาพเมื่อครั้งเสด็จตรวจราชการที่มณฑลอุดรและมณฑลอิสาน เมื่อปี พ.ศ. 2449 อธิบายว่า กระโซ่ คือพวกข่าผิวดำกว่าชาวเมืองอื่น มีภาษาพูดของตนเอง อาศัยอยู่ในบริเวณมณฑลอุดร มีมากเป็นปึกแผ่นที่เมืองกุสุมาลย์มณฑลในจังหวัดสกลนคร นอกจากนี้พบว่ามีชาวไล่อาศัยกันเป็นกลุ่ม ๆ กระจายอยู่ทั่วไป เช่น ที่อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม อำเภอเวียง อำเภอกุสินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง อำเภอดอนตาล อำเภอคำชะอี อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

ชาวไล่ เดิมมีถิ่นอาศัยอยู่บริเวณภาคกลางของสปป.ลาว อาศัยกระจัดกระจายในเขตการปกครองของเมืองภูคดสอองค์ หรือเมืองภูนากรแดง เมื่อสมัยขึ้นกับราชอาณาจักรไทย ชาวไล่อาศัยอยู่ในเมืองพิณ เมืองนอง เมืองวัง - อ่างคำ และเมืองตะโปน (ปัจจุบัน คือ เมืองเซโปนของสปป.ลาว) เป็นกลุ่มชนที่มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งที่เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernaturalism) และความเชื่อตามคติขอม ชาวไล่ยังมีการรักษารบธรรมนิยมประเพณีจากบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น

ชาวมุกดาหารส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ และยังคงถือปฏิบัติสืบทอดกันมา คือ "ฮีตสิบสอง คองสิบสี่" และยังคงมีวัฒนธรรม ประเพณีของชนเผ่าที่ควรอนุรักษ์ฟื้นฟู และยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว คือ ประเพณีปิดบ้าน ประเพณีสงฆ์เชือ ประเพณีแห่กัณฑ์หลอน พิธีกรรมโซ่ดั่งบั้ง พิธีเหยา พิธีบายศรีสู่ขวัญ การรำเดี่ยวหัวดอนตาล การรำวงภูไท การล่ามญา เป็นต้น

บ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร เป็นชุมชนไทไล่ขนาดใหญ่ มีความเข้มแข็งในเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งตำบลหังแดง ยังมีจุดเด่น อื่น ๆ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ผ่าทอพื้นเมืองทั้งดงาม ลวดลายน่ารักสวยงาม ตลอดจนมีความเข้มแข็งในเชิงวัฒนธรรมที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม มีการปฏิบัติสืบทอดประเพณีชาวไทยไล่อย่างเคร่งครัด จนมีชื่อความในต่อนหนึ่งของคำขวัญ

ถ้าบอกคงหลวงว่า "น้ำตกห้วยเลาแก่งโพธิ์ แหล่งวัฒนธรรมไทยใต้ (ใต้) ครุสารไม้โบราณ พระอาทิตย์
ประทับบาท งามพิลาสอย่างระโนด ใจคหิณญเขาไฟ ทรมวยอนสำราญ"

การศึกษาศักยภาพเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้ บ้านหังแดง ตำบล
หังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ได้เป็นอย่างดี หากได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมจะทำให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน
ต่อไป

2. วัตถุประสงค์หลักของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้
2. เพื่อรวบรวมข้อมูลวิถีชีวิตบริบทชุมชนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้
บ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร
3. เพื่อหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมไทใต้ ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. ขอบเขตการวิจัย

กลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้ และบริบทชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้บ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอคงหลวง
จังหวัดมุกดาหาร

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

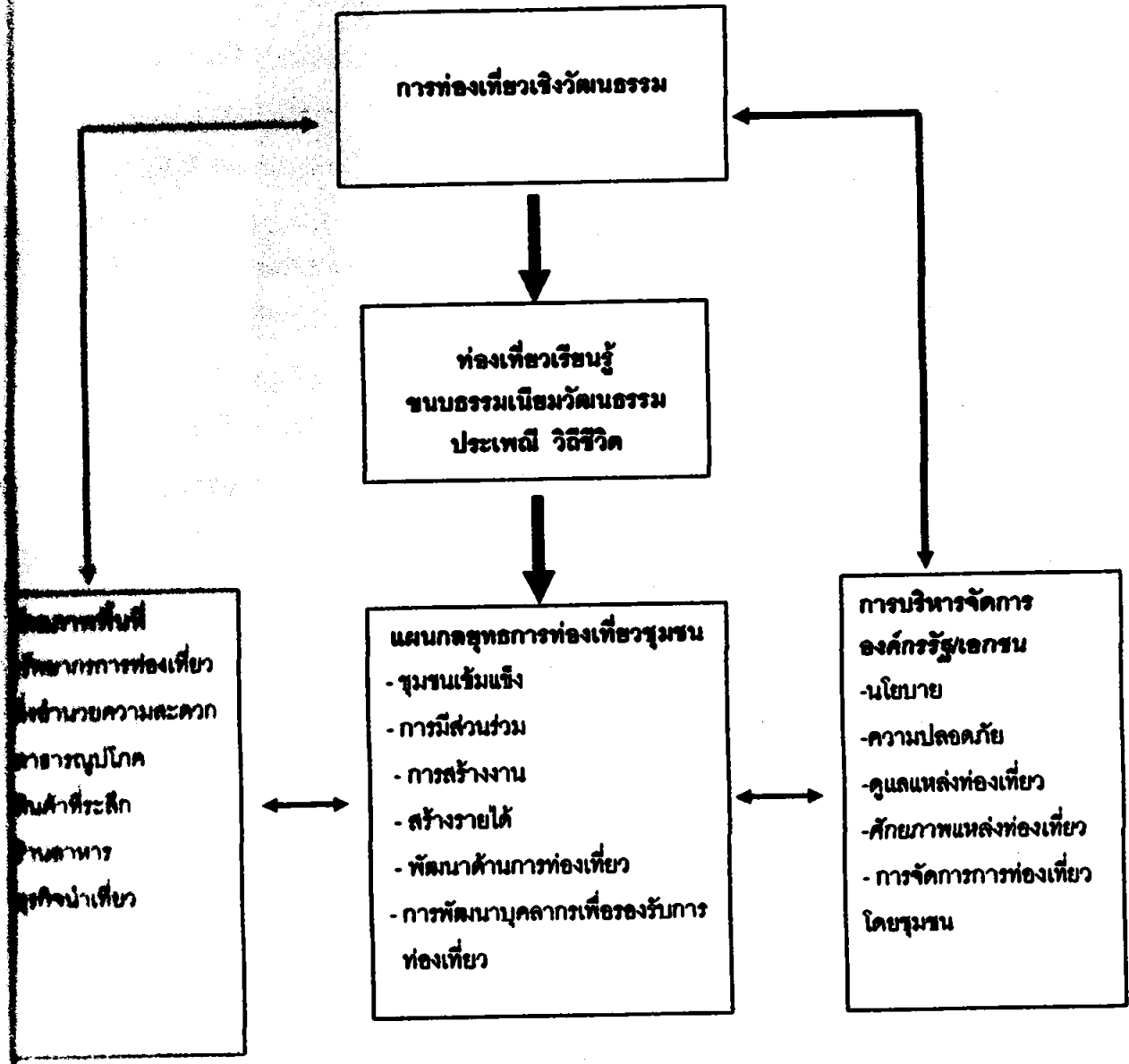
1. ได้ฐานข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้กลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้
บ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร
2. ได้ข้อมูลศักยภาพทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้
บ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร เพื่อใช้พัฒนาการท่องเที่ยว
3. ได้รูปแบบแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่
2. หน่วยงานภาครัฐ/เอกชนในพื้นที่
3. สถาบันการศึกษาที่ทำการวิจัย

8. กรอบแนวคิด และวิธีดำเนินการวิจัย

กรอบแนวคิด

วิธีการดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Method) ทางนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมในระยะสั้น และไม่มีส่วนร่วม (Participant Observation and Non-Participant Observation) ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเฉพาะกรณี (In-depth Interview) การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนทั้งผู้นำที่เป็นทางการ และผู้นำด้านวัฒนธรรม (Semi-Structured interviewing) ในประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับชาติพันธุ์นั้นๆ การสำรวจทรัพยากรชีวภาพเบื้องต้น (Natural Resource Survey) ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอีสานลุ่มน้ำโขง

ขั้นตอนในการดำเนินงาน

1. ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามแหล่งข้อมูลต่างๆ โดยแบ่งข้อมูลเป็น 2 ประเภทคือ
  - 1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร (Document) ทั้งที่เกี่ยวข้องที่เป็นงานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์กลุ่มชนชาติไท นอกจากนี้ยังอาศัยข้อมูลจากบันทึกโบราณ เช่น ใบลาน เป็นต้น
  - 1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาชุมชนจากกรณีศึกษา และเรื่องราวที่สำคัญในชุมชน ใช้การสัมภาษณ์เฉพาะกรณี (Case studies and Stories)
2. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ
  - 2.1 จัดกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยบุคลากรในพื้นที่ เพื่อร่วมจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างคือประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้ บ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร
  - 2.2 จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เอกชน ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ตัวแทนชุมชน นักวิชาการ เพื่อร่วมวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยว และเพื่อวางแผนการจัดการการท่องเที่ยว
3. การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล
4. จัดประชุมนำเสนอผลการศึกษา
5. สรุปผลการศึกษา

บทที่ 2
แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
2. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม
3. แนวคิดเรื่องการจัดการท่องเที่ยวชุมชน
4. แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1. แนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยว หมายถึง การที่คนเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ และตลอดระยะเวลาเหล่านั้นได้มีกิจกรรมที่นำไปสู่การพักผ่อนหรือบันเทิง เช่น การไปเที่ยวชมสถานที่หรือทัศนียภาพสวยงาม เดินซื้อสิ่งของ เป็นต้น การท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบด้วยกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ระยะเวลาในการท่องเที่ยว ประเภทของการคมนาคม จำนวนสมาชิกหรือค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นต้น (กฤตภัทร ธาปาลบุตร, 2550)

วัฒนธรรม คือ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมในทางวิทยาการ หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต ตรงกับภาษาอังกฤษคำว่า The way of life ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน วัฒนธรรมแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ คือ เครื่องมือเครื่องใช้ ที่มนุษย์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อความสุทธทางกาย อันได้แก่ ยวดยานพาหนะ ที่อยู่อาศัย ตลอดจนเครื่องป้องกันตัวให้รอดพ้นจากอันตรายทั้งปวง
2. วัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นเรื่องเกี่ยวกับเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ เพื่อให้เกิดปัญญาและมีจิตใจที่งดงาม อันได้แก่ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม คติธรรม ตลอดจนศิลปะ วรรณคดี และระเบียบแบบแผนของขนบธรรมเนียมประเพณี

กล่าวโดยสรุปแล้ว การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงหมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่มุ่งเรียนรู้จากวัฒนธรรมอื่นๆ เพื่อให้เกิดโลกทัศน์ใหม่ๆ ที่กว้างไกล จากการมีประสบการณ์ในแหล่งวัฒนธรรมที่คงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งๆ ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุค

สมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยม ของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มุ่งไปยังแหล่งสถานที่ในชุมชนชนบทที่ ชาวบ้านและชาวเขายังคงดำเนินชีวิตรักษารูปแบบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่น มีเอกลักษณ์ของ ท้องถิ่นที่เด่นชัด ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตจะเน้นที่การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ข้อมูล ข่าวสาร ที่เป็นข้อเท็จจริงและเน้นกิจกรรมที่ให้ความสนุกสนานและเอื้อประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว ชาวบ้านและต่อชุมชนท้องถิ่น

สำหรับรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมในปัจจุบัน ได้แก่ การเยี่ยมชมตามบ้าน ชมการทอผ้าและ งานฝีมือ การแสดงศิลปวัฒนธรรม งานประเพณี พิธีกรรม เทียวชมและร่วมทำงานกับชาวบ้านในบาง กิจกรรม เช่น การทำสวนผลไม้ การปฏิบัติสมาธิในวันพระ ทำความสะอาดวัดและเรียนรู้ภูมิปัญญา ชาวบ้านในเรื่องต่างๆ ตลอดจนการเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์โบราณสถาน สถาปัตยกรรมท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นต้น (กฤตภัทร ภาปาลบุตร, 2550)

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ในทางอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่อง เราได้แบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท ด้วยกันคือ (พงศธร เกษสำลี, 2537: 5-7)

1. ประเภทธรรมชาติ
2. ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา
3. ประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม

นอกจากทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทแรกแล้ว ทรัพยากรประเภทที่เหลือก็ล้วนจัดอยู่ในหมวด ของ "วัฒนธรรม" ทั้งสิ้น ทรัพยากรประเภทที่ 2 นั้นมีลักษณะเป็นรูปธรรมซึ่งมองเห็นได้ชัดเจน ส่วน ทรัพยากรประเภทที่ 3 นั้น มีลักษณะเป็นกึ่งนามธรรมจะเห็นและเข้าใจได้ชัดเจนขึ้น ถ้าคนภายนอกได้ สัมผัสและเข้าใจร่วมในกิจกรรมนั้นๆ พร้อมทั้งมีการนำเสนอรูปแบบที่ถูกต้องเหมาะสมและดึงดูดใจ

การใช้ประโยชน์ของวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่อง เราใช้ในด้านของความหลากหลาย ซึ่งในทาง วิชาการยังสามารถแบ่งแยกวัฒนธรรม (Culture) ออกได้เป็นหลายประเภท อาทิ วัฒนธรรมหลวง หรือ วัฒนธรรมกลาง (Central Culture) วัฒนธรรมประจำภูมิภาค (Regional Culture) หรือวัฒนธรรมหลัก ประจำถิ่น (Regional Sub-Culture) เป็นต้น ความหลากหลายเหล่านี้ ทำให้เกิดความตื่นตาตื่นใจ แปลก และหลีกเลี่ยงจากความจำเจที่ตนประสบอยู่ในชีวิตประจำวัน อันเป็นวัตถุประสงค์หลักอย่างหนึ่งของ นักท่องเที่ยว ส่วนประโยชน์จะได้รับลึกซึ้งเพียงใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับ การสื่อความหมายและการรับรู้ระหว่าง เจ้าของวัฒนธรรมกับผู้มาเยือนว่า ทำได้มากน้อยเพียงใด

2. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

ปรัชญา เวสารัชศรี(2528) ขยายความหมายของการมีส่วนร่วม ต้องครอบคลุมในประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อหรือเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน และสังคมได้ร่วมกิจกรรมนำไปสู่การพัฒนา และทำให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าเทียมกัน

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน สะท้อนการไปเกี่ยวข้องกับโดยความสมัครใจ เป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผนและดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา การพิจารณาในมิติดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน (แรงงานและทรัพยากร) เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

3. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแตกต่างกันไปตามสภาพโครงสร้างการบริหารนโยบายและลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

จารีรัตน์ ปรกแก้ว (2540) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมกันคิด ทินิจพิจารณาในการคิดตัดสินใจปฏิบัติ และรับผิดชอบในเรื่องที่มีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การพัฒนาชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสามารถนำไปสู่การช่วยเหลือตัวเองได้ ซึ่งได้แก่ ทำโดยประชาชนเอง ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นก็เป็นของประชาชน และยิ่งไปกว่านั้นคือ ประชาชนดำเนินการพัฒนาได้ด้วยตัวของเขาเอง

สีลาภรณ์ นาคทรรพ (2539) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน มีลักษณะอย่างไร และทำไมจึงจะสามารถช่วยให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาที่อยู่ยากลำบาก รับซื้อ และหลากหลายได้

ลักษณะที่สำคัญประการแรกของกระบวนการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน คือ กระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้ของคนแต่ละคน จะเกิดขึ้นในกระบวนการที่ได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ ปัญหา และข้อเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน และแม้ว่าสมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน อาจจะไม่ตระหนัก แต่แท้ที่จริงแล้วกระบวนการกลุ่มนี้เท่ากับเป็นการยอมรับความเท่าเทียมกันของคนในกลุ่มที่มาช่วยเรียนรู้ด้วยกัน บางคนอาจรู้มากกว่าคนอื่นในบางเรื่อง แต่ก็มีหลายเรื่องที่เราอาจเรียนรู้ได้จากคนอื่นเช่นกัน นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ยังทำให้เกิดพลังของสติปัญญาที่ได้จากการระดมสมอง ทำให้สามารถหาทางออกที่ดีที่สุด และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้ เนื่องจากคนที่มาเรียนรู้ร่วมกันเป็นคนในชุมชน เราย่อมเป็นผู้ที่รู้ดีที่สุดเกี่ยวกับปัญหาของตนเอง และชุมชนได้มีประสบการณ์ของการทดลองทางเลือกการแก้ปัญหาต่างๆ มาแล้วในชีวิตจริง การพูดคุยถกเถียงของคนในชุมชน จึงเป็นการ

นำเอาประสบการณ์จริงมาแลกเปลี่ยนกัน เพื่อหาทางแก้ปัญหาที่ดีที่สุด กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม ยังเป็นกระบวนการที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณสมบัติที่พึงประสงค์หลายประการ อาทิ

- การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และยอมรับมติที่ประชุม อันเป็นพฤติกรรมที่เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง
- การผ่อนปรน รู้จักประนีประนอมต่อกันและกันในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ โดยสันติวิธี ซึ่งรวมถึงการรู้จักให้อภัย มีเมตตา และช่วยเหลือกันและกันด้วย ความมีวินัยและความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ในการร่วมให้ข้อคิดเห็น และร่วมดำเนินงานตามที่กลุ่มตกลงกัน
- ความสามัคคี รู้จักทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ เน้นความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน

ลักษณะที่สำคัญประการที่สองของกระบวนการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน คือ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องของความพยายามที่จะหาทางแก้ปัญหาในชีวิตจริง พลวัตของการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา และหาแนวทางแก้ไข เมื่อได้แนวทางแก้ไขแล้ว สมาชิกก็นำกลับไปลงมือปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นการกระทำของบุคคลหรือของกลุ่มก็ได้ แล้วแต่กรณีว่าประเด็นปัญหานั้นเป็นเรื่องที่ต้องการพลังของกลุ่มหรือไม่ เมื่อได้ทดลองทำตามแนวทางที่ได้ตกลงกันไว้ในกลุ่มแล้ว ได้ผลเป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรเกิดขึ้น ก็นำกลับมาทบทวนวิเคราะห์ร่วมกับกลุ่ม เพื่อหาทางแก้ต่อไป กระบวนการคิด-ทำ-ทบทวนวิเคราะห์-ทำ จึงหมุนวนไป และส่งผลต่อการยกระดับสติปัญญาของสมาชิกในกลุ่ม/ชุมชน นพ.ประเวศ วะสี เรียกกระบวนการนี้ว่า กระบวนการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำร่วมกัน (Interactive Learning Through Action)

ประการที่สาม คือ การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง (Problem-Oriented) และเป็นการเรียนรู้เพื่อพยายามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริงๆ การเรียนรู้ของชุมชนจึงมิได้มีความหมายเพียงการยกระดับสติปัญญาของคนในชุมชน แต่ยังหมายถึงการช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเป็นผลที่คนในชุมชนสามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้ เมื่อชุมชนสามารถคิดค้นและหาทางเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อพัฒนาชุมชนของตนให้ดีขึ้น นอกจากนี้การเรียนรู้จากปัญหาในชีวิตจริง ยังมีความหมายในอีกนัยหนึ่ง คือ การเรียนรู้เช่นนี้เป็นการเรียนรู้จาก躬ถ์ตัวที่ผู้เรียนรู้จักอยู่แล้ว การทำความเข้าใจในสิ่ง/สถานการณ์ที่ผู้เรียนรู้จักอยู่แล้ว ย่อมง่ายและเอื้อต่อการพัฒนาความคิดของผู้เรียนเกี่ยวกับเรื่องนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการที่ผู้เรียนเรียนจากเรื่องที่ไกลตัวหรือไม่รู้จัก

ประการที่สี่ ของกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน คือ การเรียนรู้และทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นเครือข่าย เครือข่ายเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าแนวตั้ง ความเชื่อมโยงระหว่างคนที่เข้ามาสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายนี้ คือการเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน การแลกเปลี่ยนความคิดและ/หรือทรัพยากรระหว่างกันตามความสมัครใจ มีการช่วยเหลือกัน มีการติดต่อสื่อสารถึงกันสม่ำเสมอ แต่ไม่มีการบังคับบัญชาสั่งการ ไม่มีโครงสร้างอำนาจ เครือข่ายจึงมีลักษณะค่อนข้างหลวม จุดร่วมของคน

หรือชุมชนที่เข้ามาเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายมักจะได้แก่ การมีแนวคิดคล้ายกัน มีความสนใจหรือทำงานในเรื่องประเภทเดียวกัน โดยนัยนี้เครือข่ายในแต่ละชุมชนก็คือ กลุ่มคนที่เข้ามาด้วยกันเรียนรู้และร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันนั่นเอง รศ.ประกอบ ระกิติ (2523) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การรวมกลุ่มบุคคล ก็เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ซึ่งมีการปฏิบัติต่อกันทางสังคม (Social Interaction) มีความผูกพันต่อกัน (Sentiment) และมีความสัมพันธ์ต่อเนื่อง (Relationship)

3. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism – CBT)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สำนักงานภาค) (ม.ป.ป) ได้ระบุว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) เป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีรวมทั้งวิถีชีวิตของชุมชน มาเป็นปัจจัยหรือต้นทุนสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

พร้อมกันนี้มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถ และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการมาตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมต่างๆ การประเมินโครงการ และการรับผลประโยชน์ โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม ชุมชนแต่ละแห่งล้วนมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ชุมชนนั้นมีอยู่ บางชุมชนมีทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตก ป่าเขา รวมทั้งสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่หลากหลายชนิด บางชุมชนมีความโดดเด่นในด้านสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ รวมทั้งมีร่องรอยวรรณคดีที่ปรากฏให้เห็น ขณะที่ชุมชนมีข้อเด่นด้านอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย กลุ่มชาติพันธุ์มีวิถีความเป็นอยู่และวิถีการผลิตที่เอื้อต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว สามารถนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือนได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น การที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยตรง นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ มาใช้เป็นฐานในการจัดการท่องเที่ยวภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการอย่างยั่งยืน และมีการผสมผสานการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติในพื้นที่ เป็นรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การจัดการในรูปแบบดังกล่าว นอกจากจะให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่นแล้ว ยังช่วยให้มีการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากร นำทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่มาใช้ อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นทั้งในทางตรงและทางอ้อม ทั้งในระยะสั้นและระยะ

ยาว เหนืออื่นใดการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวโดยอาศัยฐานทรัพยากร และองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นกระบวนการพัฒนาที่คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกัน นำไปสู่เวทีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้ และเรียนรู้ร่วมกัน เป็นเวทีเชื่อมประสานความเข้าใจระหว่างคนต่างพื้นที่ต่างวัฒนธรรม ก่อให้เกิดความชื่นชมซึ่งกันและกัน และร่วมแก้ไขปัญหาย่างต่อเนื่อง

แนวคิดนี้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นฐานเดียวกันกับทรัพยากรการผลิตของชุมชนที่มีและใช้อยู่ในวิถีประจำวัน โดยมีวัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวหลักต้นในการเกิดการดำเนินการด้วยจิตวิญญาณที่มีความสัมพันธ์กันภายในชุมชนและองค์กรภายนอกที่เข้ามาเชื่อมโยงจากการท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจบริการต่างๆ อย่างมากมาย และกระจายตัวอย่างกว้างขวาง ดังนั้นเมื่อจะต้องมีการพัฒนาการท่องเที่ยว จึงควรต้องดำเนินการตามแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมของชุมชน และวิถีชีวิตวัฒนธรรม ให้โอกาสชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการและให้ได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน ลดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศท้องถิ่น ทั้งนี้มีนักวิชาการที่เกี่ยวข้องได้สังเกตเห็นคุณค่า และได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้อีกมาก เช่น ศ.นพ. ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายไว้ในด้านคุณค่าทางวัฒนธรรมว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมที่ดี เข้าใจคุณค่าของวัฒนธรรม ได้เรียนรู้จากองค์ความรู้ และได้บรรลูประโยชน์จากพุทธศาสนา ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทำให้มีคุณภาพและการพัฒนาที่ดีขึ้น

จากแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ขึ้น ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544) ได้ให้ความหมายไว้ว่า "การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะถิ่น โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน" มีองค์ประกอบในการดำเนินการ 4 ด้าน ที่ต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน (สุนีย์, 2546) คือ

ด้านพื้นที่ : มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศในพื้นที่นั้นๆ

ด้านการจัดการ : เป็นการทำงานที่ที่มีความรับผิดชอบ ไม่ก่อผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อม และสังคม มีการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ด้านกิจกรรมและกระบวนการ : มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสบการณ์ สร้างความพึงพอใจ และความตระหนักถึงสิ่งที่ถูกต้องแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ด้านองค์กร : การมีส่วนร่วมขององค์กรส่วนท้องถิ่นระดับต่างๆ ในการบริหารจัดการ

เนื่องจากแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ ขึ้นมากมายที่มักให้ความสำคัญในการจัดการภายใต้จิตสำนึกที่มีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น พร้อมๆ กับการเล็งเห็นคุณค่าความสำคัญของการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบและได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน รูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เป็นต้น ทำให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มต่างๆ อย่างกว้างขวาง เช่น การเดินป่า การชมสวนผลไม้ สวนดอกไม้ การขี่จักรยาน การปีนเขา การดูนก การดูดาว การดำน้ำ การเที่ยวถ้ำ การศึกษาธรรมชาติ การชมวิถีชีวิตวัฒนธรรม การร่วมงานประเพณีของท้องถิ่น ธรรมสังฆจร และการพักอาศัยแบบ Home Stay เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การจัดการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่มีการขยายตัวอย่างกว้างขวาง กระจายไปทุกท้องถิ่น ทั้งจากกระแสความต้องการในการสัมผัสชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แปลก ต่างจากวิถีชีวิตประจำวัน และจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ให้ความสนใจในการจัดการการท่องเที่ยวกันอย่างกว้างขวาง แต่การจัดการที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อาจส่งผลกระทบด้านลบให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้ด้วยเช่นกัน จึงควรต้องจัดให้มีการศึกษาสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ดังเช่นสาระสำคัญบางส่วนที่เป็นผลสรุปของการประชุมสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (PATA) ครั้งที่ 50 เมื่อเดือนเมษายน 2544 (บุหลัน, 2544) ได้ให้ความสำคัญกับ วัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเป็นชุมชน ดังนี้

- ส่งเสริมให้ชุมชนมีการรวมตัว เพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว
- ส่งเสริมความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว
- สนับสนุนการจัดการบุคลากรด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว สามารถให้ข้อมูลและอธิบายให้นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมและส่งเสริมการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบทางการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ด้วยแนวคิดและการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อความตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

ตามมา รวมถึงความเคารพในคุณค่าของวัฒนธรรม วิถีชีวิตของท้องถิ่นนี้เอง ทำให้เกิดแนวคิดในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน (Community Based Ecotourism - CBET)

บททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

คารุณี บุญธรรม และคณะ (2546) ศึกษาเรื่อง การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำเคะ จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนชาวม้งบ้านน้ำเคะ-สานก้อย มีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยมีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญหลายแห่ง เช่น ถ้ำ น้ำตก สวนสมุนไพรของเล้าท้าว องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว และมีกลุ่มคณะกรรมการที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีโครงสร้างของคณะกรรมการที่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามแผนการดำเนินงานเตรียมความพร้อมของชุมชน แผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ และแผนการประชาสัมพันธ์ และที่สำคัญได้รูปแบบการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณี วิธีการดำเนินชีวิต ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ สร้างโอกาสให้กลุ่มคนในสังคมทุกกลุ่มตั้งแต่ผู้สูงอายุ กลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้าน กลุ่มเยาวชนและเด็ก ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป

พระครูวิมลภักตีสุนทร และคณะ (2546) ศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ โดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ผลการศึกษาพบว่า ลดปัญหาช่องว่างระหว่างวัย ระหว่างผู้ใหญ่กับวัยรุ่น เรียนรู้วิถีการอยู่ร่วมกัน การแสดงความคิดเห็นที่ยืดหยุ่นเข้าหาซึ่งกันและกัน ชุมชนเกิดการแสวงหาแนวทางและกระบวนการเรียนรู้ในการวางแผนและบริหารจัดการกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อีกทั้งเกิดการเรียนรู้ระบบประชาธิปไตยในภาคปฏิบัติ เกิดการยอมรับ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ส่งผลให้ประเทศชาติได้ประชาชนที่มีความรู้ด้านประชาธิปไตยทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ สร้างความเข้มแข็งกับระบบการเมืองในอนาคต ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ในการแก้ปัญหาต่างๆ และคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ซึ่งก่อให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่ต่อไป

ภัทรอนงค์ ณ เชียงใหม่ (2545) ศึกษาเรื่อง แนวกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาเยี่ยมชมศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่นถึงวัยกลางคน เดินทางมาเพื่อชมการแสดงของช้างเป็นวัตถุประสงค์หลัก และเห็นว่าความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่สำคัญในการตัดสินใจเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยว ด้านนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ส่วนใหญ่เดินทางมาจากทวีปยุโรป และเอเชีย มีวัตถุประสงค์หลักในการเดินทางมาเพื่อชมการแสดงของช้างบนลานแสดง เพื่อศึกษาและเรียนรู้วิถีชีวิตของช้างและความรู้ช้าง นั้งช้างชมธรรมชาติ และเพื่อสัมผัสกับช้างและธรรมชาติอย่างใกล้ชิด

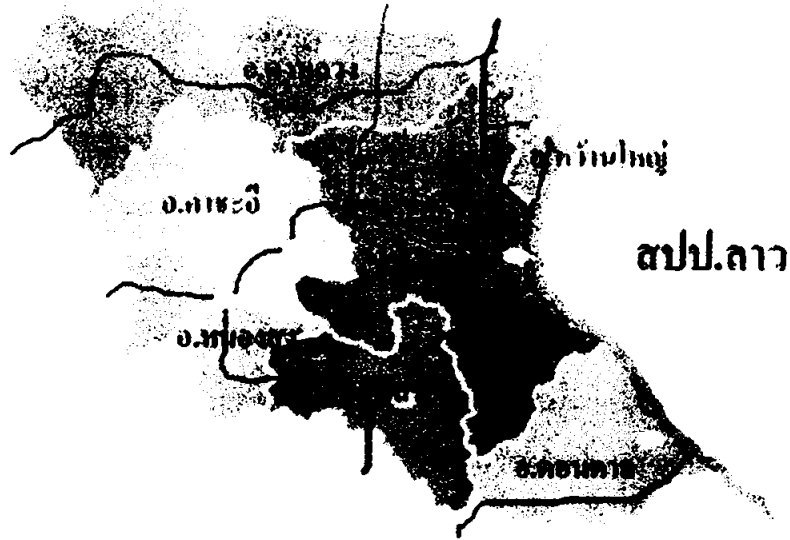
รามศรี พรหมชาติ (2545) ได้ทำการวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาน้ำโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ประชาชนบ้านโป่งที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านการบริการการท่องเที่ยว และด้านการตลาดการท่องเที่ยวในระดับน้อย ในทุกขั้นตอน การศึกษาความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า ประชาชนที่มีอายุและระยะเวลาที่อาศัยอยู่ที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ปัจจัยส่วนบุคคลด้านอาชีพ ระดับการศึกษา และความแตกต่างในภูมิฐานะ มีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สิริวัฒนา ไจมา และคณะ (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวก่อนการพัฒนาทั้งในรูปของผู้ประกอบการที่ได้รับผลประโยชน์ และผู้ถูกท่องเที่ยวที่เป็นผู้เสียประโยชน์ ซึ่งสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ผ่านมา ได้เกิดปัญหาจากการจัดการ เนื่องจากการขาดความรู้และความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ถูกต้อง ตลอดจนการขาดทักษะในการจัดการและการมีทัศนคติในเชิงลบต่อการท่องเที่ยว ทำให้ขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการ ส่วนผลของการดำเนินโครงการสามารถสรุปการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนได้ว่า ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่ระบบนิเวศและความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน ทั้งการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพ ซึ่งควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ร่วมมือกันจัดการในทุกขั้นตอน โดยมีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

สุนันทา จันทวารา (2545) ได้ทำการศึกษาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาคูเคื่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ซึ่งประกอบด้วย การกระจายความถี่ การกระจายร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาคูเคื่ออยู่ในระดับน้อย ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือปัจจัยภายใน ได้แก่ ทัศนคติต่อการท่องเที่ยว ประโยชน์ที่ได้รับ ความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยว แรงจูงใจทางเศรษฐกิจ การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน หรือผู้นำหมู่บ้าน ส่วนแนวทางที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว ได้แก่ การให้ภาครัฐเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน การมีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างรัฐ เจ้าของสถานที่และผู้ดำเนินการ ควรมีการรักษารวมและประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น รวมทั้งการจัดตั้งคณะกรรมการทำงานให้ชัดเจน

บทที่ 3

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดมุกดาหาร

แผนที่จังหวัดมุกดาหาร

ที่มา <http://www.mukdahan.go.th/provgeo.htm>

ประวัติความเป็นมา

ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาทางฝั่งซ้ายของลำน้ำโขงแขวงสะหวันนะเขต มีหมู่บ้านชุมชนใหญ่ชื่อ บ้านหลวงโพนสิน ซึ่งตั้งอยู่ที่บริเวณพระราชวังอิง แขวงสะหวันนะเขตในปัจจุบัน โดยมีเจ้าจันทร์สุริยวงศ์ ปกครอง มีบุตรชายชื่อ เจ้ากินรี ซึ่งต่อมาได้ข้ามลำน้ำโขงมาฝั่งขวาที่บริเวณปากห้วยมุก สร้างบ้านแปลง เมืองขึ้น และตั้งชื่อเมืองว่า "มุกดาหาร" อันเกิดจากศุภนิมิต ที่พบเห็นในขณะที่กำลังสร้างเมือง ชาวเมืองทั่วไปเรียกมุกดาหารว่า เมืองมุก เดิมเมืองมุกดาหารมีฐานะเป็นเมืองขึ้นการปกครองกับมณฑลอุดร ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ได้พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้เจ้ากินรีเป็นพระยาจันทร์สุริยราช อุปราชมณฑลอุดร ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองคนแรกของเมืองมุกดาหาร เมื่อปี พ.ศ. 2321 ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2450 มีการปรับปรุงการปกครองมณฑลอุดรเป็นจังหวัด และเมืองมุกดาหารจึงถูกยุบเป็นอำเภอเมืองมุกดาหาร ขึ้นการปกครองกับจังหวัดนครพนม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2525 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติ จัดตั้งจังหวัดมุกดาหารขึ้นเป็นจังหวัดที่ 73 ของประเทศไทย และเป็นจังหวัดที่ 17 ของภาคอีสาน

ตราประจำจังหวัด

เป็นรูปปราสาทสองนางสถิตย์ ภายในปราสาทองค์กลางมีแก้วมุกดาหารอยู่บนพาน ได้พานมีผ้าทิพย์รองรับ หน้าผ้าทิพย์มีอักษรไว้ชื่อย่อจังหวัด ในปราสาทองค์ริมทั้งสองข้าง มีบายศรีบนตะลุ่ม อันเป็นเครื่องบูชาของชาวอีสาน เบื้องหลังมีพระธาตุพนม ซึ่งจังหวัดมุกดาหารแยกออกมา และเคยอยู่ในอาณาจักรโคตรบูรณเดียวกัน มีแนวแม่น้ำโขงอยู่ด้านหลัง ด้านตะวันออก พระอาทิตย์กำลังทอแสงหลังหมูก่อนเมฆ และในปี พ.ศ. 2525 เป็นปีที่ตั้งจังหวัดมุกดาหาร

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดมุกดาหารเป็นประตูด่านสำคัญสู่กลุ่มประเทศอินโดจีน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว มาช้านาน โดยมีแม่น้ำโขงซึ่งมีความยาวถึง 70 กิโลเมตร เป็นเส้นกั้นพรมแดน มีพื้นที่ประมาณ 4,339,830 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอคำชะอี อำเภอดอนตาล อำเภอนิคมคำสร้อย อำเภอดงหลวง อำเภอหว้านใหญ่ และอำเภอหนองสูง มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร และอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเสิงสาง จังหวัดยโสธร อำเภอขามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ และอำเภอหนองพอก อำเภอโพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว โดยมีแม่น้ำโขง เป็นเส้นกั้นพรมแดน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอกุฉินารายณ์ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

สภาพทางภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ของจังหวัดมุกดาหาร เป็นที่ราบสูง ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเทือกเขาภูพาน มีลักษณะเป็นป่าไม้บางแห่งเป็นป่าทึบ ส่วนทิศตะวันออกเป็นที่ราบสลับป่าไม้ และมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดนระหว่างไทยกับสปป.ลาว มีความยาวประมาณ 72 กิโลเมตร มีพื้นที่ราบโดยละ 20 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด มีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 1,456.69 ตารางกิโลเมตร หรือ 831,988 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 30.67 ของจังหวัด

สภาพทางภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศในจังหวัดจะคล้ายคลึงกับจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั่วไป คือ ฤดูร้อนจะร้อนจัดและ ฤดูหนาวจะหนาวจัด โดยฤดูร้อนจะเริ่มประมาณเดือนกุมภาพันธ์และสิ้นสุดเดือนเมษายน และฤดูหนาวจะเริ่มประมาณเดือนตุลาคมสิ้นสุดเดือนมกราคม

ทรัพยากรธรรมชาติ

แหล่งทรัพยากรน้ำ

แม่น้ำโขง เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่ชาวบ้านได้อาศัยน้ำเพื่อการดำรงชีวิต ถือเป็นสายน้ำหลักของจังหวัดที่มีสายน้ำแยกเป็นสาขาที่สำคัญ 4 สายด้วยกันคือ

1. ห้วยชะโนด อยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาภูพาน ในเขตอำเภอคงหลวงไหลผ่านอำเภอคงหลวงไปทางทิศตะวันออกไปบรรจบแม่น้ำโขง ทางตอนใต้ของกิ่งอำเภอห้วยน้ำใหญ่ มีความยาวประมาณ 53 กิโลเมตร
2. ห้วยบางทราย อยู่ทางตอนเหนือของจังหวัด มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูพานในเขตอำเภอคงหลวง ไหลผ่านทางตอนใต้ของอำเภอคงหลวง ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ไปบรรจบแม่น้ำโขง ทางตอนเหนือของอำเภอเมือง ฯ มีความยาวประมาณ 170 กิโลเมตร
3. ห้วยมุก มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูพานทางทิศตะวันตกในเขตอำเภอกำแพงแสน แล้วไหลไปทางทิศตะวันออกผ่านอำเภอเมือง ฯ ไปบรรจบแม่น้ำโขง มีความยาวประมาณ 126 กิโลเมตร
4. ห้วยบังอี่ อยู่ทางตอนใต้ของพื้นที่จังหวัด มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูพานทางทิศตะวันตกในเขตอำเภอหนองสูง แล้วไหลไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านเขตอำเภอนิคมน้ำอ้อยไปทางทิศตะวันออก ไปบรรจบแม่น้ำโขงในเขตอำเภอดอนตาล มีความยาวประมาณ 145 กิโลเมตร

แหล่งทรัพยากรป่าไม้

จังหวัดมุกดาหารมีเนื้อที่ป่าไม้ 970,625 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 35.78 ของเนื้อที่ทั้งหมดของจังหวัด เนื้อที่ป่าถูกบุกรุกทำลายไปเรื่อยๆ จนเหลือ 831,988 ไร่ ในปี พ.ศ.2541 หรือประมาณ 30.67% ของเนื้อที่ทั้งหมดของจังหวัด และในปี พ.ศ.2541 มีป่าสงวนแห่งชาติ 13 ป่า มีอุทยานแห่งชาติ 3 แห่ง คือ อุทยานแห่งชาติมุกดาหาร อุทยานแห่งชาติภูผาเทิบ และอุทยานแห่งชาติห้วยหลวง มีสวนรุกขชาติ 1 แห่ง คือ สวนรุกขชาติดงบังอี มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 1 แห่ง คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน มีเขตห้ามล่าสัตว์ป่า 1 แห่ง คือ เขตห้ามล่าสัตว์ป่าถ้ำผาน้ำทิพย์ มีวนอุทยาน 1 แห่ง คือ วนอุทยานดงบังอี

ประชากรและเขตการปกครอง (ข้อมูล ณ มิถุนายน 2552)

จำนวนประชากรของจังหวัดทั้งสิ้น 337,180 คน แยกเป็น เพศชาย 169,105 คน เพศหญิง 168,075 คน ประกอบด้วยชนพื้นเมือง 8 เผ่า ได้แก่ ผู้ไทย ไทยญ้อ ไทยข่า ไทยโซ่ ไทยกะเลิง ไทยแสก ไทยกุลา และไทยอีสาน มีจำนวนครัวเรือน 91,521 ครัวเรือน ประชากรในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหารมีทั้งสิ้น 11,398 คน แยกเป็นเพศชาย 16,495 คน เพศหญิง 16,902 คน จำนวนครัวเรือน 12,277 ครัวเรือน

แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 อำเภอ 52 ตำบล 526 หมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนจังหวัด(อบจ.) 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาลตำบล 10 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) 43 แห่ง

สภาพทางสังคม

ประชากรจังหวัดมุกดาหาร ยึดมั่นและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอย่างเหนียวแน่นและต่อเนื่อง ทั้งยังเป็นเมืองเก่าแก่ มีชาวไทยเผ่าต่างๆ อาศัยอยู่หลายเผ่า ดังคำขวัญของจังหวัด ตอนหนึ่งว่า "แปดเผ่า जनพื้นเมือง" อันได้แก่ เผ่าชาวไทยอีสาน ชาวผู้ไทย ชาวไทยข่า (บรู) ชาวไท (ไล่)/กระโซ่ ชาวไทกะเลิง ชาวไทแสก ชาวไทย้อ และชาวไทกุลา ชาวมุกดาหารส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ และยังคงถือปฏิบัติสืบต่อกันมา คือ "ฮีดสิบสอง คองสิบสี่" และยังคงมีวัฒนธรรม ประเพณีของชนเผ่าที่ควรอนุรักษ์ พื้นฟูอยู่จนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีปิดบ้าน ประเพณีสงฆ์เหือ ประเพณีแห่กัณฑ์หลอน พิธีกรรมโซ่ดั่งบัง พิธีเหยา พิธีบายศรีสู่ขวัญ การรำเคี้ยวหัวคองตาล การรำวงผู้ไทย เป็นต้น งานประเพณีที่สำคัญของจังหวัดมุกดาหาร ได้แก่ งานประเพณีแข่งเรือออกพรรษา ระหว่างจังหวัดมุกดาหารกับแขวงสะหวันนะเขต ทางจังหวัดจึงได้มีการจัดงานเพื่ออนุรักษ์สืบสานประเพณีของเผ่าต่างๆ งานกาชาดและงาน

ประจำปีจังหวัดมุกดาหาร จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงเดือนธันวาคม โดยงานจะจัดขึ้นบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด มีกิจกรรมต่างๆ มากมาย

สภาพทางเศรษฐกิจ

จังหวัดมุกดาหารมีประชากรประกอบอาชีพทางด้านเกษตรประมาณร้อยละ 84 ซึ่งอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ราษฎรโดยทั่วไปมีฐานะค่อนข้างยากจน เนื่องจากประกอบอาชีพได้บางฤดูกาลเท่านั้น

สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดในปีพ.ศ.2550 มีการขยายตัวร้อยละ 7.4 เพิ่มขึ้นจากปีพ.ศ. 2549 ที่มีการขยายตัว ร้อยละ 4.7 ซึ่งเป็นผลมาจากทั้งการผลิตในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร โดยมีการขยายตัวร้อยละ 7.0 และร้อยละ 7.5 ตามลำดับ การผลิตในภาคเกษตรมีการขยายตัวที่สูง อันเป็นผลจากสาขาเกษตรกรรม การปศุสัตว์ และการป่าไม้ มีอัตราการขยายตัวร้อยละ 7.5 เนื่องจากผลผลิตข้าวและธัญมีปริมาณเพิ่มขึ้น ส่วนการผลิตนอกภาคการเกษตรได้ขยายตัวสูงขึ้นมา เป็นผลมาจากภาคอุตสาหกรรม (การผลิตอาหารและเครื่องดื่ม) มีการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 29.5 ส่วนภาคการศึกษา การก่อสร้างและการคมนาคมขนส่ง พบว่า มีการขยายตัวได้ดีเช่นกัน ด้านมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด(GPP) ณ ราคาประจำปี เพิ่มขึ้นเป็น 12,639 ล้านบาท จากที่มีมูลค่า 11,435 ล้านบาท เมื่อปีที่ผ่านมา นับเป็นอันดับที่ 5 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนผลิตภัณฑ์จังหวัดต่อหัว (GPP per capita) เท่ากับ 37,426 บาทต่อปี เพิ่มขึ้นจากปีที่ผ่านมาร้อยละ 10 ครั้วเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี ต่ำกว่า 20,000 บาท

ผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด

จังหวัดมุกดาหารได้ส่งเสริมการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่นสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ เพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบ คุณภาพ จุดเด่น เป็นที่ต้องการของตลาด ทั้งภายในและต่างประเทศ โดยดำเนินการโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด แยกเป็นรายอำเภอได้ ดังนี้

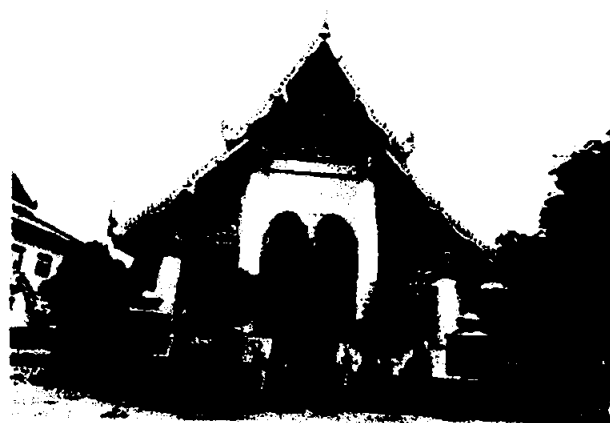
อำเภอ	รายการผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง
เมืองมุกดาหาร	ตะกร้าหวาย - ไม้ไผ่ และผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ
คำชะอี	เลื้อยเข็บมือ
หนองสูง	ผ้าไหมลายแก้วมุกดา
หว้านใหญ่	หินสวย / ร้อยลูกปัด
คอนตาล	ผ้าฝ้ายย้อมคราม
นิคมคำสร้อย	ตะกร้าทาสติก
คงหลวง	ตะกร้าไม้ไผ่รอบลายขีด

แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดมุกดาหาร

จังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดที่มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามอยู่เป็นจำนวนมาก โดยแบ่งสถานที่หรือแหล่งท่องเที่ยวได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีการแข่งขันเรือออกพรรษา การละเล่นพื้นบ้าน และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา เกาะแก่ง อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

1. วัดศรีมงคลใต้

ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงในตัวเมืองมุกดาหาร ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระเจ้าองค์หลวง พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง สร้างขึ้นก่อนตั้งเมืองมุกดาหาร แต่ไม่ปรากฏว่า สร้างในสมัยใด มีขนาดหน้าตักกว้าง 2.20 เมตร ส่วนสูงเฉพาะองค์ถึงยอดพระเมาลี 2 เมตร ตามตำนานเล่าว่า เมื่อ พ.ศ. 2310 ขณะที่เจ้าอินริศุมบัวไพร่ธากวางอยู่ใกล้ต้นตาล 7 ยอด เมื่อครั้งสร้างเมืองใหม่นั้นได้พบพระพุทธรูป 2 องค์ องค์

ใหญ่เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน องค์เล็กเป็นพระพุทธรูปเหล็กอยู่ใต้ต้นโพธิ์ เจ้ากนิริจึงสร้างวัดขึ้นบริเวณนั้น เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปทั้ง 2 องค์ วันหนึ่งเมื่อพระภิกษุประจำวัดเข้าไปสักการะ ปรากฏว่า ไม่พบพระพุทธรูปเหล็ก เมื่อค้นดูรอบๆ บริเวณวัดพบว่า พระพุทธรูปเหล็กไปประดิษฐานอยู่ใต้ต้นโพธิ์ตามเดิม และจมลงในดินเหลือแต่ยอดพระเมาลีเป็นที่น่าอัศจรรย์ เจ้ากนิริจึงสร้างแท่นสักการบูชาไว้ ณ ที่นั้น และถวายนามว่า "พระหอบเหล็ก" ส่วนพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประดิษฐานอยู่ในโบสถ์ เรียกนามว่า "พระเจ้าองค์หลวง" เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองมุกดาหารนับแต่นั้นมา

2. วัดศรีบุญเรือง บ้านไค้

ตั้งอยู่ที่ถนนสำราญชายโขงในตัวเมืองมุกดาหาร ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปสององค์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ ขนาดหน้าตักกว้าง 1 เมตร ส่วนสูงเฉพาะองค์ถึงยอดพระเมาลี 1.20 เมตร ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปสององค์นั้น มีหลักฐานว่า ในสมัยที่เมืองมุกดาหารยังเป็นเมืองใหม่ เจ้ากนิริได้เดินทาง ไปนครเวียงจันทน์ เพื่ออัญเชิญพระพุทธรูปสององค์มาประดิษฐานไว้ที่พระอุโบสถของวัดศรีมงคลใต้ ต่อมาเจ้ากนิริได้สร้างวัดขึ้นใหม่ที่บ้านศรีบุญเรือง จึงได้อัญเชิญย้ายมาประดิษฐานบนแท่นในพระอุโบสถ วัดศรีบุญเรือง เพื่อสักการบูชาสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ในงานสงกรานต์ของอำเภอเมืองมุกดาหาร ชาวอำเภอเมืองมุกดาหารได้กระทำพิธี อัญเชิญพระพุทธรูปสององค์ จากพระอุโบสถวัดศรีบุญเรืองแห่รอบเมือง แล้วนำไปประดิษฐานบนแท่นที่จัดไว้ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้สรงน้ำเป็นประจำทุกปี

3. วัดพุทธโธธัมมโร (วัดภูค่านแต่)

ตั้งอยู่ริมทางหลวงหมายเลข 212 ห่างจากตัวอำเภอนิคมน้ำจืดประมาณ 4 กิโลเมตร ตรงหลักกิโลเมตรที่ 134 บ้านชัยมงคล ตำบลโชคชัย อำเภอนิคมน้ำจืด มีหลวงพ่อธรรมจักรซึ่งเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก อยู่ห่างจากถนนรยางกูรประมาณ 500 เมตร เดินทางผ่านไปมา มองเห็นองค์พระได้ชัดเจน ประดิษฐานอยู่บนหลังคาพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน ปางปฐมเทศนา ศิลปะรัตนโกสินทร์ประยุกต์ ออกแบบโดยท่านพ่อลี ธัมมธโร

4. วัดบรรพตคีรี (ภูจอ๊ก)

ภาพจาก www.hellomukdahan.com

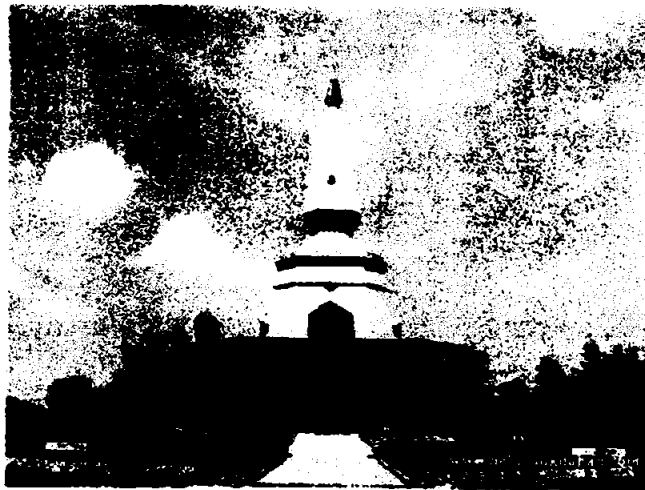
วัดบรรพตคีรี (ภูจอ๊ก) อยู่ที่ตำบลหนองสูงใต้ อำเภอนองสูง เป็นศาสนสถานที่ตั้งอยู่บนภูเขา ทิวทัศน์งดงามร่มรื่นมีก้อนหินน้อยใหญ่ เรียงรายงดงาม สร้างเพื่อถวายไว้เป็นศาสนสมบัติ หลวงปู่หล้า เขมปัตโต พระอุปัชฌาย์ที่ปฏิบัติดี เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนในจังหวัดมุกดาหารเป็นอย่างมาก

5. วัดสองคอน

เป็นโบสถ์คริสต์สร้างแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่มีความสวยงามและใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เคยได้รับรางวัลสถาปัตยกรรมดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปี พ.ศ.2539 มีหุ่นขี้ผึ้งของนักบุญราศรีทั้งเจ็ด ที่อุทิศชีวิตในป่าศักดิ์สิทธิ์เพื่อพิสูจน์ศรัทธาที่มีต่อพระเจ้า นอกจากนี้ยังมีบริเวณกว้างขวางและมีพื้นที่ติดกับแม่น้ำโขง จึงเป็นจุดที่มีนักท่องเที่ยวเข้าชมและสักการะบูชาทุกวัน. การเดินทางนั้นจากมุกดาหารใช้ทางหลวงหมายเลข 212 (หนองคาย-อุบลฯ) ไปทางนครพนมประมาณ 21 กิโลเมตร แยกขวาที่บ้านสองคอน อำเภอหว้านใหญ่ ตรงไปเลี้ยวขวามแม่น้ำโขง

6. เจดีย์ ศรีไตรรัตนานุสรณ์ (แม่ชีแก้ว เสียงล้า)

ภาพจาก www.hellomukdahan.com

อยู่ที่อำเภอดำรงธิ เป็นพุทธสถานสร้างถวายแม่ชีแก้ว เสียงล้า หรือแม่ชีอรหันต์ เป็นที่ล้าลือว่า เป็นผู้รู้เหตุการณ์ในอดีต อนาคต เปรต ภูตผี เทวดา และพวกกายทิพย์ ท่านได้จากไปด้วยอาการอย่าง

สงบ สิริอายุรวมได้ 90 ปีและรวมเวลาที่บวชซึ่งเป็นเวลา 54 พรรษา ตลอดเวลาอยู่ในการบวชเป็นชี้นั้น ท่านได้บำเพ็ญเพียรภาวนา ปฏิบัติธรรม โดยสม่ำเสมอตลอดมา มิได้เคยประพฤติผิดในครองชีพเลย ด้วยอาณิสสรแห่งการบำเพ็ญเพียร ภาวนา ปฏิบัติธรรมอันแน่วแน่ของท่าน จึงได้รับความเลื่อมใสศรัทธาจากสาธุชนโดยทั่วไปเป็นจำนวนมากได้มาให้ความเคารพกราบไหว้มิได้ขาดสาย

แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ

1. อุทยานแห่งชาติมุกดาหาร(ภูผาเทิบ)

อุทยานแห่งชาติลำดับที่ 59 ของประเทศไทย มีเนื้อที่ 48.5 ตารางกิโลเมตร หรือ 30,312.5 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหารและอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ห่างจากตัวเมืองประมาณ 17 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางมุกดาหาร-ดอนตาล(ทางหลวงหมายเลข 2034) แยกเข้าทางขวามืออีกประมาณ 2 กิโลเมตร จะถึงที่ทำการอุทยานฯ หรือ นั่งรถจากกรุงเทพฯ ไปลงที่สถานีขนส่งมุกดาหาร และต่อรถสองแถว (สีเหลือง) ไปลงที่ตลาดพระเพชร แล้วต่อรถสองแถวสายมุกดาหาร - ดอนตาล ลงที่ปากทางเข้าอุทยานแห่งชาติมุกดาหารหรือบอกให้เข้าไปส่งที่อุทยานฯ ก็ได้

ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาหินทราย ประกอบด้วย เทือกเขาน้อยใหญ่หลายลูกติดต่อกัน แบบลูกคลื่นและเป็นส่วนปลายสุดของเทือกเขาภูพาน เทือกเขาเหล่านี้วางตัวในลักษณะแนวเหนือ-ใต้ ชานาน และห่างจากชายฝั่งแม่น้ำโขง ประมาณ 4 กิโลเมตร ภายในอุทยานมุกดาหาร ประกอบด้วย ภูมามากมาย ภูมโนรมย์ ภูโป่ง ภูรัง ภูจอมนาง ภูหมากมี ภูผาเทิบ ภูนางหงส์ ภูถ้ำพระ ภูหลักเส และยอดเขาสูงสุดคือ ยอดภูจอมศรี มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 170-420 เมตร สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าไม้เต็งรัง และป่าเบญจพรรณ และยังเป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยหลายสาย เช่น ห้วยตาเหล็ก ห้วยสิงห์ ห้วยเรือ

ช่วยมะเดื่อ ห้วยช้างชน เป็นต้น แถบบริเวณเชิงเขาเป็นป่าไผ่ขึ้นสลับเป็นแนว หลายบริเวณเป็นหน้าผาสูง และลานหินกว้าง มีหินรูปร่างแปลกๆ มากมาย

2. แก่งกะเบา

แก่งหินยาวเหยียดตามลำน้ำโขง บนฝั่งมีลานหินกว้างใหญ่เป็นที่พักผ่อนได้อย่างดี ในฤดูแล้งน้ำลดจนเห็นเกาะแก่งกลางน้ำ และหาดทรายสวยกว่าฤดูอื่นๆ การเดินทางใช้เส้นทางมุกดาหาร-ธาตุพนม (ทางหลวงหมายเลข 212) ประมาณ 20 กิโลเมตร แยกขวาไปอำเภอหว้านใหญ่อีก 9 กิโลเมตร จะพบทางแยกไปแก่งกะเบา ซึ่งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปทางทิศเหนืออีก 8 กิโลเมตร มีอาหารขึ้นชื่อคือ หมูหัน ซึ่งให้หมูพื้นบ้านเรียกว่า หมูก็ เป็นหมูขนาดเล็ก ซึ่งปัจจุบันนำเข้ามาจาก สปป.ลาว โดยที่ชาวลาวนำเข้ามาทางแก่งกะเบาตัวเอง

3. น้ำตกตาดโตน

อยู่ห่างจากอำเภอหนองสูงไปทางทิศใต้ และอยู่ห่างจากอำเภอดำรงวิทย์ไปทางทิศตะวันตก ตามถนนสาย 2030 ระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร อยู่ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 67- 68 แยกเข้าไปอีกประมาณ

๗) เมตร ทางขวามือ ระบายน้ำตกลูก 7 เมตร กว้าง 30 เมตร มีอ่างน้ำสำหรับเล่นน้ำได้ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวมุกดาหารและชาวจังหวัดใกล้เคียง

4. อุทยานแห่งชาติภูสระดอกบัว

อุทยานแห่งชาติที่มีพื้นที่อยู่บนแนวรอยต่อ 3 จังหวัด คือ อำเภอนิคมคำสร้อย อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร อำเภอขามแก่น อำเภอเสนานิคม จังหวัดอำนาจเจริญ มีพื้นที่ประมาณ 321 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 144,375 ไร่ ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2535 เป็นลำดับที่ 75 ของประเทศ เป็นอุทยานแห่งชาติที่มีสภาพป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์มาก มีความงามทางธรรมชาติให้สัมผัสหลายแบบ เช่น เดินชมทิวทัศน์บนยอดภูเขา ความมหัศจรรย์ของโชคหิน ชมไม้ดอกบนทุ่งหญ้าช่วงปลายฤดูฝนและชมดอกบัวธรรมชาติ บนยอดเขาที่ชาวท้องถิ่นเรียกว่า "ภูเขาแห่งดอกบัว" บนอุทยานแห่งนี้ยังมีผาแต้ม ซึ่งมีภาพเขียนสีก่อนประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับผาแต้มที่อุบลราชธานี ปรากฏอยู่ด้วย แต่มีพื้นที่ไม่กว้างนัก

5. อ่างเก็บน้ำห้วยขี้เหล็ก อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

ภาพจาก www.hellomukdahan.com

อ่างเก็บน้ำห้วยขี้เหล็ก อยู่ถนนรยางกูร สายมุกดาหาร อำเภอนิคมคำสร้อย ห่างจากจังหวัดมุกดาหาร 23 กิโลเมตร ก่อนถึงอำเภอนิคมคำสร้อย เลี้ยวซ้าย เข้าไปประมาณ 3 กิโลเมตร อยู่ที่บ้านด่านยาว เป็นอ่างเก็บน้ำเพื่อการเกษตร ตัวเขื่อนเป็นเขื่อนดิน เป็นอ่างเก็บน้ำที่มีวิวทัศนียภาพงามมาก มองเห็นวนอุทยานภูหมู ภูแผงม้า และเทือกเขาอื่นๆ และยังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในหน้าแล้งน้ำสวยใสสะอาด นอกจากนี้จะเป็นเขื่อนกักเก็บน้ำเพื่อการเกษตรแล้ว ยังเป็นแหล่งเกษตรกรรมของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณรอบอ่างเก็บน้ำ และเป็นแหล่งประมงสำหรับชาวบ้านในบริเวณใกล้เคียงด้วย

6. วนอุทยาน ภูหมู อำเภอนิคมคำสร้อย จังหวัดมุกดาหาร

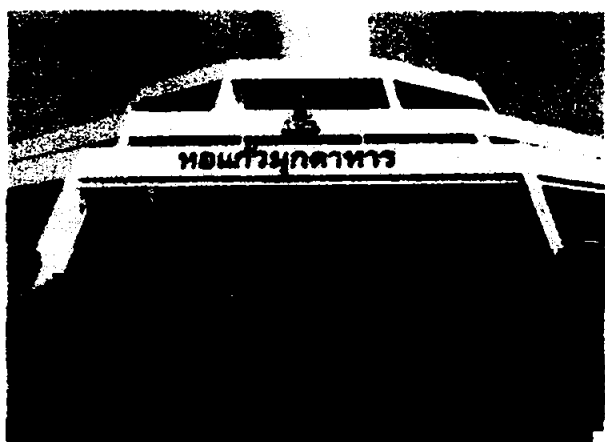

ภาพจาก www.hellomukdahan.com

ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 212 ถนนชยางกูร สายนิคมคำสร้อย เล็งนกทา ห่างจากตัวอำเภอนิคมคำสร้อยประมาณ 6 กิโลเมตร แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นภูเขาเล็กๆ มีความสูง 353 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล พื้นที่ราบบนยอดเขาประมาณ 4 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,500 ไร่ เป็นหน้าผาให้ชมวิว 3 จุด จุดชมวิวที่ 1 อยู่ด้านตะวันออกของที่ทำการ สามารถมองเห็นภูถ้ำเม่น ภูไม้ราง ภูแผงม้า และอ่างเก็บน้ำห้วยขี้เหล็กได้อย่างชัดเจน จุดชมวิวที่ 2 อยู่ด้านทิศตะวันตก สามารถมองเห็นถนนทางขึ้นภูหมู ภูน้อย ภูติ้ว ภูไล่่น ภูกะล่อน วัดภูค่าน้ำแค้น และเทือกเขาภูพานสลับริบซัน จุดชมวิวที่ 3 อยู่บริเวณยอดเขา ด้านทิศใต้ สามารถมองเห็นภูถ้ำพระและอำเภอลองนกทา ในบริเวณนี้ยังมีต้นไม้ใหญ่และลานหินซึ่งเหมาะแก่การพักผ่อนเป็นอย่างยิ่ง ในอดีตเป็นฐานทัพของทหารอเมริกา เพราะภูหมูเป็นลักษณะภูมิศาสตร์รอบๆ ภูเป็นหน้าผาสูงชัน เป็นทำเลที่เหมาะสมในเชิงยุทธศาสตร์บนสันเขาเป็นพื้นที่ราบ ปกคลุมไปด้วยป่าไม้มานาน่าพันธุที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีน้ำตกที่สวยงาม จะมีน้ำเฉพาะหน้าฝนเท่านั้น

แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ

1. หอแก้วมุกดาหารเฉลิมพระเกียรติกาญจนาภิเษก

อยู่ในตัวเมืองมุกดาหารเป็นหอสูง ภายในมีห้องจัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของเมืองมุกดาหาร วิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมืองสองฝั่งโขง ชั้นบนสุด(ชั้น 7) เป็นหอพระประดิษฐาน พระพุทธรูปนวมิ่งมงคลมุกดาหาร และสามารถชมทัศนียภาพที่สวยงาม รอบตัวเมือง แม่น้ำโขงและฝั่งลาว

2. ศาลเจ้าแม่สองนางพี่น้อง

ตั้งอยู่บนถนนสำราญราษฎร์ ริมน้ำโขง ติดกับท่าด่านตรวจคนเข้าเมือง จังหวัดมุกดาหาร ศาลแห่งนี้ เดิมเป็นศาลไม้ไม่ทราบประวัติความเป็นมา ต่อมาได้มีการบูรณะเป็นศาลคอนกรีตเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์คู่กับศาลเจ้าพ่อเจ้าฟ้ามุงเมือง ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ชาวจังหวัดมุกดาหารจะจัดให้มีพิธีบวงสรวงเจ้าพ่อเจ้าฟ้ามุงเมือง และเจ้าแม่สองนางพี่น้องพร้อมกัน

3. ศาลเจ้าพ่อเจ้าฟ้ามุงเมือง

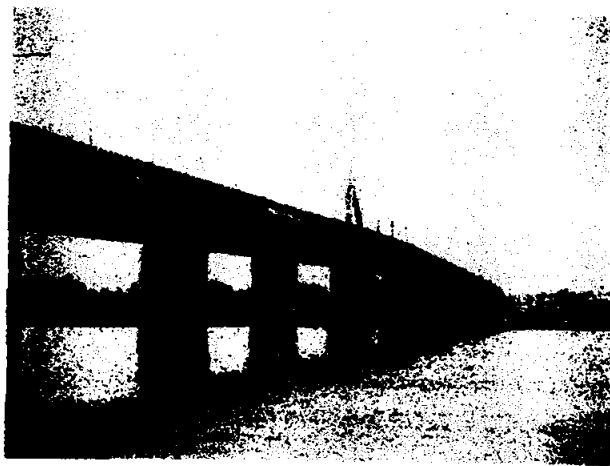
ตั้งอยู่บนถนนสองนางสถิตยในเขตเทศบาลเมืองมุกดาหาร ในบริเวณศาลเจ้าพ่อเจ้าฟ้ามุงเมืองนี้มีหลักเมืองประดิษฐานอยู่ด้วย ศาลเจ้าพ่อเจ้าฟ้ามุงเมืองนี้ไม่มีผู้ใดทราบความเป็นมาว่า สร้างในสมัยใด สันนิษฐานว่า คงจะสร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างเมืองมุกดาหาร แต่เดิมเป็นเพียงศาลไม้ ต่อมาได้มีการบูรณะก่อสร้างเป็นศาลคอนกรีต ชาวเมืองมุกดาหารถือว่า ศาลเจ้าพ่อเจ้าฟ้ามุงเมืองเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทุกปีรักษาเมืองมุกดาหารให้ร่มเย็นเป็นสุข

4. ตลาดอินโดจีน

แหล่งซื้อปิ้งใจกลางเมืองมุกดาหาร ตัดริมแม่น้ำโขง นานาสินค้าคุณภาพดี ราคาถูกจากประเทศเพื่อนบ้าน ให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อเป็นของฝากของที่ระลึกก่อนกลับบ้าน ที่ขึ้นชื่อของมุกดาหาร ได้แก่ มะรุมหวาน หมอนจิต หมุยอ มะม่วงแช่น้ำผึ้ง นอกจากนี้แล้วสินค้าที่ผ่านแดนจากฝั่งลาวจากจีน เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องสำอาง อาหารการกิน และสินค้าพื้นเมือง เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าขาวม้า ของที่ระลึกต่างๆ บรรยากาศของตลาดอินโดจีน จะคึกคักตั้งแต่เช้าถึงเย็น โดยเฉพาะถ้าเป็นวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ ผู้คนจะไปจับจ่ายซื้อของกันมากเป็นพิเศษ

5. สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งที่ 2 มุกดาหาร-สะหวันนะเขต

หลังการเปิดเชื่อมความสัมพันธ์ด้วยสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 2 มีประชาชนนิยมเดินทางข้ามเขื่อนไปมาระหว่างสองประเทศ และยังเป็นเส้นทางสายหลักเชื่อมการท่อกท่องเที่ยวต่อไปยังประเทศ

เขียนนาม ด้วยสถาปัตยกรรมการก่อสร้างที่สวยงาม ทำให้สะพานแห่งนี้ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว
เป็นจุดแวะถ่ายรูปเป็นที่ระลึก

6. ภูมโนรมย์

ภาพจาก www.hellomukdahan.com

สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม โดยเฉพาะบรรยากาศยามเช้าเป็นจุดชมพระอาทิตย์ขึ้นที่
สวยงามมาก และอยู่ใกล้เมืองห่างจากตัวเมืองมุกดาหาร ประมาณ 5 กิโลเมตร ไปตามเส้นทางมุกดาหาร
ท่าบ่อคอนตาล การเดินทางสะดวกสบาย มีถนนลาดยางไปถึงยอดภูมโนรมย์ เป็นที่ประดิษฐานรอยพระ
พุทธบาทจำลอง น้ำตกจำลอง 7 ชั้น พร้อมไม้ดอกไม้ประดับหลากสี และบริเวณโดยรอบสามารถมองเห็น
ทัศนียภาพของตัวเมืองมุกดาหาร หอแก้วมุกดาหาร แม่น้ำโขง สะพานมิตรภาพไทย ลาว แห่งที่ 2 และ
แขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว ได้อย่างชัดเจนแล้ว

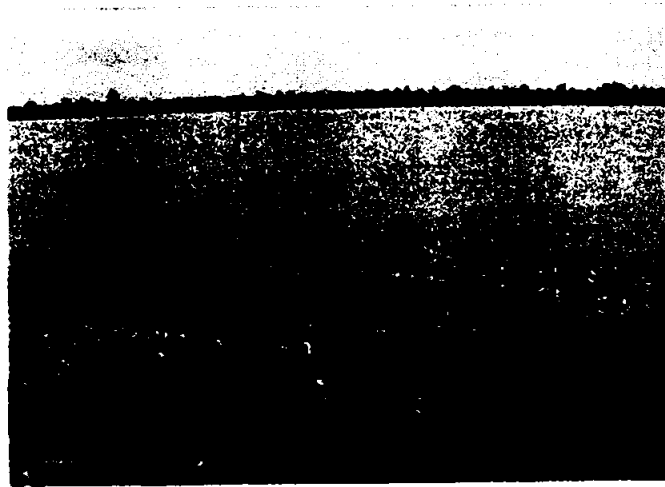
เทศกาลงานประเพณี

1. งานกาชาดและงานรวมเผ่าไทยมุกดาหาร มะขามหวานชายโขง

จังหวัดมุกดาหารเป็นเมืองเก่าแก่ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขงตรงข้ามกับแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว จึงมี
ชาวไทยเผ่าต่างๆ อาศัยอยู่หลายเผ่า อาทิ ผู้ไท ไซ ย้อ ข่า กะเลิง กูลา ซึ่งแต่ละเผ่าล้วนแล้วแต่มีวิถีชีวิต
ความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของตนเอง นอกจากนี้มุกดาหารยังเป็น
แหล่งกำเนิดมะขามหวานพันธุ์ดีที่มีชื่อเสียงโด่งดังมานาน หากแต่ยังขาดการส่งเสริมในด้านการตลาด
ดังนั้น เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ของดีของท้องถิ่นและส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวจังหวัดมุกดาหาร จึง
ได้จัดงานรวมเผ่าไทยมุกดาหาร มะขามหวานชายโขง ขึ้นเป็นประจำทุกปีระหว่างวันที่ 9-15 มกราคม รวม

วัน 7 คืน โดยงานจะจัดขึ้นบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัด กิจกรรมระหว่างงานมีขบวนแห่ ซึ่งใช้ผู้พ่อนับร้อยคน แต่งกายด้วยชุดประจำเผ่า มีการประกวดมะขามหวาน การประกวดธิดาเผ่าไทย การออกร้านของหน่วยงานต่างๆ และการแสดงพื้นเมือง เป็นต้น

2. ประเพณีการแข่งขันเรือ การแข่งเรือของจังหวัดมุกดาหาร

เป็นประเพณีสืบต่อกันมาแต่โบราณ โดยจัดขึ้นในลำน้ำโขง ช่วงเทศกาลออกพรรษาของทุกปี ในวันขึ้น 13 ค่ำ-15 ค่ำ เดือน 11 ที่บริเวณเขื่อนริมโขง ถนนสำราญชายโขง การแข่งเรือนี้จัดแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การแข่งเรือเร็ว โดยแบ่งเป็น 3 รุ่น ได้แก่ เรือรุ่นเล็ก รุ่นกลาง รุ่นใหญ่ ระยะทางแข่งยาว 3 กิโลเมตร เรือทุกลำเป็นเรือชุดท้องกลม อีกประเภทหนึ่งคือ การแข่งเรือประเภทสวยงาม โดยตกแต่งเรือให้สวยงามตลอดลำ โดยเฉพาะจะเน้นที่หัวเรือ การแข่งเรือทั้งสองประเภทนี้ ในแต่ละปีจะมีเรือเข้าแข่งขันเป็นจำนวนมาก และได้รับความสนใจจากชาวมุกดาหาร และประชาชนจากจังหวัดใกล้เคียงเป็นอย่างมาก นอกจากนี้ยังมีการแข่งเรือมิตรภาพไทย-ลาว โดยมีเรือจากแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว มาร่วมแข่งเป็นประจำทุกปี

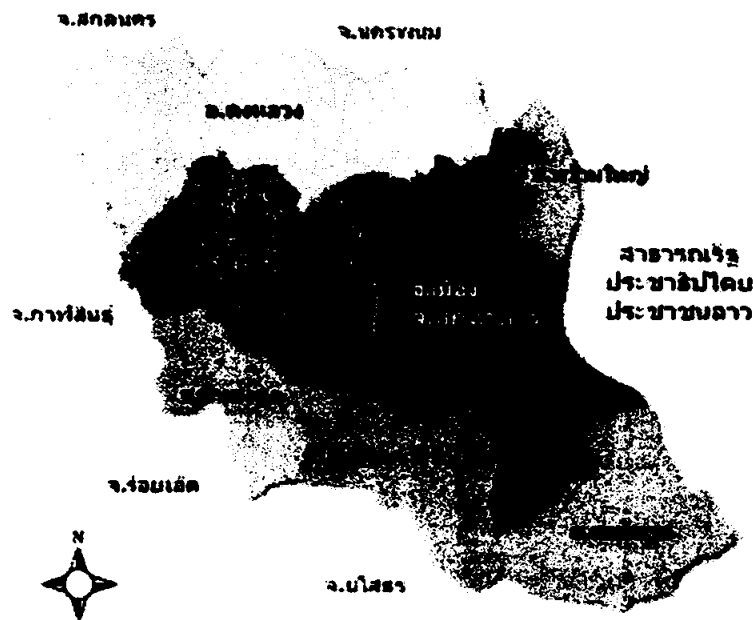
สินค้าพื้นเมืองและของฝาก

ของฝากของที่ระลึกที่ขึ้นชื่อของมุกดาหาร ได้แก่ มะขามหวาน หมอนริศ หมูยอ มะม่วงแช่น้ำผึ้ง นอกจากนี้แล้วสินค้าที่ผ่านแดนจากลาว เช่น สินค้าจากจีน เวียดนาม และสินค้าพื้นเมืองบางอย่าง เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าขาวม้า ยังหาซื้อได้บริเวณฝั่งแม่น้ำโขง ถนนสำราญชายโขง ใกล้ศาลเจ้าแม่สองนางพี่น้อง และบริเวณใกล้ด่านตรวจคนเข้าเมืองมุกดาหาร หรือหาซื้อได้ที่ตลาดสินค้าอินโดจีน บริเวณริมแม่น้ำโขง และศูนย์ส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมที่บ้าน บริเวณวงเวียนหน้าหอสมุดประชาชนในเขตเทศบาล

ข้อมูลพื้นฐานอำเภอคงหลวง

คำขวัญ

น้ำห้วยเลาแก่งโทธี   แหล่งวัฒนธรรมไทยโซ
 ครุสารไม้โบราณ   พระอศาลประทับบาท
 ทิลาศ่างระโนด   โรคหินภูเขาไฟ ทรามไวอนอนสำราญ

ประวัติอำเภอคงหลวง

ในอดีตประมาณ 186 ปีก่อน ในสมัยรัชกาลที่ 2 เมื่อประมาณปี พ.ศ.2359 ชาวกะโซกลุ่มหนึ่งซึ่งมีถิ่นฐานเดิมอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง บริเวณเมืองมหาชัย ในแขวงคำม่วน และเมืองอื่นๆ ในแขวงสะหวันเขต สปป.ลาวในปัจจุบัน ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคอีสานของประเทศไทย อยู่ที่บ้านคงหลวง โดยการนำของเพียงแก้ว นครินทร์ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษผู้นำชาวกะโซ

ชาวกะโซได้สำรวจและเห็นว่า เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร แวดล้อมไปด้วยที่ราบลุ่มและเชิงเขา เหมาะสมในการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เพื่อการดำรงชีพ จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า "บ้านคงหลวง" และเพียงแก้ว เป็นหัวหน้าชาวไทกะโซของบ้านคงหลวง ต่อมาได้เป็นกำนันตำบลคงหลวง

คนแรก มีนามบรรดาศักดิ์ว่า "หลวงวาโนไพโรพฤกษ์" ชาวกะเหรี่ยงในท้องที่นี้ส่วนมากใช้นามสกุลเดียวกันว่า "วงศ์กระไร" และ "ไรเมืองระ" "

ตำบลดงหลวง เดิมอยู่ในเขตการปกครองของเมืองมุกดาหาร เมื่อมีการจัดตั้งเป็นอำเภอและจังหวัดในปี พ.ศ.2450 จึงโอนตำบลดงหลวงไปขึ้นกับอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ต่อมาเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2520 ได้มีประกาศกระทรวงมหาดไทย จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอดงหลวง ประกอบด้วย 3 ตำบล คือตำบลดงหลวง ตำบลหนองบัว และตำบลกกตูมขึ้นกับอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยมีนายเกียรติ คุณสุวรรณกุล เป็นปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้ากิ่งอำเภอคนแรก

ต่อมาเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2527 อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดนครพนม ได้ยกฐานะขึ้นเป็นจังหวัดมุกดาหาร กิ่งอำเภอดงหลวงจึงได้โอนมาจากจังหวัดนครพนมและเป็นอำเภอดงหลวง ขึ้นกับการปกครองของจังหวัดมุกดาหาร

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอดงหลวงตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดมุกดาหาร ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 56 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม อำเภอเต่างอย และอำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเมืองมุกดาหาร และอำเภอค้ำชะอี จังหวัดมุกดาหาร
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และอำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์

สภาพภูมิประเทศ

สภาพทั่วไปด้านทิศตะวันตกเป็นภูเขา ส่วนด้านตะวันออกเป็นพื้นที่ราบ มีเทือกเขาสำคัญคือ เทือกเขาภูพาน มีพื้นที่ทั้งสิ้น 1,076 ตารางกิโลเมตร หรือ 672,500 ไร่

จำนวนประชากรและการปกครอง

ประชากรทั้งสิ้น 34,091 คน เป็นชาย 16,964 คน เป็นหญิง 17,127คน แบ่งเขตการปกครองตาม พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องถิ่น 2550 เป็นตำบล หมู่บ้าน รวม 6 ตำบล 60 หมู่บ้านดังนี้

1. ตำบลคงหลวง มี 12 หมู่บ้าน
2. ตำบลระโนคน้อย มี 9 หมู่บ้าน
3. ตำบลหนองบัว มี 8 หมู่บ้าน
4. ตำบลหนองแคน มี 7 หมู่บ้าน
5. ตำบลหังแดง มี 8 หมู่บ้าน
6. ตำบลกกตูม มี 16 หมู่บ้าน

สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีพื้นที่เกษตรกรรมทั้งสิ้น 192,435 ไร่ ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญมีดังนี้ มันสำปะหลัง จำนวน 79,239 ไร่ ให้ผลผลิต 2,000 กิโลกรัมต่อไร่ ข้าวโรงงาน จำนวนที่ปลูก 25,018 ไร่ ให้ผลผลิต 1,300 ต่อไร่ ข้าวที่เพาะปลูก จำนวน 35,433 ไร่ ให้ผลผลิต 300 กิโลกรัมต่อไร่

แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอคงหลวง

1. อ่างเก็บน้ำห้วยไผ่

อ่างเก็บน้ำห้วยไผ่ เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นแหล่งผันน้ำจากอำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร ไปยังอำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบบรรยากาศธรรมชาติ และมีจุดกางเต็นท์พักผ่อน หากนักท่องเที่ยวไม่ได้เตรียมอุปกรณ์ต่างๆ มา ในส่วนของอุทยานห้วยไผ่มีบริการเช่าเต็นท์พักผ่อน รวมถึงมีอาหารให้บริการอีกด้วย

2. น้ำตกแก่งโธ่

ภาพจาก www.google.com

ตั้งอยู่ที่หมู่ 8 บ้านนาหินกอง ตำบลกกตูม อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร ระยะห่างจากอำเภอคลองหลวง ประมาณ 88 กิโลเมตร มีขนาดกว้าง 14 เมตร สูง 10 เมตร มีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ระยะทาง 2,000 เมตร มีสภาพเป็นป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ ที่อุดมสมบูรณ์สองข้างทางลำน้ำห้วย และยังมีพื้นที่ให้กางเต็นท์พักผ่อนได้

ประวัติชาวไทไผ่

ไทไผ่ คำว่าไผ่ หรือ ไผ่ หรือกระไผ่ เป็นคำที่เรียกชื่อชนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในภาคอีสาน ชาวไผ่จะมีลักษณะชาติพันธุ์ของมนุษย์ในกลุ่มมองโกลอยด์ ตระกูลออสโตร - เอเชียติก ส่วนเมอญ - เขมร เป็นกลุ่มเดียวกับพวกแขก และกะเลิง จากบันทึกกรมพระยาดำรงราชานุภาพเมื่อครั้งเสด็จตรวจราชการที่มณฑลอุดรและมณฑลอีสาน เมื่อปี พ.ศ. 2449 อธิบายว่า กระไผ่ คือพวกข่าผิวดำกว่าชาวเมืองอื่น มีภาษาพูดของตนเอง อาศัยอยู่ในบริเวณมณฑลอุดร มีมากเป็นปึกแผ่นที่เมืองกุสุมาลย์มณฑลในจังหวัดสกลนคร นอกจากนี้พบว่า มีชาวไผ่อาศัยกันเป็นกลุ่มๆ กระจายอยู่ทั่วไป เช่น ที่อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดนครพนม อำเภอเขาวง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง อำเภอดอนตาล อำเภอคำชะอี อำเภอคง

หลวง จังหวัดมุกดาหาร ชาวใต้ เดิมมีถิ่นอาศัยอยู่บริเวณภาคกลางของสปป.ลาว อาศัยกระจัดกระจายในเขตการปกครองของเมืองภูวดลสององค์ หรือเมืองภูวนาครแดง เมื่อสมัยขึ้นกับราชอาณาจักรไทย ชาวใต้อาศัยอยู่ในเมืองพิน เมืองนอง เมืองวัง - อ่างคำ และเมืองตะโปน (ปัจจุบัน คือ เมืองเซโปนของสปป.ลาว) เป็นกลุ่มชนที่มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งที่เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernaturalism) และความเชื่อตามคติขอม ชาวใต้ยังมีการรักษานบธรรมเนียบประเพณีจากบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น

ไทใต้ หรือไทกะโซ่ หรือไทยกะโซ่ หรือโซ่ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เขียนว่า กะโซ่ แต่ก็ยังมีผู้เข้าใจผิดคิดว่า เป็นพวกเดียวกันกับลาวโซ่งในจังหวัดเพชรบุรี นครปฐม และสุพรรณบุรี แต่แท้จริงแล้ว ลาวโซ่งคือพวกไทยดำ ที่อพยพมาจากเมืองแถน หรือเคียน เบียนฟู ในสมัยกรุงธนบุรี ส่วนคำว่า กะโซ่ หมายถึง ชาวพวกหนึ่งในตระกูลมอญเขมร กะโซ่ตามลักษณะและชาติพันธุ์ถือว่า อยู่ในกลุ่มมองโกลอยด์ กะโซ่มีภาษาและวัฒนธรรมแตกต่างไปจากพวกช่าอยู่บ้างเล็กน้อย ภาษาของกะโซ่ยังถือว่าอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก สาขามอญเขมรหรือ กะตุ

ถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวไทใต้

อยู่ที่เมืองมหาชัย แขวงคำม่วน และแขวงสุวรรณเขตของสปป.ลาว ส่วนอีกพวกหนึ่งอพยพมาจากลาวไปอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ เรียกว่า ส่วย หรือ กูย พูดภาษาเดียวกันกับพวกไทใต้ พวกไทใต้ที่อพยพข้ามแม่น้ำโขงมาในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้ตั้งบ้านตั้งเมืองหลายเมือง คือ

1. เมืองรามราช เป็นชาวกะโซ่จากเมืองเชียงฮ่อม (อยู่ในแขวงสะหวันนะเขตของลาว) ตั้งขึ้นเป็นเมืองรามราช ปัจจุบันยุบรวมเป็นตำบล รามราชขึ้นอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม
2. เมืองกุสุมาลย์มณฑล เป็นชาวกะโซ่ที่อพยพมาจากเมืองมหาชัย(อยู่ในแขวงคำม่วนของลาว) อพยพมาตั้งอยู่ที่บ้านกุศลคามล ตั้งขึ้นเป็นเมือง กุสุมาลย์มณฑล ขึ้นกับเมืองสกลนคร

เมื่อ พ.ศ. 2387 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตั้ง "เพี้ยเมืองสูง" ซึ่งส่วนมากจะใช้นามสกุลเดียวกันหมดคือ วงศ์กะโซ่ วัฒนธรรมของชาวกะโซ่ที่ยังรักษาไว้เป็นเอกลักษณ์ประจำเชื้อชาติที่เด่นชัดก็คือ พิธีกรรมโซ่ดั่งบั๊ง หรือตลา เป็นพิธีกรรมในการบวงสรวงดวงวิญญาณของบรรพบุรุษประจำปีหรือการเรียกขวัญรักษาคนเจ็บไข้ และพิธีกรรมในงานศพ

ส่วนชาวไทใต้ในอำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร อพยพเข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 2 เมื่อพ.ศ. 2359 โดยการนำของนายเพี้ยแก้ว นครอินทร์ โดยได้สำรวจและเห็นว่า พื้นที่อำเภอคงหลวงเป็นที่อุดมสมบูรณ์และแวดล้อมไปด้วยภูเขา เหมาะสมในการปลูกพืชและการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา ทำ

ไว้ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ จึงได้พาคณะที่อพยพมาด้วยกันปักหลักสร้างเรือนที่แห่งนี้ และตั้งชื่อว่า บ้านดงหลวง จนกระทั่งปัจจุบัน

พิธีกรรมของชาวไทใต้

1. พิธีกรรมไต่ดั่งบั้ง

ไต่ดั่งบั้งคือพิธีกรรมที่ใช้กระบอกไม้ไผ่ยาวประมาณ 3 ปล้อง มีการร่ายรำและร้องรำไปตามจังหวะไต่ หมายถึงชาวกะไต่ หรือ ไทใต้ คำว่า ดั่ง หมายถึง กระทุ้ง หรือกระแตก คำว่า บั้ง หมายถึง บั้งหรือกระบอกไม้ไผ่

2. พิธีชางกะมุด

เป็นพิธีกรรมก่อนนำศพลงจากบ้านเรือน คำว่า ชาง หมายถึง การกระทำหรือจัดระเบียบ กะมุด แปลว่า ผี ชางกะมุดหมายถึงการจัดพิธีเกี่ยวกับคนตาย ชาวไทใต้ถือว่า เมื่อคนตายไปแล้วจะเป็นผีดิบ จึงต้องกระทำพิธีชางกะมุดเสียก่อน เพื่อให้ผีดิบหรือและวิญญาณของผู้ตายได้สงบสุข มิฉะนั้นอาจทำให้อุบัติที่น้องของผู้ตายเจ็บป่วยได้อีก

อุปกรณ์ในพิธีชางกะมุด

ประกอบไปด้วยขันโตก (ขันกระห้อยสานด้วยไม้ไผ่) 2 ใบเป็นภาชนะ ใส่อุปกรณ์ต่างๆ มีไม้ไผ่สานเป็นรูปจักจั่น 4 ตัว (แทนวิญญาณของผู้ตาย) นอกจากนั้นยังมีพานอีกด้วย คายประกอบด้วยธันท์ 5 คือ เทียน 5 คู่ ดอกไม้สีขาว เช่น ดอกจำปา (ลั่นทม) 5 คู่ เหรียญเงิน 12 บาท ไต่ไก่ดิบ 1 ฟอง ดาบโบราณ 1 เล่ม ขันหมาก 1 ขัน มีดอกไม้อยู่ในขันหมาก 1 คู่ เทียน 1 คู่ เทียน 1 คู่ พร้อมด้วยบุหรี่ปริมาณด้วยใบตองและเทียนสำหรับจุดทำพิธี 1 เล่ม ล่ามหรือหมอ ผีจะเป็นผู้กระทำพิธีและสอบถามวิญญาณของผู้ตาย เมื่อทราบความต้องการของวิญญาณของผู้ตายแล้ว ญาติก็จะจัดหาสิ่งของไว้บวงสรวงดวงวิญญาณ

3. พิธีเหธา

ใช้ในพิธีรักษาคนเจ็บป่วย หรือเรียกขวัญคล้ายกับพิธีกรรมของชาวไทยอีสานทั่วไป เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้เจ็บป่วย โดยหมอผีจะทำหน้าที่เป็นล่าม สอบวิญญาณของบรรพบุรุษได้กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดดวงเกินไปหรือผิศจาริตประเพณีอย่างไร

ประเภทของการเหธา

3.1 พิธีเหธาเรียกขวัญ แต่งคาย ธันท์ 5 ไต่ไก่ 1 ฟอง ข้าวสาร 1 ถ้วย เงิน 6 บาท ง้าว 1 เล่ม เหล้า 1 ขวด น้ำหอม 1 ขัน หมอน 1 ใบ แคน 1 อัน พร้อมด้วยคนเป่า พอได้ฤกษ์หมอเขาก็จะเริ่มพิธี โดยรับล่ำหมอแคนก็จะเป่าแคนประกอบ ในการรับล่ำนี้จะเป็นการเสี่ยงทายหาสาเหตุว่า ในขณะนี้ขวัญของคนป่วยอยู่ที่ใดและอยู่กับใคร เมื่อหมอแคนเป่าแคน หมอเหथाก็จะรับล่ำเรียกขวัญของคนป่วย

หญิง ที่ใดก็ให้รับกลับมา เมื่อขวัญมาแล้ว หมอเหยา ก็จะบอกว่า ขวัญมาแล้ว และทำการผูกแขนกับขวัญคนป่วย เป็นเสร็จพิธี

3.2 เหาการรักษาคนป่วย โดยการแต่งกาย ตามแบบอย่างการเหยาเรียกขวัญทุกอย่าง เพิ่มผ้าถุง 1 ผืน เงิน 12 บาท หมอเหยาจะเพิ่มอิทธิฤทธิ์ในการปราบผีวิญญาณที่เข้ามาสิงในร่างของคนป่วย เช่น การเหยียบไฟ แล้วมาเหยียบบริเวณของร่างกายคนป่วยที่เข้าใจว่า ผีสิงอยู่ ตัดกระทงหน้าวัว คล้ายกระทงสามเหลี่ยมใช้เฉพาะกรณีที่มีการตัดกรรมตัดเวร โดยใช้เส้นด้ายยาวพอประมาณ ปลายเรียวหรือด้ายข้างหนึ่งให้ผู้ป่วยถือไว้ในลักษณะนั่งจับเหยียดเท้าทั้งสองไปข้างหน้าปลายเรียวอีกข้างหนึ่งผูกติดกระทง หมอผีจะถือธำมรงค์พร้อมกับธำมรงค์ตัดกรรมตัดเวร แล้วใช้ธำมรงค์ตัดด้ายที่ตัดผูกแขนผูกคอผู้ป่วยไว้เพื่อเป็นการป้องกันวิญญาณร้ายไม่ให้เข้ามารังควาญอีก และอมเทียนเป่าเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยในทุกๆ แห่ง ที่คิดว่าวิญญาณสิงอยู่ในร่างกายของผู้ป่วย

3.3 การเหยาแก้บน มีแต่งกายเพิ่มอีก 1 คาย และเพิ่มกระทง 9 ช่อ ให้ทำรูปช้าง รูปม้า หรือรูปวัว(แต่งคล้ายกับเครื่องสะเดาะเคราะห์) หมอเหยาจะเริ่มเหยาด้วยการแต่งชุดตามผีบอกนั่งพับเพียบก้มเงยหน้า มือทั้งสองเสยผมพร้อมกับลำบอกล้ำบอกล้ำให้ทราบ ว่า ผู้ป่วยได้หายจากอาการป่วยแล้ว จึงได้นำเครื่องบนมาสังเวช ขอให้วิญญาณที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับมารับเครื่องเหล่านี้ และทำพิธีเชิญผีให้ออกจากร่างของคนป่วย โดยใช้ธำมรงค์เหนียวผูกกวาดตามร่าง แล้วทำการตัดด้ายจงบเวร จงบกรรม โดยหมอเหยาใช้ธำมรงค์ตัดด้ายซึ่งผูกระหว่างกระทงและมือของผู้ถือธำมรงค์ออกเป็น 2 ท่อน ญาติของผู้ป่วยจะยกกระทงนั้นออกจากบริเวณบ้านไปตามทิศทางที่ "ล่ำม" บอกร เพื่อส่งวิญญาณ และในขณะเดียวกันหมอเหยา ก็จะเสี่ยงทายหาสมุนไพรรักษาคนป่วยให้หายขาดต่อไป

ปัจจุบันนี้ ผู้ที่มาร่วมพิธีและกระทำพิธีในงานศพเป็นใครก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นหมอเหยา(ผู้ที่ทรงเจ้าหรือเจ้าจ้ำ) อาจเป็นญาติห่างๆ ก็ได้ การทำพิธีนี้จะผ่านวิธีการที่เรียกว่า ทังบั้ง เพื่อเป็นการส่งวิญญาณให้แก่ผู้ตาย และเป็นการเตือนสติแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ว่าความตายเป็นเรื่องปกติธรรมดาไม่ต้องเศร้าโศกเสียใจ หลังจากที่เตรียมสิ่งของเรียบร้อยแล้ว และพร้อมที่จะนำศพไปเผาก็จะทำการทังบั้ง คือ เอากระบอกลูกไม้ใส่กระทงกับพื้น หรือเคาะกับอุปรกรณ์อื่นๆ เช่น ถาด มีด เสียม แห ซึ่งถือว่าเป็นอุปรกรณ์ส่งให้ผู้ตายนำไปประกอบอาชีพในชาติหน้า

ข้อมูลพื้นฐานตำบลห้วยแครง อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร

สภาพทั่วไปด้านกายภาพและชีวภาพ

ที่ตั้งและอาณาเขต

ที่ตั้งตำบลห้วยแครงตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอคลองหลวงไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ 26 กิโลเมตร อยู่ระหว่างตำบลหนองแคนและตำบลกกตูม ประกอบด้วย 8 หมู่บ้านดังนี้ หมู่ 1 บ้านห้วยแครง หมู่ 2 บ้านมะนาว หมู่ 3 บ้านดิว หมู่ 4 บ้านนาหลัก หมู่ 5 บ้านหนองหมู หมู่ 6 บ้านโพนสว่าง หมู่ 7 บ้านห้วยเสา และหมู่ 8 บ้านหนองคอง มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลห่มแก อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอดำระชัย จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลกกตูม อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลหนองแคน อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร

พื้นที่

ตำบลห้วยแครงมีพื้นที่โดยประมาณ 229 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 206,670 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 30.95 ของอำเภอคลองหลวง

สภาพภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับภูเขาสูง มีลักษณะสี่เหลี่ยมจัตุรัส พื้นที่โดยรวมเป็นที่ราบจำนวน 19,350 ไร่ เป็นภูเขาจำนวน 106,998 ไร่ เป็นพื้นที่น้ำจำนวน 310 ไร่ และพื้นที่อื่นๆ จำนวน 12 ไร่

สภาพภูมิอากาศ

อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีมีค่าอยู่ในช่วง 26 ถึง 27.6 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดอยู่ในช่วง 7.0 ถึง 14.0 องศาเซลเซียส โดยอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีสูงสุดวัดได้ 7.0 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิสูงสุดอยู่ในช่วง 39.8 ถึง 42.5 องศาเซลเซียส

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. แหล่งน้ำธรรมชาติ

- 1) อ่างเก็บน้ำห้วยหวายดิน
- 2) ห้วยบางทราย
- 3) ห้วยมะนน
- 4) ห้วยป่อง
- 5) ห้วยหินลาด
- 6) ห้วยหมากแห้ง
- 7) ห้วยอีเลิศ
- 8) ห้วยดิน

2. ป่าไม้

1) อุทยานแห่งชาติภูผาซล มีพื้นที่ครอบคลุมท้องที่อำเภอเมือง กิ่งอำเภอโคกศรีสุพรรณ กิ่งอำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม และอำเภอดงหลวง อำเภอดำระชัย จังหวัดมุกดาหารเป็น 1 ใน 5 ของโครงการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ วันที่ 5 ธันวาคม 2530 สภาพทั่วไปเป็นที่ราบสูงสลับกับเทือกเขาหินทราย เป็นป่าต้นน้ำลำธาร มีธรรมชาติและทิวทัศน์ที่สวยงาม เช่น น้ำตก ถ้ำ หน้าผา เนินหิน อ่างเก็บน้ำ และสัตว์ป่านานาชนิด มีเนื้อที่ประมาณ 828.56 ตารางกิโลเมตร หรือ 517,850 ไร่ โดยมีพื้นที่ครอบคลุมในตำบลหังแดงเป็นจำนวน 285,787 ไร่

2) ป่าชุมชนแต่ละหมู่บ้าน จากลักษณะของพื้นที่ป่าส่วนใหญ่ของจังหวัดมุกดาหาร จะอยู่ในพื้นที่ของอำเภอดงหลวง จึงทำให้ตำบลหังแดงมีที่ตั้งอยู่กลางพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของเขตอุทยานแห่งชาติภูผาซลทำให้ทุกหมู่บ้านถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญ 4 ชนิด คือ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง และป่าปูลุง ป่าทาม ซึ่งชาวบ้านสามารถพึ่งพิงทรัพยากรจากป่าตลอดทั้งปี ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งอาหารและเพื่อขายเป็นรายได้ของครัวเรือน ถึงแม้ว่าพื้นที่รอบตำบลหังแดงจะเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ แต่การเก็บหาของป่าของชาวบ้านยังสามารถทำได้ ทางหน่วยงานป่าไม้ในพื้นที่อนุญาตให้ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ในบางหมู่บ้านชาวบ้านยังกันแนวเขตพื้นที่ป่าไม้เพื่อทำเป็นพื้นที่ป่าชั่วคราวณะ เพื่อให้ประกอบพิธีฝังศพและเผาศพสมาชิกในหมู่บ้านที่เสียชีวิต

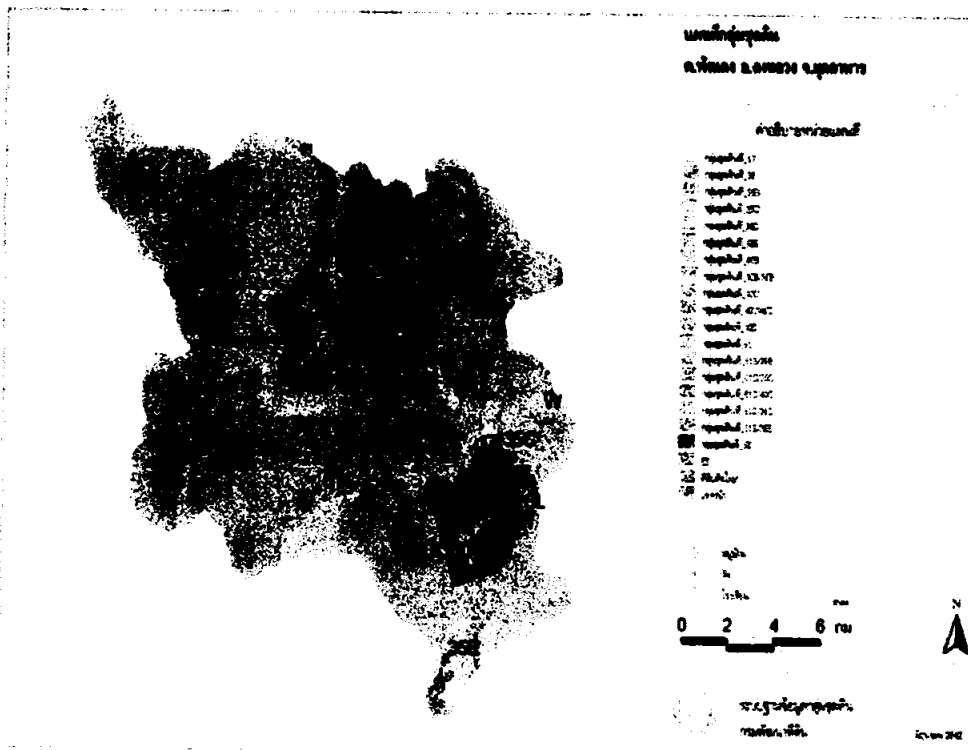
การจัดการดูแลรักษาป่า แต่ละหมู่บ้านจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านละ 15 คน ทำหน้าที่ในการดูแลรักษาป่าชุมชน โดย อบต.หังแดง จะสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการดูแลป่า หมู่บ้านละ 10,000 บาทหมู่บ้านปี ในปัจจุบันตำบลหังแดงมีป่าสาธารณะ เช่น ป่าภูค้อ ป่าภูเท็ก ป่าภูไก่อ๊ะ

ป่าภูสีเสียด ป่าภูหยวก เป็นต้น ในส่วนอุทยานแห่งชาติป่าภูผายล จะมีการดูแลร่วมกันระหว่าง อบต. และชาวบ้าน ซึ่งไม่มีกฎระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีเพียงข้อตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์ป่า เช่น สามารถเข้าไปเก็บของป่าได้ แต่ห้ามล่าสัตว์หรือตัดหิน เป็นต้น แต่ปัจจุบันยังพบว่า มีชาวบ้านบางคนที่ขวยโอกาสในการล่าสัตว์อยู่ จึงต้องอาศัยความร่วมมือไปยังเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติภูผายล ในการช่วยเหลือและสอดส่องดูแลในการรักษาป่า

ลักษณะทางปฐพีวิทยา

จากการศึกษาในตำบลหังแดง พบว่า ลักษณะดินในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นดินที่เกิดจากการที่น้ำพัดพาตะกอนมาทับถมใหม่และค่อนข้างใหม่ (Resent and semi-resent alluvium) ดินจะเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายแป้ง (Sandy Clay Soil) โดยจะพบมากบริเวณริมห้วยบางทรายหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าดินบุง (ดินที่น้ำท่วมถึง) ชาวบ้านจะใช้เป็นพื้นที่สำหรับการทำนาปลูกข้าว นอกจากนี้ยังมีดินที่เกิดจากการสลายตัวของหินภูเขาไฟให้เนื้อดินทรายแป้ง ชาวบ้านจะใช้ประโยชน์เพื่อการปลูกมันสำปะหลังเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีพื้นที่บางส่วนที่เป็นหินลูกรัง

แผนที่จุดดิน¹ ที่ตำบลหังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

¹ ช่างอิงจากระบบฐานข้อมูลกลุ่มจุดดิน กรมพัฒนาที่ดิน

สภาพทางสังคม

ตำบลห้วยแสงมีเขตการปกครองทั้งหมด 8 หมู่บ้าน คือ

1.) บ้านห้วยแสง	มีนายสุร	เชื้อคำฮอด	เป็นกำนัน
2.) บ้านมะนาว	มีนายสมุดสร	รอบรู้	เป็นผู้ใหญ่บ้าน
3.) บ้านดิว	มีนายดวิล	เชื้อคำฮอด	เป็นผู้ใหญ่บ้าน
4.) บ้านนาหลัก	มีนายศึกษา	เชื้อคำฮอด	เป็นผู้ใหญ่บ้าน
5.) บ้านหนองหมู	มีนายรัตน์	เชื้อคำฮอด	เป็นผู้ใหญ่บ้าน
6.) บ้านโพนสว่าง	มีนายบรรยง	วงศ์กระโซ	เป็นผู้ใหญ่บ้าน
7.) บ้านห้วยเลา	มีนายสุรเกียรติ	เชื้อคำฮอด	เป็นผู้ใหญ่บ้าน
8.) บ้านหนองคอง	มีนายเคย	เชื้อคำฮอด	เป็นผู้ใหญ่บ้าน

2. จำนวนประชากร

ตำบลห้วยแสงมีประชากรทั้งสิ้น 5,216 คน เป็นชาย 2,643 คน เป็นหญิง 2,573 คน แยกตามเขตการปกครองแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

จำนวนประชากรแยกตามหมู่บ้าน

บ้าน	หมู่ที่	จำนวนครอบครัว	ประชากร			หมายเหตุ
			ชาย	หญิง	รวม	
บ้านห้วยแสง	1	226	510	542	1,052	
บ้านมะนาว	2	236	522	452	980	
บ้านดิว	3	145	375	364	739	
บ้านนาหลัก	4	87	216	216	432	
บ้านหนองหมู	5	112	337	326	663	
บ้านโพนสว่าง	6	93	226	204	430	
บ้านห้วยเลา	7	72	172	156	328	
บ้านหนองคอง	8	133	286	307	595	
รวมทั้งสิ้น		1,105	2,643	2,573	5,216	

2.3 กลุ่มชาติพันธุ์และตระกูลที่สำคัญ

ประชาชนส่วนใหญ่ทั้ง 8 หมู่บ้าน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลหังแดง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์โซ(บรู) มีเพียงบ้านมะนาว หมู่ที่ 2 เท่านั้นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มากที่สุด คือ มีกลุ่มชาติพันธุ์ลาว อีสาน ฉ้อ ภูไท โซ เป็นต้น ส่วนตระกูลที่สำคัญในพื้นที่ตำบลหังแดง คือตระกูล "เชื้อคำสค" เชื่อว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อพยพมาจากสปป.ลาว ซึ่งคนในพื้นที่ที่มีความเชื่อบรรพบุรุษดั้งเดิมของ "ตระกูลเชื้อคำสค" เป็นกลุ่มคนที่ชอบอาศัยอยู่ตามธรรมชาติ ตามป่าเขาเป็นส่วนใหญ่ จึงเลือกที่จะมาตั้งถิ่นฐานในเขตพื้นที่ตำบลหังแดง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าธรรมชาติสูง

2.4 ลักษณะครัวเรือน

ในอดีตการตั้งครัวเรือนของชาวบ้านในพื้นที่ตำบลหังแดงจะเป็นลักษณะครัวเรือนขยายมากกว่าครัวเรือนเดี่ยว แต่เมื่อประมาณปี พ.ศ.2520 ครัวเรือนในตำบลหังแดงนิยมแยกครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น แต่ยังมีลักษณะการอยู่อาศัยปลูกสร้างบ้านเรือนใหม่ที่อยู่ในละแวกเดียวกัน

ปัจจุบันถือว่า ความสัมพันธ์หรือระบบเครือญาติในชุมชนก็ยังถือว่ามีความเข้มข้นอยู่ เนื่องจากตระกูลเชื้อคำสคมีกระจายอยู่ในทุกหมู่บ้าน แต่ความสัมพันธ์ในครอบครัวเริ่มเปลี่ยนไปบ้าง เช่น เกิดการอพยพแรงงานมากขึ้น

2.5 ด้านศาสนา

ชาวบ้านในเขตพื้นที่ตำบลหังแดงส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 80 นอกจากนี้ก็อีกประมาณร้อยละ 20 ยังนับถือผี เช่น บ้านดิว หมู่ 3 ที่วัดน้อยป่าหวายจะมีการเผาศพโดยไม่มีพระสงฆ์ในการร่วมประกอบพิธีกรรม หรือทุกวันขึ้น 15 ค่ำ จะมีนางเทียม (ผู้ที่ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารระหว่างคนกับผี) รำถวายผี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านบางส่วนจากบ้านนาหลัก หมู่ 4 บ้านหนองหมู หมู่ 5 และบ้านโพนสว่าง หมู่ 6 เข้าร่วมพิธีกรรมด้วย

สภาพทางเศรษฐกิจ

ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ประมาณร้อยละ 90 ได้แก่

- 1.) อาชีพหลัก ทำนา ทำนาสวน ทำไร่
- 2.) อาชีพรอง หางของป่า จักสาน ทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้าย ปลูกพืชอายุสั้น ค้าขาย และรับจ้าง
- 3.) ด้านการปศุสัตว์ เลี้ยงโค กระบือ ไก่ เป็ด หมู ปลา เพื่อขายและเป็นอาหาร
- 4.) ด้านอุตสาหกรรม มีการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมขนาดย่อมๆ เช่น ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ โรงสีขนาดเล็ก และอื่นๆ

- 5.) ด้านพาณิชย์ มีร้านค้าสหการ ร้านสาธิตการตลาด กลุ่มกองทุนสงเคราะห์ประจำหมู่บ้าน
- 6.) ด้านรายได้ ประชากรมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 10,000 บาท/ครัวเรือนปี

การอพยพย้ายถิ่น

ประมาณช่วงปี พ.ศ.2539 เป็นช่วงที่มีชาวบ้านทยอยออกไปทำงานต่างถิ่น เนื่องจากเห็นเพื่อนบ้านในหมู่บ้านเดียวกันออกไปทำงานต่างถิ่นแล้วมีฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น หลังจากนั้นมาชาวบ้านก็เริ่มทยอยออกไปทำงานต่างถิ่นเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งประมาณช่วงปี พ.ศ.2547-2548 ชาวบ้านในเขตพื้นที่ตำบลห้วยแดงออกไปทำงานต่างถิ่นมากที่สุด แหล่งงานที่ชาวบ้านนิยมไปทำงาน ได้แก่

- 1) กรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่จบชั้น ป. 4 - ป.6 จะเข้าทำงานอาชีพก่อสร้าง ลูกจ้างอยู่ซ่อมรถและมีผู้หญิงจากบ้านนาหล็ก บ้านคิ้ว บ้านหนองหมูไปทำงานอาชีพแม่บ้าน ส่วนผู้ที่จบชั้น ม.3 - ม.6 จะเข้าทำงานอาชีพลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นลูกชายหรือหัวหน้าครัวเรือนไปทำงาน มีอายุระหว่าง 20 - 40 ปี ส่วนใหญ่จะไปทำงานในแบบไม่กลับบ้านบ่อย จะส่งเงินมาให้กับครอบครัวในการทำการเกษตร จะกลับมาเฉพาะช่วงเทศกาลเท่านั้น เช่น วันสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น

- 2) ระยอง ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 - 40 ปี จะเข้าทำงานอาชีพกรีดยาง มีลักษณะการย้ายถิ่นไปทั้งครอบครัวหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยวผลผลิต และจะกลับมาอีกครั้งในช่วงที่เริ่มทำการเพาะปลูก

- 3) ภูเก็ต ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20 - 40 ปี จะเข้าทำงานอาชีพก่อสร้างและเป็นลูกจ้างของโรงงานเหมือง ส่วนใหญ่จะส่งตัวแทนลูกชายในครัวเรือนไปแทน

- 4) จันทบุรี ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จะเข้าทำงานอาชีพแม่บ้าน ค้าขายอาหารตามสั่ง

- 5) ต่างประเทศ ถือว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆ แต่ก็ยังมีบ้าง เช่น ที่บ้านโพนสว่าง หมู่ 7 มีชาวบ้านบางส่วนไปทำงานอาชีพก่อสร้างที่ประเทศสิงคโปร์ เป็นต้น

ปัจจุบันมีชาวบ้านบางส่วนที่ยังหาอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวในพื้นที่ชุมชนของตนเอง เช่น รับเหมาสถ่างบ้านเรือน รับจ้างทางการเกษตร อาทิ ดำนา เกี่ยวข้าว คายหญ้า ปลูกมันสำปะหลัง เป็นต้น

รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี จำแนกตามหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	หมู่ที่	รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี
บ้านหังแดง	1	24,422
บ้านมะนาว	2	27,101
บ้านดิว	3	24,019
บ้านนาหลัก	4	24,181
บ้านหนองหมู	5	24,759
บ้านโพนสว่าง	6	26,300
บ้านห้วยเลา	7	23,253
บ้านหนองคอง	8	25,376
เฉลี่ยรายได้ต่อคนต่อปีในพื้นที่		25,095

หมายเหตุ : รายได้เฉลี่ยต่อคนในพื้นที่หนึ่งๆ เป็นรายได้รวมของทุกครัวเรือนในพื้นที่นั้นหารด้วยจำนวนคนทั้งหมดในพื้นที่

สภาพด้านวัฒนธรรมประเพณี

1. สถาบันองค์กรและศาสนา

1. วัด	7	แห่ง
2. สำนักสงฆ์	12	แห่ง
3. โบสถ์	1	แห่ง

2. ความเชื่อในระดับตำบลหังแดง

• ความเชื่อเรื่องป่าหอบ

ชาวบ้านมีความเชื่อว่า "ป่าหอบ" เป็นป่าศักดิ์สิทธิ์ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 1 ไร่เศษ ไม่มีกฎระเบียบเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจนในการเข้าไปใช้ประโยชน์ในป่าหอบมีเพียงการถ่ายทอดความเชื่อผ่านรุ่นต่อรุ่นแบบปากต่อปาก ชาวบ้านมีการเลี้ยงป่าปีละ 1 ครั้ง ในช่วงเดือน 12 (เดือนพฤศจิกายน) ซึ่งทุกหมู่บ้านในเขตตำบลหังแดงจะเป็นเจ้าภาพร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงป่าในช่วงก่อนลงทำนาและหลังจากเสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จแล้ว เรียกว่า "เลี้ยงขึ้น-เลี้ยงลง" ด้วยชาวบ้านมีความเชื่อว่า หากใครเข้าไปในป่าโดยไม่มีการบอกกล่าวหรือเข้าไปละเมิดข้อห้ามของป่า เช่น ล่าสัตว์ ตัดต้นไม้ ก็จะพาลดลงเข้าไปในป่าจนหาทางออกไม่ได้ ส่วนใหญ่ชาวบ้านต้องอาศัยหมอดูในชุมชนเป็นคนติดต่อผี เพื่อตามหาคนที่หลงป่าในแต่ละครั้ง หมอดูประจำท้องถิ่น เช่น นางเหล่า เจ้าคำฮอด บ้านโพนสว่าง หมู่ 7 นางเสย เจ้าคำฮอด บ้านนาหลัก หมู่ 4

• หลวงปู่ฤๅษีฟ้าดำ

เป็นคนบ้านนาข่า ตำบลจันทร์เพ็ญ อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร โดยมาตั้งสำนักสงฆ์ในพื้นที่ของวัดสนามทองในปัจจุบัน (คุ้มห้วยเบือก) บ้านมะนาว จากนั้นมีชาวบ้านเผ่าบรู ตามมาปรนนิบัติดูแล ฤๅษีฟ้าดำ นอกจากนี้ยังมีท้าวลิ้นก่าน ท้าวฝาดินแดง ท้าวแรนสั้นแรนยาว ซึ่งเป็นโอรสของท้าวอนุวงศ์ กษัตริย์แห่งกรุงเวียงจันทน์มาฝึกวิชาอาคมด้วย เพราะเชื่อว่าหากมีวิชาอาคมแล้วจะสามารถยึดเอาภาคอีสานมาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศลาวได้

ข้อปฏิบัติของฤๅษีฟ้าดำ

- 1) เมื่อบิณฑบาตจะนำไม้เท้าไปด้วย (ชาวบ้านที่ให้สัมภาษณ์บอกว่า ไม้เท้านี้ทำมาจากการนำเงินมาหลอมรวมกันเป็นไม้เท้า)
- 2) ขณะที่ปฏิบัติธรรมอยู่นั้น มีพญานาคตนหนึ่งขึ้นมาท่อน้ำให้อาบทุกวัน
- 3) หลวงปู่ฤๅษีฟ้าดำเคยบอกลูกศิษย์ว่า หากคนล่วงไปแล้ว(มรณภาพ) ห้ามนำศพไปเผา เมื่อชาวบ้านอพยพไปที่ใดให้นำศพไปด้วย และเมื่อมรณภาพครบ 3 ปี จะฟื้นชีวิตอีกครั้ง ให้เปิดดูที่หัวเข่า ถ้าหัวเข่าตั้งแสดงว่า พญารธรรม (หลวงปู่ฤๅษีฟ้าดำ) กลับมาแล้ว(ฟื้นชีวิตอีกครั้ง) ต่อมาเมื่อครบ 3 ปีแล้ว ขณะที่หัวเข่าตั้งนั้น มีนายพรานคนหนึ่งตามสัตว์ที่ล่ามาจนถึงที่ตั้งศพของหลวงปู่ฤๅษีฟ้าดำ สัตว์ที่ล่ามานั้นก็หายไป ทำให้นายพรานเกิดโทสะ และเข้าใจว่าเป็นเพราะอภินิหารของหลวงปู่ฤๅษีฟ้าดำ เลยจุดไฟเผาศพ ต่อมาเมื่อหลวงปู่สอนมาพบจึงบอกให้ชาวบ้านเก็บอัฐิไปเก็บไว้บนภูค้อ เมื่อหลวงปู่สอนมรณภาพ ชาวบ้านจึงอัญเชิญอัฐิของหลวงปู่ฤๅษีฟ้าดำไปเก็บไว้ที่พระธาตุในวัดธาตุทอง

3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมงานบุญประเพณี

กิจกรรมงานบุญประเพณีส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกับพื้นที่ภาคอีสานอื่นๆ ทั่วไป คือ บุญประเพณีทั้ง 12 เดือน หรือที่เรียกว่า "ฮีต 12 คอง 14" ซึ่งเป็นงานบุญประเพณีที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกเดือน แต่มีบางพื้นที่ที่ไม่ได้มีการทำนาข้าวเป็นอาชีพหลักจะไม่มีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการปลูกข้าว เช่น บุญลานข้าว บุญแขกนา ไหว้ผีตาแสด ฯลฯ เพราะชาวบ้านไม่ได้ปลูกข้าวเป็นหลัก แต่จะทำ "บุญกองมัน" ในช่วงเดือนยี่ของทุกปี เพราะอาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกมันสำปะหลังเป็นหลัก

วิถีการดำเนินชีวิตของชาวใต้ บ้านหังแดง ส่วนใหญ่ยังผูกพันอยู่กับผี มีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ดังหลักแหล่งเป็นชุมชนอยู่ใกล้พื้นที่ที่เป็นป่าเขา มีความเป็นอยู่ค่อนข้างลำบาก ต้องพึ่งพิงธรรมชาติอยู่มาก ส่วนใหญ่จึงมีฐานะค่อนข้างยากจน มีการอพยพแรงงานไปอยู่ในจังหวัดต่างๆ เป็นจำนวนมาก หรือที่อยู่ในพื้นที่ก็มักเป็นงานรับจ้าง และจากการที่ชุมชนยังไม่ค่อยได้รับการพัฒนามากนัก จึงทำให้ยังคงสามารถธำรงรักษาวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมไว้ได้

ค่อนข้างมาก และมีการถ่ายทอดกันภายในชุมชนเอง จึงน่าจะเป็นโอกาสในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนไทใต้ปุ่นเป็นอย่างดี

บทที่ 4 ผลการศึกษา

ในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพ รวบรวมข้อมูลวิถีชีวิต บริบท ชุมชนและแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมไทลื้อ (โซ) บ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอ ดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า จุดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ (โซ) บ้านหังแดง คือความเข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรมที่ยังยึดขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อตามแบบไทลื้อในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจเหนือธรรมชาติทั้งหลาย เช่น การนับถือผีวิญญาณ โดยทุกคนช่วยยอมรับและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด แต่ในทางตรงกันข้าม การแสดงออกที่แสดงความเป็นชาติพันธุ์ไทลื้อในรูปแบบอื่นๆ นั้น กลับไม่ชัดเจน คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยการลงพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูล พร้อมทั้งจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และระดมความคิดเห็นของชาวบ้านต่อการท่องเที่ยววัฒนธรรมในพื้นที่ โดยสามารถแบ่งศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอ ดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ออกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

ผลศึกษาด้านศักยภาพ พบว่า จุดขายและจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บ้านหังแดง มีดังนี้

1. วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบโซ

โดยวัฒนธรรมที่โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ของไทลื้อ และมีศักยภาพในการพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่

1.1 รูปแบบบ้านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ โดยบ้านไทลื้อทุกหลัง จะมีห้องพระหรือห้อง บูชาผีบรรพบุรุษไว้บนบ้าน ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บริเวณห้องนอน หัวที่นอนหรือมุมบ้านด้านบน และเมื่อลูกเริ่มโตขึ้น พ่อแม่ก็มักจะกันส้วม (พื้นที่นอนเฉพาะ) ให้ลูกแยกออกไปนอนต่างหาก ทิศทางของบ้าน จะหันหน้าบ้านไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเท่านั้น หลังคามุงด้วยหญ้าแฝก ฝาบ้านเป็นไม้ขัดแตะ ทำจากไม้ไผ่ที่แช่น้ำเพื่อกันมอด แล้วนำมาสาน โดยไม่มีการเคลือบน้ำยาใดๆ หน้าต่าง มีลักษณะเป็นปองเอี่ยม (บานหน้าต่าง) ไม่มีฝาปิด ในฤดูฝนจะใช้ผ้าหรือสานผ่ากะตาด มาปิด เพื่อกันฝนสาดบันไดเป็นบันไดเวียน (บันไดที่คั่นออกจากตัวเรือนได้) ทำจากไม้ไผ่ที่หาได้ตามป่า จะทำไว้ทางทิศตะวันออกหรือทิศตะวันตกเท่านั้น ซึ่งลักษณะบ้านแบบนี้ ยังพบเห็นได้ทั่วไปในชุมชน

1.2 การแต่งกายในโอกาสพิเศษ หรืองานประเพณีต่างๆ ชาวไทลื้อชาย จะใส่เสื้อคอกลม มีกระดุมเงิน และมีกระเป๋าริเวณชายเสื้อทั้ง 2 ข้าง กางเกงขาก๊วยแบบเหน็บสั้นเหน็บเข้า

นิยมเจาะหูเป็นรูใหญ่ไว้ใส่ใบทองม้วน (ทองก้อ) ที่สาวนำมาให้เพื่อแสดงความรัก ส่วนหญิงชาวไทใต้ จะใส่เสื้อฝ้ายคอกลม แขนสั้น ไหล่ยก มีกระดุมเงินตรงกลาง และมีกระเปาะบริเวณชายเสื้อ ทั้ง 2 ข้าง นุ่งริ้นยาวถึงตาตุ่ม 2 ผืนซ้อนกันแบบเหน็บ (ดังรูปที่ 1) ใส่ต่างหูเดี่ยว (คล้องไว้กับหูเป็นก้าน) ยาวประมาณสองนิ้ว

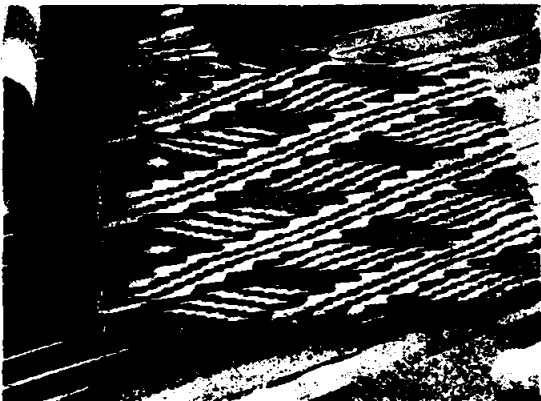
รูปที่ 1 การแต่งกาย
ของหญิงชาวใต้

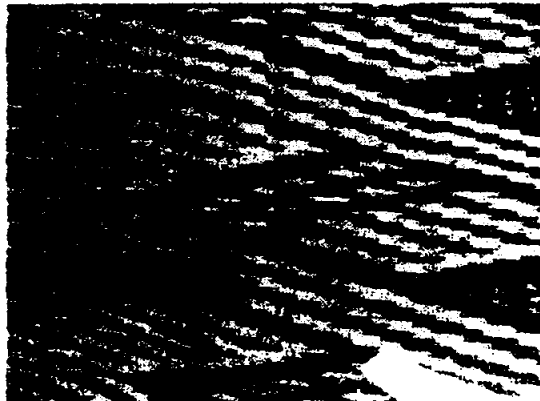
รูปที่ 2 หมี่รูปช้าง

ผ้าที่ใช้เป็นผ้าฝ้ายทอมือ ซึ่งปกติจะมีสีขาว แต่หากชาวบ้านต้องการย้อมสี จะใช้วัสดุธรรมชาติในการย้อม เช่น สีคำใช้หมากกระจาย สีลิ่วใช้ไม้หมอนโดยนำเปลือกมาต้ม นอกจากนั้นยังมีการทอหมี่รูปช้าง (ดังรูปที่ 2) โดยในอดีตทำมาจากฝ้ายที่ผูกเอง ย้อมเอง รันตอนแรกคือนำฝ้ายมาเช็นให้เป็นเส้น แล้วนำไปแช่น้ำประมาณ 3 วัน ให้เป็นเส้นเล็กบีบแล้วตำ (หรือเอาไม้ทุบ) จนฝ้ายอ่อนตัว เส้นฝ้ายจะกระจายกินสีได้ดี แล้วนำฝ้ายไปมัดด้วยเชือกฟางทำเป็นลายต่างๆ การย้อมสีทำได้โดยการเอาต้นครามพร้อมทั้งใบไปแช่แล้วนำปูนขาวใส่ จะได้สีครามดำ นำฝ้ายที่มัดแล้ว ลงแช่น้ำสี เรียกว่า การย้อมฝ้านิล นอกจากนั้นไทใต้ยังมีการคิดค้นลายผ้าอื่นๆ ที่มีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์ที่หลากหลาย เช่น ลายตัด หมี่ทุ่ง หมี่เครือ โดยการเรียกชื่อผ้าไหมมัดหมี่ จะเรียกตามลายของผ้า

1. สีน้ำเงินเข้ม ลายตัด

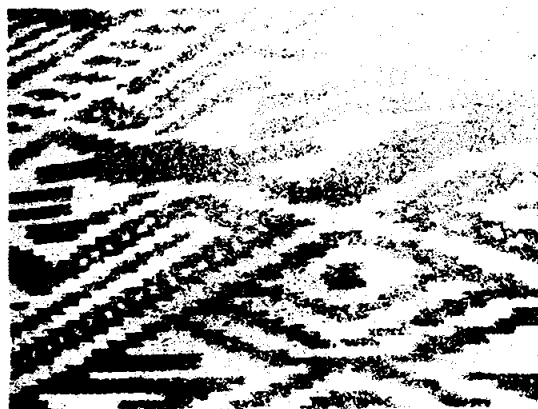
2. สีชมพู ลายตัด

3. หมี่ 25 (หมี่ลายทองสีชมพู-เขียว)

4. หมี่ทุ่ง 85 (สีส้ม-เขียว)

5. ผ้าไหมที่ถวายแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

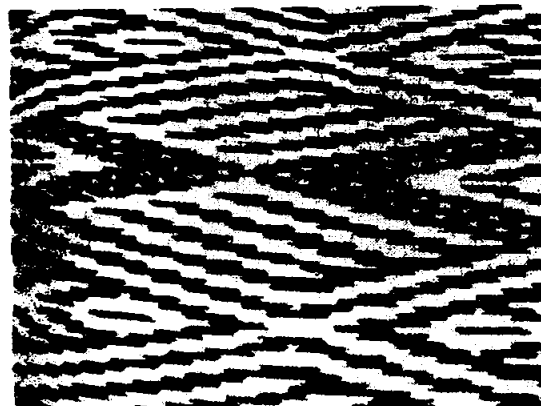
6. หมี่ 25 หมี่ทองธรรมดา สีน้ำเงินเข้ม

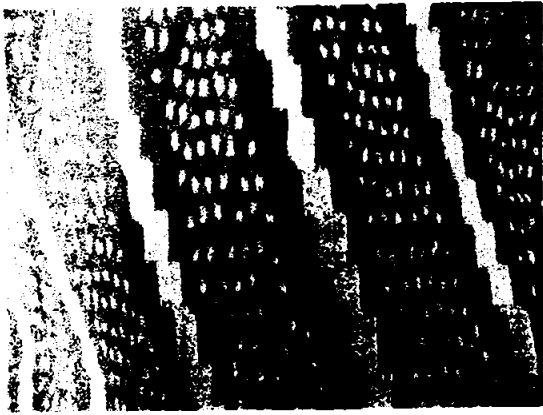
7. หมี่ 43 สีน้ำเงินเข้ม

8. หมี่เครือ (หมี่จุ่ม)

9.ลายตัด ตำ (ทอ) ตอนกลางคืน

นอกจากการใช้ผ้าที่ทอขึ้นเองเป็นเครื่องนุ่งห่มแล้ว ชาวไทยังให้ความสำคัญกับการใช้ผ้าในพิธีกรรมหรือกิจกรรมต่างๆ เช่น

- เอาข้าวขึ้นเต้า
- แต่งงาน (ฝ่ายเจ้าสาวต้องเตรียมเพื่อมอบให้ฝ่ายเจ้าบ่าว)
- กันตรงคนหรือสูขวัญคน (แม่เป็นผู้เตรียม)
- กันตรงควายหรือสูขวัญควาย (เจ้าของควายเป็นผู้เตรียม)
- การบูชาผู้เอาอุโตในวันสำคัญต่างๆ

ภูมิปัญญาที่โดดเด่นของไทใต้ที่เป็นที่สืบทอดกันมา ได้แก่ การถนอมผ้า หลังจากทอผ้าเสร็จแล้ว จะนำผ้าผืนนั้นไปเหยียบในปลักควาย เพื่อกันไม่ให้ผ้าตกสี

เครื่องประดับที่ชาวไททั้งหญิงและชาย ยังใส่อยู่ในปัจจุบันได้แก่ แหวนที่ทำด้วยเหรียญ 50 สตางค์ (ดังรูปที่ 3) และสร้อยคอที่ทำด้วยเงินใช้เรือกร้อยให้เป็นหลอดไว้คล้องคอ ด้านทรงผมเด็กชาย จะไว้เฉพาะหน้าม้า และโกนส่วนอื่นทั้งหมด เรียกว่า อะเจ๊ะ ตั้งแต่วัยรุ่นเป็นต้นไป จะตัดผมจอน (รองทรงสูง) ส่วนเด็กหญิง จะไว้จุกกลางหัว สาววัยรุ่นจะตัดผมสั้นเท่าตี่งู แต่เมื่อแต่งงานแล้วจะเริ่มไว้ผมยาว แล้วเกล้ามวย หากต้องการตัดผม ชาวไทใต้จะอาศัยช่างฝีมือในหมู่บ้าน โดยไม่คิดค่าบริการ

รูปที่ 3 แหวนทำด้วยเหรียญ 50 สตางค์

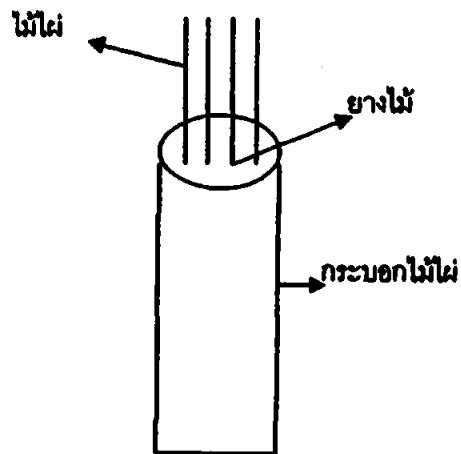

1.3 วิถีชีวิตที่เป็นลักษณะเฉพาะของชาวไทใต้ ไต้แก

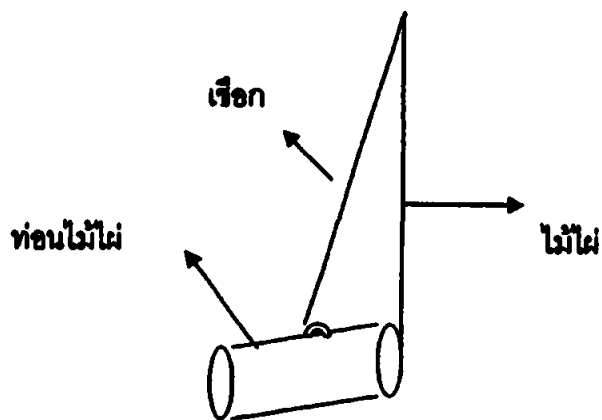
1) เครื่องมือในการจับสัตว์

- จัน ใช้ดักจับปลา ภาษาใต้ เรียกว่า อะก๊อบ

- ยัส หรือ ดั่ง (ฮางไม้) ใช้ดักจับจักจั่น หรือนำไปล่านก

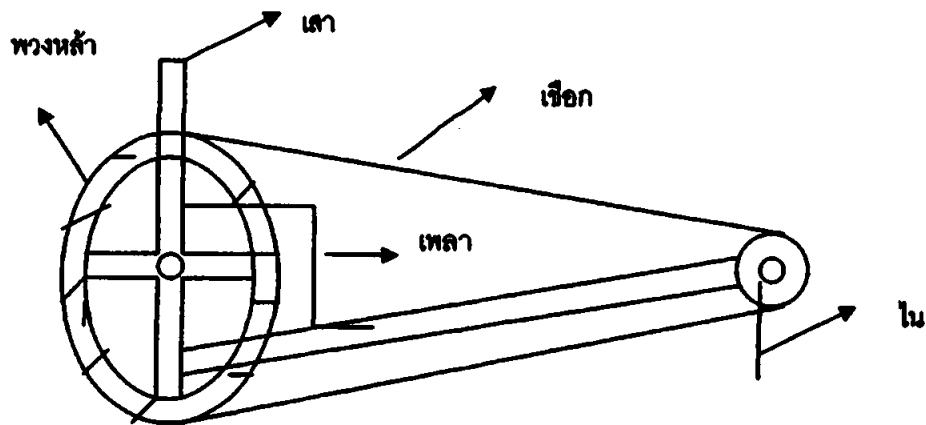

- ล่วง ใช้จับหนู

2) เครื่องใช้ในวิถีประจำวัน

- หลา มีไว้เกี่ยวฝ้าย ในอดีตชาวไร่จะลงเกี่ยวฝ้ายพร้อมกันที่รานบ้านหลังเดียวกัน

1.4 ะล่ำ พิธีกรรม และบุญประเพณี

1) ะล่ำ

ภาษาใต้ (ไช) เรียกว่า แต้น คือการไม่ทำในสิ่งที่ผู้เฒ่าผู้แก่บอกหรือเตือน เพราะการะล่ำ (ข้อห้าม) เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของคนใต้ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น

- ถ้าเป็นลูกเขย ห้ามไม่ให้เหน็บพรำขึ้นบ้าน
- ลูกเขยไม่สามารถนอนที่นอนของลูกชายได้
- ลูกสะใภ้ ห้ามไม่ให้ใส่หมวกขึ้นบ้าน
- สามีภรรยาไม่ควรทะเลาะกัน ตามะล่ำที่ว่า "มุดน้ำอย่าเห็ดกันฟู ๑กรูอย่าเห็ดแรนสั้น ผัวเมียกันอย่าจิดำ"
- ให้เคารพคนดี ตามะล่ำที่ว่า "ย่าคนดี ย่าผีมันยีน"
- สามีภรรยาไม่ควรพูดจากันด้วยคำหยาบคาย ตามะล่ำที่ว่า "ผัวเมียนี้กูมึงอย่าสู้ว่าให้เจ้าเอ็นเจ้าและร้อยตะผึ่งเฒ่าชั่วละวัง"

- ะลาการลงนา หรือการดำนา

ในช่วงระหว่างการลงดำนาภายใน 3 วัน ห้ามไม่ให้จับปู ปลา หรือสัตว์ต่างๆ เมื่อขึ้นจากนาแล้วห้ามลงไปเหยียบนาอีก ถ้าภายใน 3 วัน ที่ลงดำนา แล้วมีวัวควายของเพื่อนบ้านมาเหยียบต้นข้าวเสียหายเจ้าของนาจะไปบอกเจ้าของวัวหรือควายนั้น เพื่อทำการตกลงค่าเสียหาย และเจ้าของวัวหรือควาย จะต้องมี เทียน 1 คู่ เงินตามที่ตกลงกัน จีนผืน แพร 5 และไก่อีก 1 ตัว (ไก่อนำมาทำเป็นอาหาร) เพื่อทำพิธีขอมมาผีไร่ผืนนา

2) พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว

- ตอนดำนา ก่อนที่จะดำนา ต้องไปบอกกล่าวผีปูด (ผีตาแฮก) โดยต้องไปแต่เช้าตรู่เวลาที่ไปนั้นไม่ให้คุยกับใคร ถ้ามีคนทักก็ไม่ให้พูด และต้องเตรียมเครื่องเซ่นได้แก่ เทียน 1 คู่ ยาสูบ 1 คู่ พลุ 1 คู่ เมื่อไปถึง หาใบไม้มารองแล้ววางเครื่องลงบนใบไม้ บอกกล่าวผีตาแฮกว่า "ขอให้เจ้าที่เจ้าทางดูแลข้าวในนาให้เป็นกกเป็นกอ ปีให้มีอะไรมากิน ถ้าข้าวเป็นหมากเป็นผลก็จะแบ่งให้อีก อย่าให้เกิดเพลี้ย ให้ช่วยรักษา"

- ตอนเก็บเกี่ยว ห้ามไม่ให้เก็บเกี่ยวในเวลาข้างขึ้น หรือข้างแรมที่ตรงกันกับเดือน 9 เดือน 10 เดือน 11 เป็นต้น เพราะเป็นวันไม่ดี การเกี่ยวข้าวที่นั่นผู้เฒ่าจะออกไปเกี่ยวข้าวแต่เช้า แล้วบอกผีตาแฮกว่า "วันนี้ถึงเวลาแล้วก็มาเกี่ยวข้าว อย่าให้มีรองมาต้อง อย่าให้เป็นเพลี้ย ให้เจ้าที่เจ้าทางแบ่งให้ มีหยังกิรีปันฉิบแบ่ง ให้ข้าวสวยกว่าคนอื่น" จากนั้นก็เกี่ยวข้าวจนเสร็จ แล้วเอาข้าวขึ้นมากองไว้ในลานข้าว

- การเตรียมลาน ถางหญ้าแล้วทาสีควายลงบนลาน วางมัดข้าวให้เป็นแนวเดียวกัน ความยาวขึ้นอยู่กับการเลี้ยงแสงหรือ ผีอารักษ์ ซึ่งเป็นผีบ้านผีเรือน มีไก่ 7 ตัว (ต้มให้สุกทั้งตัว) รัน 5 ม้วนยาสูบ 2 ตัว ในอดีตใช้หมู ปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้ไก่แทน เพราะหมูมีราคาแพง ตอนขนข้าวกลับบ้าน บอกพ่อและแม่ว่า อย่าตื่นเวลาลูกทำงาน และให้ทำกระทงแบ่งออกเป็นสี่ช่อง นำไปทำพิธีบอกผีเจ้าที่เจ้าทาง

- เอาข้าวขึ้นแล้ว หากฤกษ์ยามแล้วบอกผีตาแฮกว่าเชิญขวัญข้าวขึ้นแล้ว

สิ่งที่ต้องเตรียมในพิธีเอาข้าวขึ้นแล้ว

- ไก่ 1 ตัว หรือ ไข่ต้ม 1 ฟอง
- จีน 1 ผืน แพร 1 วา
- ยอดขยอ 2 ยอด
- ใบคุณ 2 ใบ
- รัน 5
- ไม้ตีข้าว
- ข้าวต้ม 2 ห่อ

จากนั้นปูเสื่อ นำรองเหล่านี้แต่งเป็นพาราวไปวางไว้ที่กองข้าว จุดเทียนแล้วหยิบข้าวมาจำ แล้วบอกกล่าวเจริญขวัญข้าวขึ้นสู่เส้า

ต่อมาจึงเอาขวัญข้าวใส่ถัง กระจงหรือตะกร้า 1 คู่ หรือ 1 หาบ นำไปเทใส่เส้า หลังจากนั้น ก็ช่วยกันขนข้าวขึ้นเส้า เสร็จพิธีจึงเลี้ยงคนที่มาช่วยงาน

3) บุญประจำปี

- ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 (เดือน 3 ออกใหม่ 3 ค่ำ)

เป็นประเพณีเปิดประตูเส้า (ไร่ประตูเส้า) ชาวไทโส้ถือเอาวันนี้เป็นวันตรุษได้ ทำขึ้นเพื่อ กล่าวขอบคุณและสำนึกในบุญคุณของข้าว และการร้องขอให้ผลผลิตข้าวในปีต่อไปเพิ่มพูนขึ้น กิจกรรมในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นพิธีกรรมที่ปฏิบัติเป็นรายครอบครัว โดยไม่มีการรวมกลุ่มกัน จัดกิจกรรมแต่อย่างใด พิธีกรรมจะเริ่มในตอนเช้า โดยประกอบพิธีทำขวัญข้าวและตั้งขางเป็น อันดับแรก "พารขวัญ" หรือ ภาชนะที่ใช้ประกอบพิธีประกอบด้วย ดอกไม้ รูปเทียน 5 ชุด (ธันธ์ 5) ผ้า ผืน แพรขาว ข้าวเหนียวหนึ่ง ไซตัม ขนมน้ำ น้ำหอม ไบยอ ไบคุณ และด้ายผูกขวัญ เจ้าของเรือน เปิดประตูขางนำเครื่องประกอบพิธีไปวางไว้บริเวณหน้าประตู แล้วกล่าวคำทำขวัญข้าว มีการ ผูกข้อมือคนในบ้าน และ วัว ควาย มีการทำคันเงินเพื่อห้อยเงิน ขนมน้ำ ข้าวตัม คันเงินทำด้วยต้น มะพร้าวและนำกิ่งไผ่มาทำเป็นยอด

ตอนเช้า ชาวบ้านจะไปที่วัด ถวายภัตตาหาร (จังหัน) แก่หลวงปู่ ชาวไทโส้จะเรียกบรรพ พุทธที่ล่วงลับไปแล้วว่าหลวงปู่หรือหลวงตา วัดในชุมชนเป็นวัดที่ไม่มีพระ นับถือบุญคุณบรรพบุรุษ และถวายคันเงินแก่หลวงปู่ ผู้ที่ทำพิธีเป็นผู้อาวุโสหรือเจ้าอาวาสวัด เรียกว่า "สารวัดสารคำ" ช่วง ลายของวัน ชาวบ้านจะเริ่มเปิดประตูเส้า โดยจะมีพารข้าว (กับข้าวที่เราเตรียมไว้สำหรับถวายพระ แม่โพสพ) ประกอบไปด้วย กับข้าว 1-2 อย่าง ฝ่ายผูกข้อมือ น้ำอบน้ำหอม ธัน 5 หนึ่งขัน (ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ คำหมาก 2 คำ กอกยา 2 ตัว) นำพารข้าวเข้าไปในเส้าและจุดเทียน 1 เล่ม บอก กล่าวกับผีบรรพบุรุษให้มากินข้าวที่ลูกหลานนำมาถวาย โดยขอให้ช่วยดูแลลูกหลานให้อยู่ดีมีสุข ข้าวมีพอกกินตลอดทั้งปี เอน้ำหอมที่เตรียมไว้พรมไปที่ข้าว เพื่อเป็นสิริมงคลและขอขมา รอนจน เทียนเล่มนั้นดับลง เมื่อเทียนดับลงแล้ว จะนำฝ้ายไปผูกที่ลูกหลาน วัว และควาย เป็นการรับขวัญ ที่ทำงานมาตลอดทั้งปี พอเสร็จกิจในบ้านเรือนของตนเอง ชาวไทโส้ก็จะมารวมกันที่วัด เพื่อร่วม ขบวนแห่คันเงินถวายหลวงปู่ จะมีการแห่คันเงินไปรอบหมู่บ้าน พอถึงบ้านใครก็จะมีข้าวปลา อาหารต่างๆ เตรียมต้อนรับผู้มาเยือน (ภาษาโส้ เรียก โมนบุญ) ซึ่งเจ้าบ้านจะต้องเตรียมดอกไม้ รูป เทียน 1 คู่ เงินตามแต่ศรัทธา ตั้งจิตอธิษฐานขอพร เคลื่อนขบวนแห่ไปจนครบทุกบ้าน ตอนเย็นจะ นำคันเงินที่แห่รอบหมู่บ้าน แห่เข้าวัดโดยจะแห่รอบวัด 3 รอบ เสร็จแล้วชาวไทโส้จะกลับบ้านเพื่อ ทำธุระส่วนตัว ก่อนที่จะออกมาวัดอีกครั้ง โดยจะมีผู้ตีกลองเรียกชาวบ้าน เพื่อเป็นสัญญาณบอก

ว่า "ถึงเวลาที่เราจะมาอยู่ร่วมกันแล้ว" และจะมีนางเทียม มีทั้งนางเทียมชายและหญิง โดยเรื่องกันว่าคนที่เป็นนางเทียมได้นั้น ต้องมีวิญญาณทวดตาเข้าสิงหรือเข้าทรง ซึ่งไม่สามารถรู้ได้ล่วงหน้าว่าท่านจะเข้าใคร เวลาไหน นางเทียมชายจะพื่อนและรำเล็กน้อย ส่วนนางเทียมหญิงจะพื่อนและรำตลอดทั้งคืน และคนที่เป็นนางเทียมจะต้องยกขัน 5 แยกเป็น 2 ชุด คือ ขัน 5 นางเทียม และขัน 5 หลวงปู่ ชาวบ้านจะพื่อนรำกันตลอดทั้งคืน โดยมีกลอนรำ เช่น

"คิดชอดน้องยามแสงคอยคำ ตะเว็นตกคำค้อย คอยน้องเดียวบเห็น น้องคิดชอดบ่ปานฮ้ายคิดหา
 น้องคิดหาบ่ปานฮ้ายคิดใส่ น้องผู้คิดคอยากไค่ บ่ปานฮ้ายคิดเห็น"
 "น้องผู้ตีฮ้ายตีสิงอันไค่ ติวาผมฮ้ายหย่อง ไก่หย่องก็ยั้งเคียง ตีกินบ่เห็นเบือ"
 "นางเฮยเจ้าอยู่บ้านไค่ คือมันจบมันดี ผัวเจ้าเลือกเบ็งดู เจ้ามักเจ้าบ่มัก"
 "เจ้ากินแกงหอย เจ้าบ่คอยจักเทือบ่นาง"
 "มักพ่ลมพ้อแม่บ่ชาย มักพ่ตายทนายบ่พ่พร้อม เอาไค่บ่เป็นเฮือน"
 "ฝันเห็นหน้า นอนบ่หลับ"

ตอนเช้ามีการทำบุญตักบาตรตามปกติแต่จะไม่มีพระ จะมี "สารวัดสารคำ" (มรรคทายก) ของวัด เป็นคนอุ้มบาตรพระแห่ไปรอบหมู่บ้าน เพื่อที่จะให้ทุกคนได้ใส่บาตรถือว่าเป็นการทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นเสร็จพิธี

- บุญเดือน 5 ขึ้น 15 ค่ำ วันสงกรานต์

ในวันขึ้น 14 ค่ำ จะมีการทำบุญโดยชาวบ้านจะไปรวมตัวกันที่บ้านมะนาว เอาข้าวสารใส่ถุง ดอกไม้ธูปเทียนหนึ่งคู่ เพื่อไปร่วมอนุโมทนาบุญที่วัดบ้านมะนาว เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ กลับมาที่บ้านตัวเพื่อรดน้ำพระสงฆ์ ตอนเช้าผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่จะมารวมกลุ่มกันทำห่อผิ้งถวายพระ และนำพระพุทธรูปลงมาไว้ที่ชานพระ ชาวบ้านจะเตรียมถังน้ำซึ่งในถังน้ำนั้นใส่น้ำอบหรือน้ำหอมผสมอยู่ด้วย ในอดีตที่นิยมใสในถังน้ำคือ "แป้งป่น" ประกอบไปด้วย ขมิ้น รากแหง ไบคุด (ไบเล็บครุฑ) รากหอม ไบเอิม โดยนำขมิ้นมาฝานเป็นชิ้นเล็กๆ ตากแดดให้แห้ง นำมาหมกผสมกับส่วนผสมต่างๆ แล้วนำไปนึ่ง พอสุกแล้วก็นำมาตากแดดอีกครั้ง เมื่อมั่นใจว่าแห้งสนิท จึงนำมาตำให้ละเอียดจนออกมาเป็นแป้งป่นที่หอม สามารถนำไปใช้ในงานต่างๆได้ ตอนที่รดน้ำพระพุทธรูปนั้น คนที่ไม่ได้รดจะรอรับน้ำที่คนอื่นรดอยู่ได้พระพุทธรูป เพราะเชื่อว่าเป็นน้ำมนต์ที่มาจากทวดตา จะมีแต่ความโรคภัยไปตลอดทั้งปี และจะนำน้ำมนต์นั้น มาพรมใส่หัวของคนในครอบครัวเพื่อเป็นสิริมงคล พอเสร็จพิธีชาวไทโส้จะพากันไปรดน้ำคำหัวผู้หลักผู้ใหญ่ตามบ้านเรือนต่างๆ ในตอนบ่ายของวัน จะมีขบวนแห่ดอกไม้ธูปเทียนรอบหมู่บ้าน คนที่ไปร่วมขบวนนั้น ต้องเตรียมดอกไม้ ธูป

เทียนคนละ 1 คู่ ในอดีตนิยมใช้ดอกจำปา แต่ในปัจจุบัน ขึ้นอยู่กับความสะดวก ส่วนเจ้าของบ้าน จะเตรียมน้ำหนึ่งถังเป็นน้ำอบน้ำหอม เพื่อใช้รดคนที่มาร่วมขบวนแห่ พอแห่รอบหมู่บ้านและจะพากันแห่เข้าวัดโดยจะแห่รอบวัด 3 รอบ แล้วเอาดอกไม้ที่แห่กันไปวางไว้ตามชานพระ ก็เป็นอันเสร็จพิธี ในอดีตจะทำกัน 7 วัน แต่ปัจจุบันนี้ทำแค่ 3-4 วันเท่านั้น

4) ประเพณีพิเศษ

- กินฮืด (กินคอง) แตกต่างจากการแต่งงาน

เป็นประเพณีที่แตกต่างจากการแต่งงานทั่วไป จะกระทำในกรณีมีคน 2 คนไม่ได้แต่งงานกันตามประเพณี แต่อยู่กินฉันสามีภรรยา ประเพณีนี้เป็นการขอขมาผู้อาวุโส โดยใช้หมุดำ 1 ตัว แล้วบอกพรหามณ (หมอลือหมอลือ) คือ เต่าแก่ที่จะมาสู่ขอ พร้อมทั้งลุงและตาของฝ่ายเจ้าสาว โดยฝ่ายชายจะต้องนำหมุดำไปที่บ้านของฝ่ายหญิง และรับ 5 ชิ้น 8 ดอกไม้ รูป เทียน 2 คู่ เงิน 24 บาท มามอบให้ทางฝ่ายหญิง เพื่อมอบให้แก่บรรพบุรุษ โดยลูกเขยจะกล่าวกับผีบรรพบุรุษของฝ่ายหญิงว่า "วันนี้ลูกเขยมาคารวะ ให้รับคนนี้เป็นลูกเขยด้วย และช่วยดูแลให้มีแต่ความสุข" เมื่อเสร็จพิธี จะนำหมุดำนั้นมาทำเป็นอาหาร ในเวลาที่สามีภรรยาทะเลาะเบาะแว้งกัน ตามประเพณีของไทได้จะไปบอกหมอลือ ให้หมอลือเรียกว่าสั่งสอนและว่ากล่าวตักเตือน แต่หากทะเลาะกันเกิน 2-3 ครั้ง เรื่องก็จะถึงเจ้าปะทุ (ผู้รับฮืดที่อาวุโสที่สุดของทั้งสองฝ่าย) ซึ่งมีสิทธิ์ในการตัดสินว่า คู่สามีภรรยา นี้ ควรจะยอมอยู่ด้วยกันต่อไป หรือแยกกันอยู่

- ลูดง่า หรือ ออกฮืด

ชาวไทได้ จะนับถือบุญคุณพ่อแม่ และบรรพบุรุษเป็นอย่างมาก โดยจะบูชาอยู่ที่เดียวกัน คือที่บ้านของ "กกหาก" (บ้านของคนี่อาวุโสที่สุดในวงศ์ตระกูลนั้น) ในวันพระหรือเวลาที่มีเทศกาลงานต่างๆ ชาวไทได้จะนำดอกไม้ไปบูชาท่าน เช่นในงานบุญเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ก็จะนำพาข้าวไปถวายท่าน เพราะเชื่อว่าช่วงเทศกาล วิญญาณของท่านจะกลับมายังบ้านเกิด แต่ในปัจจุบัน การที่จะกลับไปบูชาที่บ้านเดิมของท่าน เป็นเรื่องที่ยากลำบาก จึงได้เกิดการ "ออกจากถ้ำ" เพื่อที่จะนำบุญคุณของพ่อแม่และบรรพบุรุษกลับมาบูชาที่บ้าน ซึ่งสะดวกสบายมากกว่า และในการออกจากถ้ำนั้น ชาวไทได้จะต้องนัดหมายวันเวลากันกับกกหาก หาไก่ 7 ตัวมาบอกกล่าวท่านว่า วันนี้จะออกถ้ำ แล้วนำไก่ ไปทำอาหาร เตรียมดอกไม้ เทียนคู่ รับ 5 ข้าวต้มหนึ่งโคม (ข้าวต้มมัด 1 คู่) กกหากก็จะบอกกล่าวแก่ผีบรรพบุรุษว่า จะย้ายที่บูชา แล้วกกหากจะนำเทียนที่บูชาท่าน จากรับ 5 มาหนึ่งคู่ เพื่อที่จะให้ลูกหลานผู้ที่แยกออกไปบูชาต่อที่บ้าน เมื่อถึงบ้านก็ทำรับ 5 ขึ้นอีกหนึ่งรับ ซึ่งจะนำเทียนที่ได้จาก กกหาก มารวมด้วย จึงจะถือว่าเสร็จพิธี

- กันตรง หรือสูดขวัญ

ชาวไทได้เชื่อว่า การคลอดลูกนั้น เป็น "เปราะสะบะ" คือเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นเหตุร้ายต่อชีวิต จึงจำเป็นที่จะต้องเรียกขวัญกลับมา ในประเพณีนี้จะมีการเตรียมแกลบโดยเอาใบตองมารองแล้ว นำเลือดไก่ที่เชือดคอกมาโรยบนแกลบที่เตรียมไว้ นำเส้นมือหรือเส้นเท้าของพ่อแม่หรือของเด็กมาใส่ เตรียมมีดพร้าเก่าหรือใหม่ก็ได้ และเสียมที่ไม่ใช่แล้ว มาวางไว้ด้วยกันกับแกลบ จากนั้นเตรียมน้ำหอม ส่วนมากจะเอาแป้งมาเทใส่แก้วน้ำแล้วนำใบมะขามมาทำเป็นไม้พรมน้ำมนต์ คนที่มาร่วมงานจะเป็นญาติ พี่น้อง หรือคนในครอบครัว ในการทำพิธี จะมีขัน 5 เพื่อขอมาผู้ที่อาวุโสกว่า เพื่อให้บุญคุณของท่านที่ทำมา ช่วยดูแลลูกน้อย เมื่อเริ่มพิธี จะเอาเท้าของผู้ที่มาร่วมพิธีมารวมกันเหยียบไปที่ใบตองที่มีแกลบ นำน้ำหอมที่เตรียมไว้มารดเท้าทุกคน เป็นการนำสิ่งที่ไม่ดีต่างๆออกจากชีวิตไป เพราะเท้าเป็นสิ่งไม่สะอาด และจะนำแกลบนั้นไปทิ้งทางด้านทิศตะวันออก จากนั้นจะผูกแขนแม่และเด็ก เมื่อผูกแขนเด็กเสร็จ จะรับประทานไก่ที่เตรียมไว้ เพื่อเสี่ยงทายว่าเด็กคนนี้จะดีหรือไม่ดี โดยดูที่กะโหลกของไก่ คนที่อาวุโสที่สุดในพิธีจะกินหัวไก่และเอากะโหลกไก่ไปดู ถ้ากะโหลกไก่สวยได้ตามรูปแบบของกะโหลกทั่วไป แสดงว่าเด็กนั้นจะเป็นคนดี มีการศึกษา จะเจริญไปข้างหน้า แต่ถ้ากะโหลกเบี้ยวหรือไม่สวย ผิดรูป แสดงว่าเป็นคนไม่ดี

- ตัดกำเนิด หรือตัดแม่ฟ้าแม่แดน

ชาวไทได้เชื่อว่า แม่ฟ้าแม่แดนเป็นผู้ทำให้เด็กร้องไห้ ถ้าเด็กไม่สบายหรือร้องไห้ไม่หยุด ชาวไทได้จะไปหาหมอมอ เพื่อส่องดูว่าเกิดจากสาเหตุใด และในการไปมอ นั้น จะต้องนำเอาดอกไม้ เทียน 1 คู่ เงิน 1 บาท ไปด้วย เมื่อเสร็จพิธีหมอมอจะบอกสาเหตุว่าเกิดจากอะไร ซึ่งถ้าเกิดจาก แม่ฟ้าแม่แดน ก็ต้องกลับไปหาหมอเหยา เพื่อที่จะให้ตัดผีฟ้าผีแดนให้ โดยต้องนำดอกไม้ และเทียน 1 คู่ บอกกล่าวให้ท่านช่วย หมอเหยาจะให้เตรียมกระทง 4 แจ (กระทง 4 มุม) ซึ่งทำมาจากกาบกล้วย มีเส้นฝ้าย 7 เส้นพันเข้าด้วยกัน ฝ้ายจะมีสีแดงและสีขาว ห่อคำหมาก 1 คำ พริกเกลือ ดอกไม้ และเทียน 1 คู่ ตัดกาบกล้วยเป็นชิ้นเล็กๆ ลงไปในกระทง ใส่ก้านมะละกอ ใบมะเขือ พวง ใบขนุน ข้าวดำ (ข้าวเหนียวที่นำไปดูกับกันหม้อหนึ่ง) ข้าวแดง (ข้าวเหนียวที่ทาด้วยปูนกินหมาก) รากต้นไทร รากหญ้าคา ห่อใส่ใบตองแล้วมัดด้วยฝ้าย 7 เส้น หมอเหยาจะเริ่มพิธีโดยจะให้นั่งเหยียดขา และสั่งให้นำข้าวที่เตรียมมา จ้างลงตามร่างกายของเด็ก และทำการตัดฝ้าย 7 เส้น นั้น จะตัดเพียง 3 ครั้ง พอดัดครบ 3 ครั้งแล้ว หมอเหยาจะเอาฝ้ายส่วนที่ 3 ไปผูกแขน เอาส่วนที่ 2 ทำเป็นสร้อยคอ และส่วนที่ 1 ให้นำไปเก็บไว้ที่หัวนอนของเด็ก เพื่อปกป้องรักษาเด็ก เป็นเสร็จพิธี

ค่ายกหมอมอ: ไร่ไก่ 1 ฟอง ขัน 5 และเงิน 24 บาท

- การผูกแขนหรือเรียกขวัญ

เป็นพิธีที่จะกระทำในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของวัย เมื่อจะก้าวข้ามวัย ก็มักจะมีเหตุการณ์ต่างๆ เช่น เจ็บป่วยหรือไม่สบาย และจะผูกข้อมือเพื่อเรียกขวัญกลับคืนมา การผูกแขนหรือเรียกขวัญ จะต้องเตรียมกระทงแก้มุม เตรียมไม้ทำเสาปักในทุกมุมของกระทง โดยไม้ที่เตรียมนั้นจะเตรียมตามอายุของคนที่ทำ ฝ่ายสามสี่ ได้แก่ สี่แดง สี่ขาว และสี่ดำ กาบกล้วยทำเป็นรูปคน ม้า ช้าง เตรียมข้าวสี่คำ สี่แดงไปด้วย หลังจากนั้นจึงจะเชิญหมอมามาทำพิธี ในการทำพิธี จะนำข้าวดำ ข้าวแดงที่เตรียมไว้มาจ้ำที่ตัวคนไข้ โดยให้คนไข้นั่งเหยียดขาหันเท้าไปทางหัวบันไดของบ้านนั้น ขณะที่จ้ำจะมีการบอกกล่าวให้มีมารต่างๆออกไปจากร่างกาย เขาocabกล้วยรูปม้า ช้างที่ทำเป็นหุ่นจ้ำจากหัวลงไปเท้า แล้วเอากระทงนั้นไปทิ้งทางทิศตะวันออก การที่ให้หันเท้าไปทางด้านทิศของหัวบันไดนั้น เพราะชาวไทใต้มีความเชื่อว่า ผีมารต่างๆจะได้หลงทาง เมื่อเสร็จพิธี จะมีการผูกข้อมือด้วยไรไก่ และจะแกะเปลือกไข่นั้นออกเพื่อดูว่าคนไข้นั้นมีอาการเจ็บตรงไหน ถ้าไรสอยไม่มีรอยดำแสดงว่า อาการที่เจ็บป่วยนั้นอีกไม่นานก็จะหาย เป็นอาการเจ็บไขัธรรมดา ถ้าไรมีรอยสีดำ แสดงว่ามีผีทำ จึงทำให้เจ็บไขัไม่สบาย

- การแต่งงาน หรือกินดอง

หญิงชายที่รักใคร่รอบพอกัน ฝ่ายชายจะให้ผู้เฒ่าผู้แก่ไปขอที่บ้านฝ่ายหญิง เพื่อตกลงค่าสินสอดและนัดวันดูฤกษ์แต่งงาน

- ❖ ในวันแต่งงาน ฝ่ายหญิงจะต้องเตรียมเงิน 1,000 บาท เพื่อใช้ในการไถ่คำปากผู้เฒ่า พร้อมกับ เทียน 1 คู่ เหล้าขาว 1 ขวด สำหรับให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มาในวันนั้น
- ❖ ฝ่ายชาย ต้องนำสินสอด ขัน 5 ขัน 8 เทียนอันละ 1 บาท 2 คู่ หมู 1 ตัว ไปมอบให้พ่อแม่ของฝ่ายหญิง เรียกว่า มอบเป็น แล้วบอกกล่าวผีบรรพบุรุษว่าผู้หญิงจะแต่งงานเอาตัวไม่ให้ท่านแตกตื่น ขอให้ท่านดูแลคุ้มครองให้เป็นครอบครัว จากนั้นให้เอาหมูที่นำมา ไปทำกับข้าวเลี้ยงแขก
- ❖ หลังจากทำกับข้าวเสร็จ ลำทั้ง 2 ฝ่ายจะยกมือไหว้ซึ่งกันและกัน เรียกว่า มอบตัก ให้ลำฝ่ายหญิงมอบให้พ่อแม่ฝ่ายหญิงและผู้เฒ่าต่อไป
- ❖ ทำพิธีผูกแขนโดยหมอดูดขวัญ เชิญแขกรับประทานอาหารร่วมกัน

ในพิธีการกินดองของชาวไทใต้ จะแบ่งราหมูดิบ ฆาหลัง 1 ช้าง ให้พี่ชายของแม่ฝ่ายหญิง หรือถ้าไม่มีก็ให้น้องชายของแม่ฝ่ายหญิง ฆาหน้า 1 ช้าง ให้พี่ชายหรือน้องชายของแม่ฝ่ายชาย สันหมูดิบ 2 สัน ให้ลำทั้ง 2 ฝ่าย ฝ่ายหญิงจะนำรองสมมา ได้แก่ จีน หมอน ผ้าห่ม ลาด ผ้าขาวม้า เทียน 1 คู่ มอบให้พ่อแม่ของฝ่ายชาย นำเงินทั้งหมด รวมทั้งค่าผูกแขนต่างๆ (แต่ไม่รวมค่าสินสอด) มารวมกัน หลังจากนั้นผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะช่วยกันนับ แล้วนำเก็บใส่ผ้าห่อไว้ จึงจะมอบให้ครอบครัว

ใหม่ โดยผู้หญิงเป็นคนรับ ผู้เฒ่าก็จะสั่งสอนขณะมอบว่าให้ใช้เงินอย่างไร ถึงจะดีจะเกิด
คุณประโยชน์ในภายหน้า

- งานศพ

ตามความเชื่อของชาวไทลื้อ ผู้ที่จะช่วยเหลืองานทุกอย่างในงานศพ ชาวลื้อเรียกกันว่า "คน
กินราหมู" เมื่อมีคนตาย ครอบครัวผู้ตายจะไปบอกคนกินราหมู ใช้ไก่ 1 ตัว เทียน 1 คู่ ถ้าเป็นเด็ก
ตายวันไหน ก็จะไปตั้งในวันนั้น ถ้าเป็นผู้ใหญ่ เก็บไว้สวด 2 คืน วันที่ 3 เขาไปเผา คนกินราหมู
ก็จะมาช่วยจนเสร็จงาน ในวันที่ห้ามศพไปเผานั้น คนที่ห้ามศพคือเขย ถ้าไม่มีเขยก็อาศัยคนใน
หมู่บ้าน คนกินราหมูจะหว่านข้าวตอกตั้งแต่เริ่มแห่ไปจนถึงป่าช้า เมื่อถึงป่าช้า วางศพลง แล้วแต่ง
พาข้าวให้คนตายกิน ในพาข้าวจะมี ขนม อาหาร ของหวาน น้ำ 1 จอก หมาก พลุ ยาสูบ 1 กรอก
ยกโลงขึ้น 6 ครั้ง ครั้งที่ 6 ปลอ่ย แล้วบอกว่า " ตกระ เคราะหมีมือเว็น เชิญมือเช้า บิให้เป็นหยังอีก
ครั้งต่อไป ให้อยู่ดีกินดีเหมือนชาวบ้านคนอื่น ๆ" คนกินราหมูจะเป็นคนจุดไฟคนแรก คนอื่นๆ จึง
ค่อยจุดตาม เมื่อไฟกำลังลุก ก็จะมีเขาผ้าขาวมามัดโยนข้ามกองไฟ กลับไปกลับมา 3 ครั้ง จากนั้น
จะเรียกขวัญคนที่มาร่วมงานให้กลับมาอยู่กับตัว ส่วนผ้าผืนสีขาวก็นำกลับมาไว้ที่บ้านผู้ตาย โดยมี
เขยเป็นผู้นำกลับไป

- การปรับ (การใหม่)

❖ การใหม่คู่บ่าว-สาวที่ลักลอบได้เสียกัน

หากฝ่ายชายไม่ยอมแต่งงานกับฝ่ายหญิง จะต้องเสียเงิน 2 บาท ให้ทางฝ่ายหญิง โดยให้
หมอลำของทั้ง 2 ฝ่ายมาเป็นพยาน กรณีที่ฝ่ายชายยังไม่เลิกยุ่งกับฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะปรับ
ใหม่เพิ่มอีก 2 บาท ไปเรื่อยๆ จนถึง 12 บาท ถ้ายังไม่ตกลงแต่งงานกัน ขึ้นต่อไปคือขึ้นศาลผู้ใหญ่
ของหมู่บ้าน เพื่อเจรจากันว่าจะทำอย่างไรต่อไป

❖ การใหม่แตงเนื้อต้องตัวผู้หญิง

ทางฝ่ายหญิงจะให้เขยไปเจรจากับฝ่ายชายว่าจะทำอย่างไรต่อไป ถ้ายังตกลงกันไม่ได้ก็
จะไปขึ้นศาลผู้ใหญ่ (ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ทำหน้าที่ในการเจรจา) เช่น ฝ่ายหญิงใหม่
300 บาท แต่ฝ่ายชายไม่ยอม อยากเสียค่าใหม่ 200 บาท ฝ่ายหญิงไม่ยอมอยากได้ 300 บาท ผู้
เฒ่าจะเป็นผู้ช่วยในการเจรจาว่าจะให้พ่อแม่ฝ่ายชายไปขอหรือว่าจะแต่งงานกัน ถ้าตกลงอยู่กับกัน
ก่อนค่อยเสียค่าทอง พอถึง 1 ปี พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะไปส่งเงินค่าทองจากฝ่ายชาย ถ้าฝ่ายชาย
กระทำผิดฮึด พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะไม่ยกมรดกให้ และจะไม่ยอมให้ขึ้นบ้าน

❖ การหมั้วควาย

ถ้าวัว ควาย ไปทำข้าวของคนในหมู่บ้านเสียหาย ผู้เสียหายจะเรียกผู้อาวุโสในหมู่บ้านไป ประเมินค่าเสียหาย ซึ่งผู้อาวุโสจะเป็นคนที่ตัดสินความว่าเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร

5) การรักษาโรค

❖ การใช้สมุนไพร

- ท้องผูก ใช้ต้นตะกวดวางตะไก่อ้นนำมาต้มดื่ม แก้อาการท้องผูก
- อยู่ไฟ ใช้แก่นมะขาม นำมาต้มดื่ม หรือเอาหัวตะไคร้มาต้มดื่ม ให้ผายลม ออกมา หรือเอากะเทียมมาเคี้ยวกินก็ได้
- ปวดฟัน นำรากต้นเป้ามาชูดผสมเกลือ อมคอนุ่นๆ
- แผลไฟไหม้ นำกากกล้วยหอมมาปั่นเอาน้ำ หรือน้ำจากกากกล้วยมาทา จะทำให้เย็น
- แก้ก้น นำขมิ้นมาทาบริเวณที่คัน
- เลือดคั่ง ให้นำเอาบีสสาวะของผู้เมาผู้แกล้มมาต้ม เลือดก็จะละลาย ถ้าพื้นแล้ว ให้นำขี้หมามาเผาหรือย่างกิน ก็จะหายดี
- ไล่ยุง เอาใบเผือกสดมาเหน็บไว้ในบ้าน พอแห้งแล้วจะมีกลิ่น หรือเอารัง ปลวกมาเผา ให้เหม็น จะไม่มียุง
- แผลสด เอาเปลือกต้นคูณมาฝนแล้วทา โดยฝนใส่ครกแตกแล้วเอารนไก่ มาทำเป็นสำลีทา หรือแผลสดที่โดนมีดบาด ให้เอาน้ำมันกาดหรือยาสูบ มาผสมน้ำ แล้วยี้ให้มีน้ำ นำมาใส่แผล

6) บันเทิงและนันทนาการ

❖ ผญา

- ผญาที่เกี่ยวกับวิถีชีวิต เช่น

“ชาลายนอนส่วม ขาบ่ลายนอนคอกไก่ ชาลายแล้วยังแอวก่ก่าน แอวก่ก่านแล้วยังแก้มบ่ แดง แก้มแดงแล้วยังย้งนกน้อยงอยแก้มคอดขี้ตา”

หมายถึง ผู้ชายชาวไร่ในอดีต ต้องสักลายที่ ขา และเอว จะสักเป็นรูปนกสีแดงที่แก้ม บริเวณใกล้ๆหางตา เพื่อแสดงความเป็นชาย

“สาวเล็กสำน่อย เข็ดไซ้แคมหน้าผา สาวแม่ฮ้างแม่หม้าย เข็ดนาไถแก้ง บ่าวแสวงมา
ใส่มือร้อยเทอຍังบ่ค่า”

หมายถึง สาววัยรุ่นทำนาริมหน้าผา สาวแม่หม้ายทำนาไถแก้ง เป็นที่นำหลงใหลของชาย
หนุ่มยิ่งนัก

- ผญาคำสอน เช่น

“ผัวเมียนี้ฎ-มึงอย่าสุว่า ให้เว้าค้อย-เจ้า ตะพังเคมาชั่วชีวิต”

หมายถึง คนเป็นผัวเมียกันต้อง พุดจาโพเราะให้ความเคารพซึ่งกันและกันไปจนสิ้นชีวิต

“อย่าขึ้นเขื่อนสูง ลงเขื่อนต่ำ ใหญ่เห็นว่าสูง สูงเห็นว่าป่า เอาฮ้าเห็นว่าหลาน”

หมายถึง ผู้ที่เป็นเรยหรือสะใภ้ต้องให้ความเคารพต่อญาติของอีกฝ่าย

❖ นิทาน

ในอดีต ชาวไทลื้อมักจะเล่านิทาน 2 ลักษณะ คือ เพื่อเป็นคติสอนใจ และเพื่อความ
สนุกสนาน โดยนิทานที่มีลักษณะเป็นคติสอนใจนั้น ผู้ใหญ่จะเล่าให้เด็กฟังในโอกาสสำคัญต่างๆ
หรือเล่าให้ลูกหลานฟังเพื่อกล่อมเกลาคิดใจ ส่วนนิทานที่เล่าเพื่อความสนุกสนานนั้น เพื่อนฝูงจะ
เล่าให้กันฟังในวงเหล้า หรือการสังสรรค์ต่างๆ เพื่อคลายความเครียดจากการทำงาน ชาวไท้เรียก
นิทานนี้ว่า นิทานเพอะ (นิทานที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ)

ตัวอย่างนิทานที่เป็นคำสอนหรือคติสอนใจ

นิทานลิง

นานมาแล้วมีคนแก่คนหนึ่งไปทำไร่ไถนาในป่าในดง วันหนึ่งมีลิงจำนวนมากลงมากินพืช
พรรณที่ตนปลูกไว้ เห็นดังนั้นก็ทำอะไรไม่ถูกเพราะกลัวลิงจะทำร้ายตนจึงแกล้งนอนเฉยๆ ไม่ขยับ
ฝูงลิงเห็นดังนั้นจึงมามุงดู ด้วยความกลัวชายแก่ก็เผลอตก สังกัดล้มหมื่นไปทั่ว ทำให้บรรดาลิงคิด
ว่า ชายคนนี้ตายมาแล้วหลายวัน ด้วยความสำนึกในบุญคุณที่มากปลูกพืชผักให้ตนได้กิน จึง
ทั้งหลายจึงหาแก้วแหวนเงินทองมากองไว้ด้านข้างชายคนนั้น แล้วหามไปบนเขาเพื่อทำพิธีศพให้
อย่างสมเกียรติ เมื่อไปถึงต้นไม้ใหญ่ชายคนนั้นก็ตกอีก ฝูงลิงเกรงว่าชายคนนั้นจะเฝ้าแล้วจึงวาง
ศพลงแล้วแยกย้ายกันจากไป เมื่อคิดว่าฝูงลิงไปหมดแล้วชายแก่ก็ลุกขึ้นแล้วหอบแก้วแหวนเงิน
ทองกลับบ้านของตน

เพื่อนบ้านสังเกตเห็นว่าชายแก่ร่ำรวยมีเงินมีทองขึ้นจึงถามว่าไปทำอะไรมา ชายแก่ก็เล่าเรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นให้ฟัง เพื่อนบ้านได้ฟังแล้วเกิดความโลภจึงเข้าไปหาเข้าไปหาไปทำอะไรไหนไปปลูกพืชผักบริเวณเดียวกับที่ชายแก่ทำพร้อมกับเผื่อให้ฝูงลิงมา แล้ววันหนึ่งฝูงลิงก็พากันลงมากินพืชผักที่เพื่อนบ้านปลูกไว้ เพื่อนบ้านเห็นดังนั้นก็แกล้งนอนไม่หลับ ฝูงลิงเห็นก็คิดว่าเพื่อนบ้านตายแล้วก็พากันไปหาแก้วแหวนเงินทองมากองให้ แล้วหามไปทำพิธีศพ เมื่อถึงต้นใหญ่เพื่อนบ้านก็พยายามตัด แต่บังเอิญตคนั้นเสียงดังมากฝูงลิงก็พากันตกใจปล่อยแคร่ที่หามเพื่อนบ้านวิ่งหนีไปคนละทิศละทาง เพื่อนบ้านโลภมากคนนั้นจึงตกลงมาคอหักตาย

ตัวอย่างนิทานเพอะ

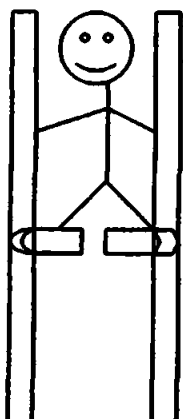
ไปขายควาย

แต่ก่อนผู้ขายจะไปขายควายที่เมืองไทยกันเป็นคาราวาน ชายคนหนึ่งมีเมียเป็นคนขี้บ่นมาก มาขายควายรอบนี้เขานึกอยากลองใจเมีย จึงออกอุบายแวะเอาขี้ย่างทากระบังหน้ากลับบ้าน เมื่อไปถึงเมียก็ตำว่าทำไมไม่เอาเงินมา เอากระบังมาทำไม และไม่ให้ผัวขึ้นไปนอนบนบ้านให้นอนอยู่บริเวณใต้ถุน เมื่อทานข้าวทานปลาเสร็จแล้ว เมียก็ให้ลูกแอบลงมาดูว่าในกระบังนั้นมีอะไร คนเป็นผัวรู้จักนิสัยของเมียตนเองดีจึงทำเป็นเหมือนออกไปข้างนอก แล้วแอบดูกระบังนั้นอยู่ห่างๆ ลูกสาวลงมาดูก็เห็นว่ามีเงินเต็มกระบัง ก็กลับขึ้นไปบอกแม่ของตน แต่นางไม่เชื่อจึงลงมาดูเอง เมื่อเห็นว่ามีเงินอยู่ตามที่ลูกบอกจึงรีบนำกระบังนั้นขึ้นไปเก็บไว้บนที่นอนของตน แล้วลงมาเรียกหาผัวถามว่า "ที่จะนอนข้างล่างหรือ ไม่กลัวเห็บหมัดกัดหรือ" ผัวจึงขึ้นไปบนบ้าน แล้วเมียก็ถามอีกว่า "จะกินก่อนหรือจะเอาก่อน"

หลายวันต่อมา ผัวออกไปทำงานกับเพื่อนแล้วส่งเมียไว้ว่าให้ค่าน้ำพริกไว้รอเพื่อนๆ จะกลับมากินข้าวเที่ยงที่บ้าน แต่ผัวและเพื่อนๆ กลับมาก็เห็นว่าพริกยังเป็นเม็ดๆ อยู่เลยจึงก็พากันบ่นว่าเลือกเมียยังไงแค่ค่าน้ำพริกก็ไม่แหก ด้วยความอายผัวจึงถามเมียว่าทำไมค่าน้ำพริกแบบนี้ เมียก็ตอบกลับไปว่า "เมื่อคืนที่ยังตำครึ่งเดียวเอง"

❖ การละเล่น

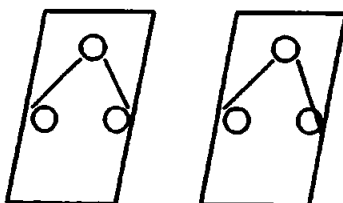
- ไม้โลกแตก ผู้ที่สามารถเดินได้นานที่สุดเป็นผู้ชนะ

ใช้ไม้ที่มีความแข็งแรงขนาดเท่ากัน 2 ลำ เจาะรู
ใส่ไม้สำหรับเหยียบได้ไว้ในระดับเท่าๆ กัน ผูกมัด
ให้แน่นไว้สำหรับเหยียบและเดินไม้สูงแรงชันกัน

- เกือบไม้ฮ้อ ในอดีตชาวใต้ มีความเห็นว่า รองเท้าฟองน้ำมีราคาแพง และหาซื้อได้ยาก
ดังนั้นฝ่ายชายจึงมักจะทำรองเท้าจากไม้ข่อยขึ้นมาเอง เพื่อให้ฝ่ายหญิงใส่ เป็นของขวัญ

วิธีทำ เอาไม้ข่อยมาทำเป็นสี่เหลี่ยม คล้ายรูปทรงรองเท้าฟองน้ำในปัจจุบัน เจาะรูด้านหน้า
ตรงกลาง 1 รู และข้างๆ 2 รู เอาเชือกปอมามัดทำเป็นหูรองเท้า

- ไม้ค้อ อุปกรณ์ในการเล่น ไม้ค้อ ไม้ผืนใหญ่ หรือกระสอบ 1 ผืน

วิธีการเล่น ผู้เล่นทั้งหมด 10 คน แบ่งเป็น 2 ทีม ทีมละ 5 คน ให้ฝ่ายที่เป็นไม้ค้อเอาผ้ามา
คลุมไว้ แล้วให้อีกคนหนึ่งเดินนำ ส่วนอีก 3 คนให้ไปซ่อน แล้วให้ฝ่ายตรงข้ามทายว่าคนที่เป็นไม้ค้อ
คืออะไร ฝ่ายไหนทายถูกมากกว่าก็จะเป็นฝ่ายชนะ

จุดเด่นส่วนใหญ่ของชาวไทได้ บ้านทั้งแดง เป็นความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ สามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ โดยการเที่ยวชมตามโอกาสพิเศษของงานนั้นๆ เช่น งานบุญเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ (วันตรุษได้) หรือถ่ายทอดเรื่องราวทางวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทได้ ผ่านพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือแหล่งเรียนรู้ที่ชุมชนอาจจะได้จัดทำขึ้น เพื่อเป็นแหล่งบอกเล่าและอธิบายเรื่องราวความเป็นมาในอดีตของชาวไทได้

2. แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง

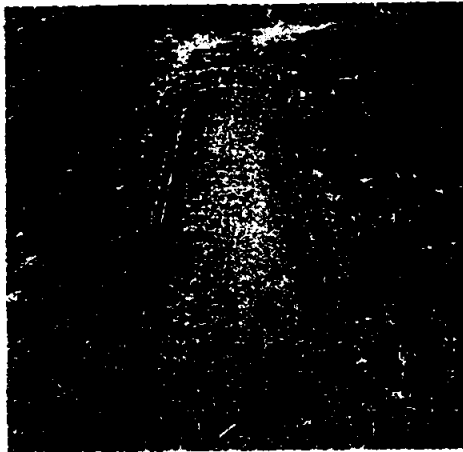
1) เจดีย์บรรพชาของ "อาจารย์กัณหาอาญาผ้าคำ"หรือ เจ้าปู่ผ้าคำ

ตั้งอยู่ที่บ้านมะนาว หมู่ 2 ตำบลพังแดง เจดีย์องค์นี้ ได้บันทึกภาพเขียนชีวประวัติเจ้าปู่ผ้าคำ โดยมีมือช่างพื้นบ้าน รอบเจดีย์จะมีภาพเขียนสี บอกเล่าชีวประวัติท่านตั้งแต่เด็กจนถึงอายุ เรื่องราวของอาจารย์กัณหาอาญาผ้าคำ หรือ เจ้าปู่ผ้าคำ ไม่มีการบันทึกไว้อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร นับวันรายละเอียดก็ขาดหายไปเพราะขาดผู้บันทึกไว้ จากการเล่าสืบทอดต่อกันมาพอสรุปได้ความว่า เจ้าปู่ผ้าคำไม่ใช่ชาวไทได้แต่กำเนิด เป็นคนมาจากบ้านคำชำ ตำบลนาตาล อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร มาอาศัยป่าแดงหลวงเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม โดยท่านนั่งหม่อมคำ หนวดเครายาว ผมหยาบ เหมือนฤๅษี เนื่องจากเจ้าปู่ผ้าคำอาศัยในพื้นที่อำเภอแดงหลวงซึ่งเป็นพื้นที่ของชาวไทได้ เมื่อชาวบ้านมีความเชื่อว่า การปฏิบัติธรรมของท่านนั้นบรรลุนิพพานสูง ชาวบ้านต่างพากันศรัทธา เพราะมีความมหัศจรรย์หลายประการที่เกิดขึ้น ทำให้ไทได้ที่นับถือมีหันมานับถือเจ้าปู่ด้วย ในวันขึ้น 14 ค่ำเดือน 5 ของทุกปี พี่น้องชาวไทได้ทุกหมู่บ้านจะเดินทางมาเพื่อเคารพสักการะเจดีย์เจ้าปู่ หรือธาตุ จะมีนางเทียมพื่อนร่ำอยู่รอบองค์ธาตุ ที่กุฏิหลังเดิมของเจ้าปู่ จะเก็บรักษาไม้เท้าศักดิ์สิทธิ์เอาไว้ ซึ่งในวันงานเท่านั้น ที่จะนำออกมาจากกุฏิ เพื่อให้ผู้มีศรัทธาได้กราบไหว้ขอพร ความอัศจรรย์สิ่งหนึ่งก็คือ มีพระชาวสกลนครรูปหนึ่งบวชเรียนและจำพรรษาอยู่แถบกรุงเทพฯ เกิดนิมิตเห็นเจ้าปู่ และบอกให้ช่วยสร้างกุฏิให้ พระรูปนั้นชื่อ หลวงปู่อุดม ซึ่งท่านไม่เคยรู้จัก ไม่เคยได้ยินเรื่องของเจ้าปู่มาก่อน แต่ในนิมิตนั้นเห็นเป็นสำคัญ จึงออกตระเวนหาที่อยู่ของเจ้าปู่ผ้าคำ และพบในที่สุด จึงบอกญาติโยมรวบรวมเงินทองมาสร้างกุฏิเป็นตึกสองชั้น สำหรับ

คนวัยกลางคนขึ้นไป เข้าป่าค้ายังอยู่ในความศรัทธาเสมอ ต่างจากคนรุ่นใหม่ที่ความศรัทธาเริ่มจางหายไป

2) รอยพระพุทธรบาท วัดพระพุทธรบาทคดหลวง

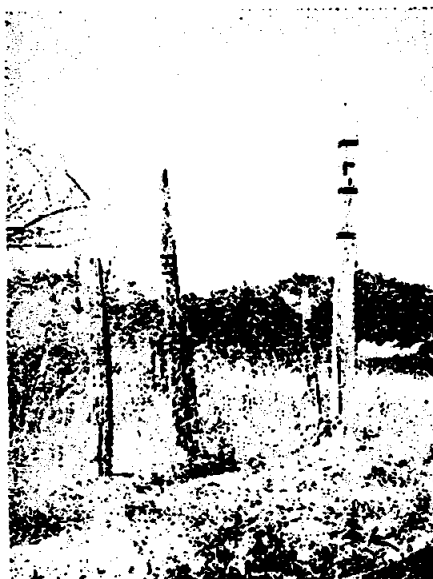

อยู่บริเวณวัดพระพุทธรบาทคดหลวง บ้านโพนสว่าง ตำบลพังแดง เป็นรอยหินลึกบนลานหินภูเขาไฟ ลักษณะคล้ายรอยพระพุทธรบาทขนาดกว้างประมาณ 1 เมตร ยาวประมาณ 2.5 เมตร ในทุกวันเพ็ญเดือนเมษายนของทุกปี ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมสงฆ์น้ำรอยพระพุทธรบาท ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. การก่อเจดีย์ทราย
2. การวางดอกไม้เครื่องบูชา พร้อมถวายพาของหวาน 4 ทิศ
3. สวดมนต์ภาวนา
4. สงฆ์น้ำรอยพระพุทธรบาท

จากการประกอบพิธีกรรมตามวันและช่วงเวลาดังกล่าว ชาวบ้านเชื่อว่าจะทำให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล

3) เจดีย์ไม้โบราณ

เจดีย์ไม้เหล่านี้ ชาวบ้านที่มาช่วยประกอบพิธีสงฆ์ถวายพระพุทธรูปสร้างขึ้นเพื่อเตือนเครื่องสักการบูชา เมื่อเจดีย์องค์ใดถูกเพลิงเสียหายก็จะร่วมกันสร้างขึ้นใหม่ นอกจากเจดีย์ไม้ที่เป็นเหมือนเครื่องสักการบูชาแล้ว ยังมีเจดีย์ไม้ที่ทำไว้เป็นเครื่องหมายบอกตำแหน่งที่ฝังอัฐิพระภิกษุรูปหนึ่ง จากลวดลายที่มีเจิงรับตลอดองค์เจดีย์ไม้ และสภาพที่ผุกร่อนไปมาก สันนิษฐานได้ว่า เป็นรองเก่าแก่ เจดีย์ไม้เหล่านี้ตั้งอยู่บริเวณแนวป่าทางด้านทิศเหนือ

4) โขดหินภูเขาไฟ

ตั้งอยู่ที่หมู่ 6 บ้านโพนสว่าง ตำบลพังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร เป็นโขดหินปล่องภูเขาไฟที่เกิดจากการเย็นตัวของลาวา เป็นร่องรอยของภูเขาไฟในอดีตมีลานหินขนาดใหญ่ และปล่องไฟจำนวนมาก แต่ละปล่องเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 3 - 5 เมตร

5) น้ำตกห้วยเลา

ตั้งอยู่ที่หมู่ 7 บ้านห้วยเลา ตำบลพังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของตำบลพังแดง มีโรคหินสลับซับซ้อนเป็นชั้นๆ ราวกับชั้นบันได บริเวณโดยรอบมีป่าไม้เขียวชอุ่มรื่น น้ำตกผ่อง มีน้ำตกใส ไหลเย็น เหมาะเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือจัดกิจกรรม "กินข้าวป่า"

6) สะพานแขวนอนุรักษ์

อยู่บริเวณบ้านหนองหมู ตำบลพังแดง ในอดีตชาวบ้านใช้สะพานแห่งนี้ เพื่อข้ามแม่น้ำห้วยบางทราย เดินทางเข้าสู่บ้านหนองหมู สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เคยเสด็จเยือนสะพานแห่งนี้ด้วย

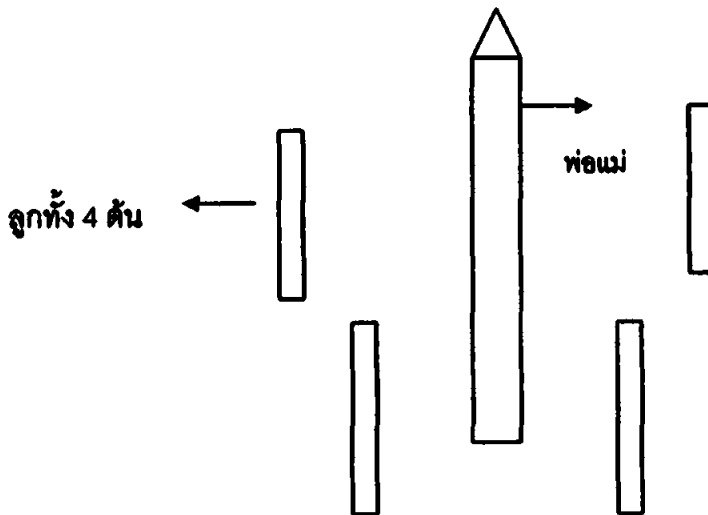
7) วัดน้อยป่าหวาย

จากเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมา เล่าว่า ชาวบ้านช่วยกันสร้างวัดนี้ขึ้น เมื่อวันที่ 11 เดือน มีนาคม พ.ศ.2511 ที่หมู่ 6 ตำบลคงหลวง อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม นำโดย นางเล็ด พร้อมด้วยชาวบ้านร่วมมือกันสร้างวัดนี้ขึ้น ด้วยเงินจำนวน 2,598 บาท มีคณะกรรมการร่วมทั้ง 6 หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความเคารพศรัทธาต่อหลวงปู่คำ ภายในวัด มีเสาพระธาตุไม้ เป็นรองพ่อ แม่ และลูก ปลุกเสกให้พอดีกัน ในตัวเสานั้นจะมีลวดลายต่างๆ ที่ชาวบ้านวาดขึ้น เช่น รูปเครื่องบิน รูปช้าง และติดกระจกประดับประดา ด้านเสายาวประมาณ 3 เมตร เริ่มทำ

เสามาตั้งแต่ก่อตั้งบ้าน เพื่อให้คนที่อยู่ มีบุญกุศล และทำเป็นอนุสรณ์ให้ลูกหลานได้ดูและระลึกถึง
ธาตุไม้

การทำเสาพระธาตุไม้ในวัดนั้น จะทำในช่วงเดือนมีนาคมและต้องรอฟังนางเทียมเป็นคนสั่งว่า "จะให้ทำปีไหน" การทำเสาพระธาตุไม้ ต้องทำให้ครบ 5 ต้น โดยนางเทียมจะเป็นคนบอกว่าจะต้องตั้งตรงไหน

8) บ้านโบราณสืบสานวัฒนธรรม

สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยที่ยังไม่มีรถยนต์และไม่มีถนน
เข้าถึงหมู่บ้าน เจ้าของแต่เดิม ชื่อ คำพอย หรือคำ
พลอย ซึ่งบวรตั้งแต่ยังเล็ก บ้านเกิดของท่านอยู่ที่
ประเทศลาว และอพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่ใน
ประเทศไทยมีผู้คนรู้จักท่านทั่วทุกสารทิศ เมื่อครั้ง
ที่ท่านย้ายมาอยู่ที่บ้านตัวปัจจุบันนี้ ท่านมีเมียคือ
แม่ของนางสิมา มีลูกด้วยกัน 3 คน ผู้หญิงหมด

ท่านเดินทางไปที่ไหนท่านก็มีเมียนั้น พอท่านมาอยู่ที่นี้ลูกศิษย์หรือคนที่รู้จักท่านก็จะสร้างบ้านให้
ท่านอยู่ จะสร้างเป็นหอปราสาท 7 ยอด โดยจะมี ท่านอาจารย์ตุ มาจากอำเภอท่าอุเทน จังหวัด
สกลนคร อาจารย์นาก มาจากบ้านตาล แดงไชยบุรี อ้ายทิศแดง มาจากบ้านฝั่ง ในเขตจังหวัด
นครพนม และอีกคนมาจากบ้านโนนตุ้ม ภูตะเจียม(ชื่อภูเขา) ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอคำชะอีในปัจจุบัน
เดินทางมาเพื่อที่จะสร้างบ้านถวายท่าน ส่วนคนที่วาดรูปชื่อ อ้ายวาด ส่วนหลวงพ่อนาก เป็นผู้
ระบายนี่ มีผู้คนจากทั่วทุกทิศมาเพื่อช่วยในการสร้าง บ้านหลังนี้เป็นบ้านที่เก่าแก่ และมีประวัติ
ความเป็นมาอย่างยาวนาน ไม่มีใครในหมู่บ้านแห่งนี้กล้าทำลายหรือซ่อม มีแต่ปล่อยให้ทิ้งไปตาม
กาลเวลา สาเหตุส่วนหนึ่งของความเสียหายคือถูกถูกระสุนปืนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

โอกาสในการพัฒนาที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ

- 1) หน่วยทหารราบที่ 3 จ.สกลนคร เข้ามาดำเนินงานโครงการคน ชุมชน อยู่
ร่วมกับป่า เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2550 เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกให้กับคนใน
ชุมชนในการดูแลรักษาป่า โดยมีบ้านมะนาวเป็นหมู่บ้านนำร่อง
- 2) ศูนย์ศิลปาชีพบ้านหนองแคน ตำบลหนองแคน เข้ามาส่งเสริมอาชีพด้านการ
ทอผ้าไหมให้กับชาวบ้านในท้องถิ่น มีพื้นที่ดำเนินการ 2 พื้นที่ คือ ตำบลพัง
แดงและตำบลหนองแคน
- 3) สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร เข้ามาดำเนินการ
ด้านการส่งเสริมอาชีพในท้องถิ่น สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาอาชีพ
การจัดประชุม อบรม สัมมนา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน
- 4) อบต.หนองแคน ร่วมงานกันในช่วงฤดูแล้งในการแจกน้ำเพื่อการอุปโภค
บริโภค ให้กับชาวบ้านที่เดือนร้อน เนื่องจาก อบต.หนองแคน มีรถบรรทุกน้ำ
แจกจ่าย

- 5) อบจ.มุกดาหาร สนับสนุนส่งเสริมด้านการศึกษาผ่าน อบต.พังแดง ในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการเรียน เทคโนโลยีในการเรียนการสอน เป็นต้น
- 6) มูลนิธิศุภนิมิต อำเภอคงหลวง ช่วยเหลือส่งเสริมด้านการศึกษาให้กับเด็กที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาและสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียน เป็นต้น
- 7) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมุกดาหาร ช่วยเหลือในการจัดหาเงิน และฝึกอบรมด้านอาชีพ
- 8) กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ให้การช่วยเหลือในเรื่องงบประมาณจำนวน 50,000 บาท ต่อปี โดยให้ อบต.เป็นผู้จัดสรรคัดเลือกผู้ด้อยโอกาส

ผลการศึกษาเพื่อหาประเด็นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านพังแดง พบว่า

1. บ้านพังแดง อยู่ในตำบลที่ห่างไกลจากตัวอำเภอคงหลวง และจังหวัดมุกดาหาร ทำให้ต้องมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ รอบข้าง ให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้น เพื่อเพิ่มโอกาสทางการท่องเที่ยว
2. ชาวบ้านประสบปัญหาความยากจนในเรื่องรายได้จากการประกอบอาชีพ
3. ชาวบ้านยังใช้แรงงานในการประกอบอาชีพ เพราะขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีในการผลิต การตลาด และการบริหารจัดการ
4. ชาวบ้านไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยว จำเป็นที่จะต้องเร่งสร้างความเข้าใจ หากต้องการพัฒนาพื้นที่นี้ให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างจริงจัง
5. ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมมีมาก แต่ขาดการเอาใจใส่ และรักษาสืบทอดให้คนรุ่นหลังได้รับรู้
6. ขาดการสื่อสารระหว่างผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ใหญ่ และเด็ก ในชุมชน เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ทำให้การสื่อสารเป็นไปอย่างยากลำบาก เพราะคนรุ่นเก่าสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ แต่คนรุ่นใหม่พูดและฟังภาษาได้ ไม่ได้ (เกิดปัญหาในการสื่อสาร)
7. หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น ขาดวิสัยทัศน์เรื่องการท่องเที่ยว ทำให้ขาดการกำหนดทิศทางที่ชัดเจนในการพัฒนา

แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมไทใต้ (โซ)

บ้านหังแดง ตำบลหังแดง อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร

จากผลการศึกษาชุมชนไทใต้ บ้านหังแดง พบว่า เป็นหมู่บ้านที่ยังคงยึดมั่นในวัฒนธรรมอย่างดั้งเดิมอยู่มาก มีความเชื่อถือในลัทธิผีวิญญาณและบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่นสืบต่อกันมา รุ่นต่อรุ่น และมีการสานต่อประเพณีปฏิบัติอย่างเคร่งครัด และแม้จะมีการนับถือพุทธศาสนา มีการจัดตั้งวัดในพื้นที่ แต่ก็ยังคงมีการปฏิบัติต่อผีควบคู่กันไปเสมอ การทำงานบุญประเพณีมี เช่นเดียวกับท้องถิ่นต่างๆ ในอีสาน แต่ไม่ได้จัดเป็นงานใหญ่มากนัก เนื่องจากสถานภาพทางเศรษฐกิจของชุมชน และมีการอพยพแรงงานออกจากพื้นที่ไปยังต่างถิ่นเป็นจำนวนมาก ส่วนที่อยู่ในพื้นที่มักมีอาชีพรับจ้างในไร่ในสวนเป็นหลัก ไม่ค่อยมีพื้นที่ดินทำกินมากนัก แต่จากความยึดมั่นในวิถีการดำเนินชีวิตอย่างดั้งเดิม มีการสืบต่อวัฒนธรรมประเพณีที่มีลักษณะเฉพาะของกลุ่ม โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับผีวิญญาณ ทั้งในประเพณีเกี่ยวกับชีวิต และประเพณีเกี่ยวกับศาสนา เช่น การสร้างธาตุไม้ จึงน่าจะเป็นโอกาสที่ดีสำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสโลกใหม่ และการเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้ที่ยังคงดำเนินอยู่ อย่างเป็นธรรมชาติตามธรรมชาติของท้องถิ่น ซึ่งนอกจากจะเป็นการเปิดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแห่งใหม่แล้ว ยังจะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนธำรงรักษาวินัยวัฒนธรรมของตนไว้ได้ด้วย ความภาคภูมิใจ เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ขึ้นในชุมชน อย่างไรก็ตามการจัดการให้เกิดการท่องเที่ยววัฒนธรรมไทใต้จำเป็นต้องมีแนวทางพัฒนาที่เหมาะสม โดยเฉพาะการสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแก่คนในชุมชน การวิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชน การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชน ดังนี้

1. การเรียนรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน

จากผลการประชุมร่วมกับชาวบ้าน พบว่า ชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยว ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมประชุม ยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างถูกต้อง แต่มีความต้องการให้มีการท่องเที่ยวในท้องถิ่นอย่างริบเร่ง จึงยังไม่มีมีการเตรียมความพร้อมของชุมชนอย่างเหมาะสม มุ่งมองเพียงผลประโยชน์เป็นรายรับจากการท่องเที่ยว ยังไม่ได้ให้ความสำคัญและพัฒนาทุนทางสังคมในเบื้องต้น จึงอาจจะไม่สามารถจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ จำเป็นต้องให้มีการอบรมเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนอย่างถูกต้อง โดยเฉพาะในประเด็นของคุณค่าทางการท่องเที่ยวชุมชน พร้อมทั้งให้การเรียนรู้เกี่ยวกับคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนและการจัดการท่องเที่ยวซึ่งจำเป็นต้องมีการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน แล้วเลือกสรรกลุ่มชาวบ้านที่มีความเข้าใจและมีความเต็มใจเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการท่องเที่ยว เพื่อจะได้ขยายความรู้ความเข้าใจแก่คนในชุมชนต่อไป

2. การวิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชน

สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวและอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่น/ชนเผ่า โดยการทบทวนเพื่อรื้อฟื้นวิถีวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติกิจกรรมตามประเพณีชุมชน ทั้งที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน และกิจกรรมที่เคยปฏิบัติอยู่ในอดีต แต่ขาดการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากเป็นกิจกรรมที่ดี ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และแสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน สมควรที่จะรื้อฟื้นขึ้นมาจัดใหม่ และเมื่อทบทวนและรื้อฟื้นวิถีวัฒนธรรมแล้ว ควรจัดให้มีการประชุมร่วมกันในชุมชน เพื่อวิเคราะห์ SWOT ข้อดี ข้อด้อย ของกิจกรรมต่างๆ สำหรับการจัดกิจกรรมภายในชุมชน และ/หรือนำเสนอให้คนนอกชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมเรียนรู้กับกิจกรรมนั้นๆ พร้อมทั้งควรพิจารณาโอกาสและข้อจำกัดในการนำเสนอกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มให้เหมาะสม พร้อมกับ การถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ของชุมชนให้ได้ปฏิบัติสืบต่อไปอย่างถูกต้อง และเข้าใจถึงคุณค่า ความหมายของวัฒนธรรมประเพณีนั้นๆ ให้คงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

3. การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน

การสร้างการเรียนรู้และความเข้าใจในคุณค่าความหมายของวัฒนธรรมประเพณีไทได้ให้แก่คนในชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ของชุมชน เพื่อให้เกิดความรักความภาคภูมิใจและการสืบทอดวัฒนธรรมเป็นเครือข่ายในชุมชน และเชื่อมโยงไปสู่ชุมชนไทได้ในพื้นที่อื่นๆ อาจทำให้เกิดเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมไทได้ พร้อมกันนั้นควรมีการจัดการกิจกรรมเพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชนไทได้ และให้มีการประชาสัมพันธ์ประเพณีพิธีกรรมในชุมชนที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ให้ภายนอกได้รับรู้ หากการท่องเที่ยววัฒนธรรมบ้านหังแดง ได้มีการประชาสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น ซึ่งในระยะต้นจำเป็นต้องได้รับการแนะนำสนับสนุนจากบุคลากรหรือหน่วยงานภายนอก ซึ่งอาจจะได้จากเครือข่ายการท่องเที่ยว เช่น การจัดทำเว็บไซต์ แนะนำแหล่งท่องเที่ยวบ้านหังแดง การจัดทำโบว์ลิ่งประชาสัมพันธ์ เป็นต้น จะทำให้การท่องเที่ยววัฒนธรรมบ้านหังแดง เป็นที่รู้จักมากขึ้นในหมู่นักท่องเที่ยว และเกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวในชุมชนมากที่สุด ดังนั้นเพื่อให้การบริการด้านการท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีอยู่ของบ้านหังแดงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในหมู่นักท่องเที่ยว ซึ่งจะทำให้เกิดสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน จึงควรจัดให้มี

- 1) กำหนดรูปแบบและรายละเอียดของการบริการทางการท่องเที่ยวที่ชัดเจน เช่น รายละเอียดการนำเที่ยว กิจกรรมเสริมการท่องเที่ยว เช่น ประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ของชนเผ่าไทได้ (โซ) เป็นต้น
- 2) ประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านการบริการทางการท่องเที่ยวต่างๆ ของหมู่บ้านผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ที่จัดทำขึ้นโดยชุมชนเอง เช่น แผ่นพับ

ป้ายโฆษณา หรือการขอความร่วมมือในการประชาสัมพันธ์ผ่าน
หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดทำเว็บไซต์

4. การบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนและการสืบทอดวิถีวัฒนธรรม

เมื่อคนในชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ถูกต้องแล้ว ควรให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อร่วมกันบริหารจัดการท่องเที่ยว โดยอาจให้ได้รับคำแนะนำจากภายนอกในระยะแรก เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน จัดกลุ่มงานสำหรับการจัดการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการรองรับบทบาทหน้าที่ พร้อมๆกับให้มีการผลิตสินค้าวัฒนธรรม เช่น ผ้าทอ เครื่องจักสาน เครื่องมือเครื่องใช้ ของเล่นพื้นบ้าน ตลอดจนผลิตผลทางการเกษตรต่างๆ เพื่อเป็นสินค้าที่ระลึกจากชุมชน ซึ่งจะเป็นการสร้างงานและเกิดรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวภายในชุมชน พร้อมกันนั้นก็เพื่อให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมและภาษาของชนเผ่าอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นโรงเรียนควรมีหลักสูตรท้องถิ่น ให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของชนเผ่าตน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชนเผ่าเอาไว้ไม่ให้สูญหายไปตามกาลเวลา

จากการศึกษาที่ได้แสดงถึงความจำเป็นในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน พร้อมทั้งการพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว โดยให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน เช่น การต้อนรับนักท่องเที่ยว การนำเที่ยว การสื่อความหมายวัฒนธรรมสำหรับการท่องเที่ยว เป็นต้น โดยมุ่งเน้นไปในการพัฒนาบุคลากรของชุมชน และการสื่อสารกับคนนอกชุมชนเป็นหลัก ทั้งนี้อาจต้องให้องค์กรหรือหน่วยงานภายนอก เช่น สถาบันการศึกษา เข้าไปมีบทบาทหลักในการพัฒนาบุคลากร พร้อมๆกับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน สำหรับการรองรับการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็นในระยะต้น ซึ่งอาจต้องใช้เวลาในการพัฒนาพอสมควร แล้วจัดการท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ ก่อน และจัดการประชาสัมพันธ์หรือการสื่อสารข้อมูลวัฒนธรรมที่น่าสนใจให้กับภายนอก เพื่อสร้างการรับรู้และกระตุ้นให้เกิดความสนใจและตัดสินใจเดินทางเข้ามาเที่ยวชมชุมชนอย่างสม่ำเสมอต่อไป

บทที่ 5
สรุปผล และข้อเสนอแนะ

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น และเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยว ในเชิงการให้ความรู้ และความภาคภูมิใจ ตามความหมายของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2540) โดยเมืองที่จะมีความสามารถในการเป็นเมืองทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้นั้น The European Center for Traditional and Relational Culture หรือว่า ECTARC เห็นว่าควรมีองค์ประกอบ หรือปัจจัยที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. ทิวทัศน์
2. โบราณสถาน สถาปัตยกรรม และซากฝังเมืองในอดีต
3. ศิลปะ หัตถกรรม พื้นบ้าน
4. ประเพณี และเทศกาล
5. คนตรี และ มหรสพ
6. ภาษาและวรรณกรรม
7. ประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
8. ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ตามองค์ประกอบดังกล่าวพบว่า บ้านหังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร เป็นบ้านที่มี ศักยภาพและองค์ประกอบที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างครบถ้วน และสิ่งสูงใจ สำคัญคือ การมีประเพณีความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาและลัทธิความเชื่ออย่างเด่นชัด โดยเฉพาะการนับถือผี ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าที่มีผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านหังแดงตั้งแต่เกิดจนตายสืบทอดกันมารุ่นต่อ รุ่น นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนจะได้รับความลึกซึ้งในความแตกต่างของวิถีชีวิต และการได้แลกเปลี่ยน ความรู้และความคิดซึ่งกันและกัน ตามแนวคิดของ World Tourism Organization และด้วยเหตุนี้บ้านหังแดง จึงเป็นท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และยังคงรักษาสิ่งเหล่านี้มาได้จนถึงปัจจุบัน อีกทั้ง เจ้าของชุมชนยังมีความตั้งใจในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างเข้มแข็ง ผู้คนมี อธิปไตยไม่ตรีและพร้อมที่จะต้อนรับผู้มาเยือนจากต่างถิ่นเสมอ

แต่ปัญหาและอุปสรรคของปัจจัยที่เป็นสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านหังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร คือการขาดการสนับสนุนจากภาครัฐเพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้ประเพณี และวัฒนธรรมของชนเผ่าใส (ไซ) เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป และเกิดเป็นการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างเป็น รูปธรรม การสนับสนุนดังกล่าว คือการสนับสนุนทั้งทางด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ และการ

ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทราบ กล่าวคือ ทิวทัศน์ ธรรมชาติและวัฒนธรรม ศิลปะ หัตถกรรมพื้นบ้าน ยังคงได้รับการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์น้อย ควรเร่งสร้างความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการพยายามที่จะทำให้ท้องถิ่นเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพอย่างยั่งยืน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ตามแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของ Coltman (1989) การจะพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ ต้องส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจในสังคม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน เพื่อที่จะสามารถสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นไว้ ซึ่งการศึกษาพบว่าประชาชนบ้านพังแดง ในอำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ทราบและตระหนักดีว่าการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่สามารถสร้างรายได้เสริมให้กับประชาชนในพื้นที่ได้ และยังเห็นว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก คนในชุมชนควรอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมไว้ เพราะการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิมไว้ซึ่งถือว่าเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง จะทำให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้ คนในท้องถิ่นเองก็จะได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนมั่นคงยิ่งขึ้น

การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านพังแดง อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร จึงเปรียบเสมือนการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม ก่อให้เกิดการขยายตัวของสาขาการผลิตต่างๆ ที่ผลิตจากวัสดุชุมชน ส่งเสริมให้เกิดความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของท้องถิ่นตนเองซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวด้วย การพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องขึ้นอยู่กับจุดประสงค์และความต้องการของชุมชนว่าจะต้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนมากน้อยเพียงใด หรือต้องการให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในชุมชนมากน้อยเพียงใด ตามแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จากการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความเห็นด้วยเป็นอย่างมาก ให้จัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวและงานเทศกาลต่างๆ ขึ้น เพราะประชาชนเห็นว่าเป็นการสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น แต่จากการศึกษายังพบว่า การกำหนดกิจกรรมและนโยบายการท่องเที่ยวต่างๆ ขาดความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและประชาชน ในการวางแผนการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมหรืองานประเพณีในชุมชน

ผู้ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวควรระมัดระวัง และสร้างข้อกำหนดในการเที่ยวชมพื้นที่ในหมู่บ้าน และงานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาให้มาก เพราะประชาชนในพื้นที่บ้านพังแดงมีความเคร่งครัดในประเพณีวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก หากไม่ควบคุมอย่างจริงจังแล้ว อาจเกิดปัญหาระหว่างเจ้าบ้าน และนักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงต้อง

วางแผนรองรับในเรื่องนี้เอาไว้ด้วยเพื่อที่จะรักษาวัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างงดงาม
เจ้าหน้าที่ของรัฐจำเป็นต้องให้ความรู้ในการจัดการการท่องเที่ยวแก่ประชาชนมากขึ้น เพราะชุมชนมีความ
ต้องการเป็นอย่างมากให้ภาครัฐให้ความรู้ในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเพิ่มเติมแก่ประชาชนในชุมชน
จากผลการประชุมร่วมกับ อบต. หังแดง และชาวบ้าน พบว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความพยายามแก้ไขปัญหาก็
เกิดจากการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนแค่ในระดับปานกลาง โครงสร้างการบริหารชุมชนไม่มีแผนการพัฒนาที่
ชัดเจน

จากแนวทางการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า ปัจจัยที่
สำคัญที่สุดในการดำเนินการเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวก็คือ คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการ
กำหนดทิศทางการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ควรมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อ
แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการกำหนดถึงระดับความต้องการในการรองรับนักท่องเที่ยว และการ
พัฒนาชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งในระยะแรก หน่วยงานที่เข้าไปมีส่วนในการพัฒนา
โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวจำเป็นต้องให้ความสำคัญแก่คนในชุมชน และกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม
ของคนในชุมชนในการพัฒนาด้านต่างๆ ของชุมชน แล้วจึงส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน โดยสรรหา
ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ของชุมชนเข้ามาร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมนี้ต้อง
ดำเนินการอย่างโปร่งใส เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

การศึกษาศักยภาพเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทใต้ (โซ) บ้านหังแดง ตำบล
หังแดง อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร มีข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งเป็น
ชุมชนที่มีความโดดเด่นทั้งในด้านภาษาและวัฒนธรรมไทใต้ที่ยังคงมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน โดย
แบ่งเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

1. การกำหนดนโยบายการศึกษาของรัฐ

การที่จะพัฒนาและอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่จะทำให้ปัจจัยดึงดูด
ทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง 8 ประการ ดำรงอยู่ได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้เกี่ยวกับพื้นฐาน
ของวัฒนธรรมท้องถิ่นในด้านต่างๆ การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และเป็น
เครื่องมือในการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ จากปัญหาในปัจจุบันที่พบว่า
นโยบายการศึกษาถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง และเป็นสากลนิยมมากขึ้น โดยนโยบายดังกล่าว มิได้
คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

รูปแบบการศึกษาดังกล่าว ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนรุ่นหลังได้เริ่มรับและตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของท้องถิ่นของตนเอง การจัดรูปแบบการศึกษาในแง่ของศิลปะ วัฒนธรรมแขนงต่างๆ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การศึกษาและวิจัย นั้นล้วนเป็นรากฐานที่สำคัญ การเปิดการเรียนการสอนในวิชาเกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้านต่างๆ ของหลายสถาบันในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความรู้ของประชาชนในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ควรได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากภาครัฐมากขึ้น รัฐและส่วนราชการท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับรากเหง้าของตนให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนเงินทุน การวิจัยต่างๆ เพื่อให้วัฒนธรรมดั้งเดิมพัฒนา และเพื่อดำรงให้อยู่ได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ เพราะปัจจุบันได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐน้อยมาก หากรูปแบบการศึกษายังเป็นเช่นนี้อยู่ต่อไป การศึกษาจะกลายเป็นการค้ามากขึ้น กล่าวคือ เยาวชนรุ่นใหม่จะเลือกเรียนในสิ่งที่คิดว่าสามารถสร้างงานและสร้างรายได้แก่ตนมากที่สุด การศึกษาในด้านวัฒนธรรมก็จะกลายเป็นสิ่งที่เยาวชนเห็นว่าจบมาแล้ว มีค่าตอบแทนที่ไม่ชัดเจน และเมื่อมีคนเข้าศึกษาน้อยงบประมาณที่ถูกจัดสรรจากส่วนกลางก็จะตกมาสู่ภาควิชาเล็กๆ อย่าง ภาควิชาที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมน้อย นโยบายการศึกษาจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งที่รัฐควรให้ความสนใจในรายละเอียดของความแตกต่างทางสังคม

2. การส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

ควรให้การสนับสนุนกลุ่มหรือองค์กรของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับปัจจัยดึงดูดทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่ร่วมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อที่กลุ่มเหล่านี้จะสามารถนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่มาช่วยเหลือรัฐในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พร้อมทั้งควรเพิ่มการสนับสนุนกลุ่มหรือองค์กรที่ชาวบ้าน เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ศิลปหัตถกรรม งานประเพณี โบราณสถานต่างๆ และสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นให้มากขึ้น รวมถึงควรส่งเสริมให้ความรู้เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวแก่คนในชุมชนทุกเพศทุกวัย และสนับสนุนการดำเนินงานหรือกิจกรรมของกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่จะสามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง และควรส่งเสริมเพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวและการจัดการที่ดี อาจมีการศึกษาดูงานแก่ผู้นำชุมชนด้านการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จในการใช้วัฒนธรรมเป็นจุดขายและการอนุรักษ์ควบคู่กันไป เพื่อให้ชุมชนได้รับความรู้และเกิดแนวคิดในการจัดการนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนได้ การพัฒนาผู้นำชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จ คือ มีการผู้นำที่ดี มีความรู้ และเป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน จะนำไปสู่การรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง เป็นสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐ เพื่อให้เสมือนว่าคนในชุมชนทุกคนทั้งคนรุ่นใหม่และคนสูงอายุมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดนโยบายต่างๆ ด้วย สิ่งที่สำคัญ คือ การสนับสนุนแนวคิดในการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมและการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน

สำหรับข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวชุมชนไทลื้อ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภายนอกทั้งหน่วยงานและองค์กรในพื้นที่เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และโดยเฉพาะสถาบันการศึกษาในการพัฒนาบุคลากรในชุมชน ทั้งในการสร้างความตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ และการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้อย่างถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนตามแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้ภาพของคุณค่าที่ถูกต้องเหมาะสมของการท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่มักมุ่งมองกันแต่เพียงรายได้ที่จะเกิดขึ้น โดยมองข้ามผลกระทบด้านลบซึ่งมักจะเกิดขึ้นควบคู่กันเสมอ ดังนั้นชุมชนจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง พัฒนาขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว และความสามารถในการบริหารจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ตามแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งได้นำเสนอเป็นแนวทางไว้ในบทที่ 4 เพื่อนำมาดำเนินการตามลำดับขั้นตอนสำหรับการจัดการท่องเที่ยวชุมชนไทลื้อ ด้วยการร่วมกันทบทวนและตอบโจทย์ชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวขั้นพื้นฐาน เช่น

1. ชุมชนต้องการจัดการท่องเที่ยวให้คนนอกเข้ามาสัมผัสชุมชนหรือไม่
2. ชุมชนมีวิถีวัฒนธรรมประเพณีหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมใดที่พร้อมจะนำเสนอนักท่องเที่ยว
3. ชุมชนมีความสามารถในการถ่ายทอดเรื่องราววิถีวัฒนธรรมชุมชนได้มากน้อยเพียงใด
4. ชุมชนมีบุคลากรที่มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวหรือไม่
5. ชุมชนสามารถจัดการบริการทางการท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจเพียงใด
6. ท้องถิ่นมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวอย่างเพียงพอหรือไม่

และเนื่องจากชุมชนไทลื้อ บ้านหังแดง ยังเป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างขาดโอกาสในการพัฒนา จึงจำเป็นต้องเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว พฤติกรรมนักท่องเที่ยว การรองรับการท่องเที่ยว การจัดการท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้แก่คนในชุมชน เสริมกับการอยู่ร่วมกันตามวัฒนธรรมชุมชนอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยว และสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยววัฒนธรรมได้อย่างน่าสนใจมากขึ้น ดังนั้นข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวชุมชนไทลื้อ จึงควรดำเนินการตามลำดับขั้น ดังนี้

1. การให้การเรียนรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องในคุณค่าของการท่องเที่ยวแก่คนในชุมชน
2. การวิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
3. การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยววัฒนธรรมไทลื้อทั้งภายในชุมชน นอกชุมชน และร่วมกับวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ
4. การบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ทั้งกับคนในชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

5. การสืบทอดวัฒนธรรมชุมชนแก่คนรุ่นใหม่ของชุมชน เพื่อให้สามารถธำรงรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ เพื่อใช้ในการพัฒนากิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยวได้ตลอดทุกช่วงเวลา

ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววัฒนธรรมไทยได้ จึงเป็นโอกาสที่ดีสำหรับชุมชนไทยได้ บ้านพักแรมซึ่งยังไม่ค่อยมีความเจริญแบบสังคมเมืองเข้าไปทำลายคุณค่าวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิม ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตหลากหลายกิจกรรมที่ยังคงอิงอยู่กับวัฒนธรรมดั้งเดิมและธรรมชาติแวดล้อม ประเพณีเกี่ยวกับศาสนาที่ผสมผสานกันทั้งพุทธและผี เช่น การสร้างธาตุไม้ ที่มีการแกะสลักและเขียนลวดลายอย่างงดงาม มีความหมายที่คนในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้าใจและสื่อความหมายกันได้ การสร้างบ้านเรือนแบบดั้งเดิมซึ่งดูเรียบง่ายแต่แข็งแรงมั่นคง เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวที่เป็นคนนอกชุมชน หากมีการจัดการที่ดีและเหมาะสมโดยไม่ทำลายคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่น น่าจะเป็นชุมชนท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดและสร้างการตัดสินใจเข้าไปท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจต่อไป

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปี พ.ศ. 2538-2539 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, มปป.
- กฤตภัทร ฉาปาณบุตร. การพัฒนาศักยภาพของงานสถาปัตยกรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาเมืองเว้ สาธารณรัฐเวียดนาม รอนแก่น ศูนย์วิจัยท่องเที่ยวภูมิภาคคุ้มน้ำโง มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2550.
- จารีรัตน์ ปรงแก้ว, เรียนรู้จากพันธุ์ทิพย์ รามสูต. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม และประสบการณ์ตรงร่วมกับเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและทฤษฎีภาคอีสาน. กรุงเทพมหานคร : มปท., 2540.
- ดารุณี บุญธรรม และคณะ. โครงการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชนชาววังบ้านน้ำคะ จังหวัดพะเยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.
- นันทน์ จงวุฒิเวทย์. กลวิธีแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2547.
- ประกอบ ระกิติ. กระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2523
- พจนา สอนสี. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546.
- พระครูวิมลกิตติสุนทร และคณะ. โครงการวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวบริเวณวัดพระธาตุช่อแฮ โดยความร่วมมือของชุมชนเทศบาลตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546.
- ภัทรอนงค์ ณ เชียงใหม่. แนวกลยุทธ์การตลาดการท่องเที่ยวของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์วิทยาการจัดการมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ราเมศร์ ทนมหาดี. ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษา บ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์วิทยาการจัดการมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ศูนย์บริการวิชาการ. โครงการทบทวนแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2540.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. การวิเคราะห์การเลือกสถานที่ท่องเที่ยว. เอกสารประกอบ
โครงการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ. กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 49-91. 2540.

สิริวัฒนา ไชมา และคณะ. โครงการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง
คองอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,
2546.

สีลาภรณ์ นาคทรรพ. การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน "การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคต
ของประเทศไทย". กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2539.

สุนันทา จันทวารา. ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหาคูเคื่อ
อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์วิทยาการจัดการมหาบัณฑิต :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

สุนีย์ เลี้ยวเทัญวงษ์ การศึกษาศักยภาพทางการท่องเที่ยววัฒนธรรมผู้ไทบ้านหนองห้าง
อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ รอนแก่น ศูนย์วิจัยท่องเที่ยวภูมิภาคธูนน้ำโอง
มหาวิทยาลัยรอนแก่น, 2547.

Coltman M.M. *Tourism Marketing*. New York: Van Nostrand Reinhold, 1989.

ภาคผนวก

ข้อมูลวิทยากรท้องถิ่น (ผู้ให้ข้อมูลหลัก)

1. นายมี เรือคำสด

บ้านเลขที่ 6 หมู่ 3 บ.ตี้ว ต.หังแดง อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร

เป็นคนในภูมิลำเนา ไม่เคยย้ายถิ่น

พูดภาษา ไช้ ไทย ลาว ผู้ไทยได้

มีลูก 4 คน ลูกสาว 3 คน ลูกชาย 1 คน

ประกอบอาชีพ ทำนา

2. นายگان เรือคำสด อายุ 70 ปี

บ้านเลขที่ 7 หมู่ 3 บ.ตี้ว ต.หังแดง อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร

เป็นคนในภูมิลำเนา ไม่เคยย้ายถิ่นฐาน

พูดภาษา ไช้ ไทย ลาว ผู้ไทยได้

มีลูก 6 คน ลูกชาย 5 คน ลูกสาว 1 คน

อาชีพ ทำเครื่องจักรสารขายเช่า กระจดบข้าว

3. นางเฮือ เรือคำสด อายุ 65 ปี

บ้านเลขที่ 36 หมู่ 5 บ้านหนองหมู ต.หังแดง อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร

เป็นคนในภูมิลำเนา ไม่เคยย้ายถิ่น

พูดภาษา ไช้ ไทย ลาว มีลูก 5 คน ชาย 3 คน หญิง 2 คน

ไม่ได้ประกอบอาชีพ (อยู่บ้านเลี้ยงหลาน)

4. นายคำ เรือคำฮค อายุ 62 ปี
 บ้านเลขที่ 60 หมู่ 3 บ้านคิ้ว ต.หังแดง อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร
 เป็นคนในภูมิสำเนา ไม่เคยย้ายถิ่นฐาน
 พูดภาษาไซ ไทย ลาว มีลูก 10 คน ชาย 5 คน หญิง 5 คน
 อาชีพ ทำไร่ จักสาน

ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

นายไย เรือคำฮค
 บ้านเลขที่ 30 หมู่ 3
 ต.หังแดง อ. ดงหลวง จ.มุกดาหาร

(คนซ้าย) หมอเหนา
 นางวาน เรือคำฮค อายุ 60 ปี
 บ้านโพนสว่าง ต.หังแดง อ.ดงหลวง
 จ.มุกดาหาร

(คนขวา) ผู้ป่วย
 นางแมว เรือคำฮค
 บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 3 ต.หังแดง
 อ.ดงหลวง จ. มุกดาหาร

นายยู เรือคำฮค
 บ้านเลขที่ 99 หมู่ 3
 ต.หังแดง อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร

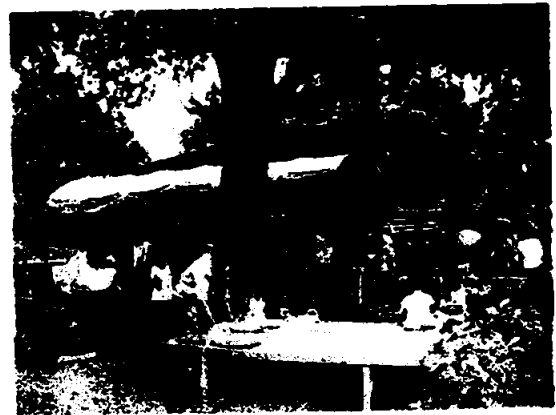

นาย บุญทง เรือคำฮค อายุ 60 ปี
 บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 3
 ต.หังแดง อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร

นายลอค เรือคำฮค
 บ้านเลขที่ 108 หมู่ 3
 ต.หังแดง อ.ดงหลวง จ.มุกดาหาร

ภาพการลงพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บข้อมูล

ภาพการจัดประชุม ณ องค์การบริหารส่วนตำบลพังแดง อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร

